

Ungas livssituation i Göteborgsregionen

*Analyser av ungas fritid, skoltid, inflytande,
trygghet och hälsa i nio kommuner utifrån
Lupp-undersökningen 2017*

**Utdrag ur huvudrapporten
med fokus på Trygghet**

2018

Åsa Nilsson, Torbjörn Forkby,
Anna Liljeström, Jeanette Olsson
och Russell Turner

GÖTEBORGS
REGIONEN

Detta är en kortversion av rapporten
*Ungas livssituation i Göteborgsregionen –
Analyser av ungas fritid, skoltid, inflytande,
trygghet och hälsa i nio kommuner utifrån
Lupp-undersökningen 2017.*

Denna kortversion har fokus på trygghet.

Den fullständiga rapporten kan laddas ner från
www.goteborgsregionen.se/lupp

Göteborgsregionen (GR) består av 13 kommuner som har valt att jobba tillsammans. Vi driver utvecklingsprojekt, har myndighetsuppdrag, forskar, ordnar utbildningar och är storstadsregionens röst i Västsverige, bland mycket annat. I våra nätverk träffas politiker och tjänstepersoner för att utbyta erfarenheter, bolla idéer och besluta om gemensamma satsningar. Allt för att regionens en miljon invånare ska få ett så bra liv som möjligt.

Göteborgsregionen 2018

FoU i Väst

Box 5073, 402 22 Göteborg

www.goteborgsregionen.se/valfard

Text: Åsa Nilsson, Torbjörn Forkby, Anna Liljeström,
Jeanette Olsson och Russell Turner

Layout: Tony Dahl, Göteborgsregionen

Kortversion

Bakgrund

Den här rapporten beskriver och redovisar resultatet av det regionala samarbetet inom Göteborgsregionen kring ungdomsundersökningen Lupp 2017.

Nio kommuner i Göteborgsregionen genomförde Lupp hösten 2017 i årskurs 8 och gymnasiets år 2: Ale, Alingsås, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Mölndal, Stenungsund, Tjörn samt Öckerö (enbart åk8). Kommunerna gav gemensamt i uppdrag åt Göteborgsregionen/FoU i Väst att ge stöd i arbetet. Utöver nio lokala resultatrapporter har Göteborgsregionen/FoU i Väst tagit fram den här rapporten med regionalt baserade analyser. *(Kapitel 1)*

Lupp är ett enkätverktyg som tillhandahålls av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). Enkäten täcker många ämnen och livsområden. Den innehållsrika bredden gör resultaten särskilt användbara som underlag i kommunövergripande dialoger med unga, tjänstepersoner och politiker om sådant som rör ungas livssituation. Enkätsvaren bidrar med ungdomars perspektiv på förhållanden som berör dem. Samarbetet mellan kommunerna ger varje kommun referenspunkter från grannkommunerna. Det sammantagna regionala svarsunderlaget gör det möjligt att analysera mindre grupper av ungdomar som är för små för lokala analyser. *(Kapitel 2)*

En röd tråd i rapportens analyser är social hållbarhet och målen i Sveriges nationella ungdomspolitik. Rapportens analyser syftar till att belysa ungdomarnas förutsättningar för en meningsfull fritid, lärande och utveckling i skolan, inflytande i samhället, trygghet i vardagen, en god hälsa och livstillfredsställelse samt framtidstro. *(Kapitel 3)*

Genomförandet och svarsunderlagets kvalitet

Kommunerna har själva svarat för datainsamlingen, vilket har inneburit ett omfattande förankrings- och insamlingsarbete i samarbete med kommunernas skolor. Arbetet resulterade i enkätvar från totalt 3 776 åk8-elever i de nio kommunerna och 2 051 ”gy2-invärnare” (födda år 2000 i det fallet de inte går i gymnasiet) i åtta av kommunerna (Öckerö har inte inkluderat gymnasieungdomar). Svarefrekvensen för kommunerna sammantaget var 84 procent i åk8 och 52 procent i gymnasiets år 2. Gymnasieungdomar som pendlar till en gymnasieskola i Göteborg är underrepresenterade i svarsunderlaget (Göteborgs Stad har inte genomfört Lupp 2017). Det innebär att särskilt resultat som rör skolförhållanden bör tolkas försiktigt. I övrigt bedöms svarsunderlaget som helhet vara representativt. Det är dock rimligt att anta att enkätens bortfall i övrigt, knutet till skolfrånvaro, bidrar till att resultaten något underskattar ohälsa och drogvvanor men tvärtom över-skattar engagemang i såväl skolfrågor som vidare samhällsfrågor. *(Kapitel 4)*

En meningsfull fritid?

Många ungdomar är nöjda med sin fritid. Resultaten visar att goda kompisrelationer är en särskilt viktig grund, men även att trivas med familjen och skolan samt att träna och ha en bra hälsa. En negativ faktor är att sakna fritidsaktiviteter där man bor. Det gör ungefär var fjärde åk8-elev, med variationer mellan kommunerna. Det egna (icke)intresset tycks

vara ett större hinder för att ta del av det fritidsutbud som finns jämfört med ekonomiska kostnader, möjligheter att ta sig eller invändningar från familjen, även om dessa hinder också förekommer.

Resultaten pekar på en viss strukturell ojämlikhet i ungdomarnas förutsättningar för en meningsfull fritid. Identifierade riskgrupper är ungdomar i ekonomiskt sårbara familjer, unga med funktionsnedsättning eller dålig hälsa samt unga i social utsatthet.

Åk8-eleverna har lite större aktivitetsbredd än gy2-ungdomarna. Olika fritidsaktiviteter tenderar att hänga ihop med varandra, och i detta mönster framträder bland annat en fritidsprofil som omfattar besök på fritidsgården och att ta del av olika typer av kultur- och nöjesutbud. Denna profil är i högre grad än andra fritidsprofiler knuten till riskbeteenden, särskilt rökning men även alkoholkonsumtion och narkotikaanvändning. (Kapitel 5)

Förutsättningar för lärande i skolan?

Flertalet elever är nöjda med såväl undervisning som möjlighet till extra stöd vid behov i skolan. Det finns dock tecken på att sårbara elevgrupper är mindre nöjda, vilket innebär att skolans kompensatoriska uppdrag behöver stärkas för att alla elever ska kunna få det stöd de behöver.

Resultaten pekar på att skolans sociala miljö brister på flera håll, vilket utöver att försämra förutsättningen för lärande innebär en hälsorisk för utsatta elever. Var fjärde åk8-elev uppger att hen har blivit mobbad, trakasserad eller utfrysad i skolan under det senaste halvåret. Tjejer och personer med annan könstillhörighet är mest utsatta. Bland övriga särskilt utsatta elever finns ungdomar med funktionsnedsättning och ungdomar med arbetslösa/långtidssjukskrivna föräldrar. Mindre än hälften av åk8-eleverna uppger att de *alltid* är trygga i skolan, och det gäller färre tjejer än killar.

Gy2-eleverna ger en generellt mer positiv bild av skolan än åk8-eleverna i alla dessa avseenden.

Elevernas bild av sitt eget inflytande i skolan visar på ett ansenligt gap mellan viljan att vara med och bestämma och uppfattningen om att få vara det. Ett sådant inflytandegap tenderar att göra eleverna mindre nöjda med skolan. I jämförelse är det dock viktigare att trivas med stämningen i skolan och att tycka såväl undervisning som möjligheten till extra stöd är bra. (Kapitel 6)

Förutsättningar för samhällsinflytande?

Ungefär var fjärde åk8-elev och var tredje gy2-ungdom är ganska eller mycket intresserad av politik, medan lite fler är intresserade av samhällsfrågor och vad som händer utanför Sverige. I åk8 är det fler som *inte alls* är intresserade av politik än som är det. Det politiska intresset är större hos ungdomar som siktar mot vidare studier. De som intresserar sig för politik och samhällsfrågor har i större grad varit "åsiktsaktiva", vilket i första hand handlar om internetbaserad kommunikation.

I båda åk8 och gy2 uppger ungefär varannan att de vill vara med och påverka i frågor som rör kommunen. Politiskt intresserade uttrycker större vilja till samhällsinflytande än övriga, oavsett om de har förtroende för politiker eller inte. Av dem som vill påverka svarar dock 40 procent att de inte vet till vem eller vart de i så fall skulle vända sig till. Relativt få bedömer att de har ganska eller mycket stora möjligheter att föra fram sina åsikter "till de som bestämmer i kommunen". Det finns därmed ett slags inflytandegap i övergripande kommunfrågor som liknar det i skolan (se ovan): fler ungdomar vill påverka än tror på möjligheten att föra fram sina åsikter. Gapet är större hos tjejer än killar.

Viljan att påverka tycks dock vara densamma oavsett om de egna möjligheterna bedöms vara stora eller små. Viljan tycks inte heller påverkas av förtroendet för politiker. Negativa erfarenheter från fritiden (att man saknar aktiviteter i boendeområdet) och från skolan (inflytandegap) tycks kunna fungera som drivkrafter för att vilja påverka i kommunfrågor. (Kapitel 7)

Trygghet i vardagen?

Hemmet är en av få vardagsmiljöer där flertalet ungdomar uppger att de *alltid* är trygga. Beträffande kollektivtrafiken och ”stan/centrum” är bara ungefär var fjärde ungdom i åk8 och gy2 *alltid* trygg, medan tvärtom nästan var femte är otrygg (flertalet är *oftast* trygga). Tjejer är i väsentligt högre grad än killar otrygga i offentliga miljöer. Otryggheten är ännu mer utbredd i gruppen med annan könstillhörighet än kille/tjej, en grupp som även är särskilt utsatt för brott och hot. Ungdomar med utländsk bakgrund uttrycker också otrygghet i högre grad än genomsnittsungdomen, liksom socioekonomiskt utsatta ungdomar.

Nästan var tredje åk8-elev och var fjärde gy2-ungdom uppger att de har blivit utsatta för brott eller hot under det senaste halvåret. Brottutsattheten tycks vara lite större 2017 än 2013, vilket får stöd i den nationella statistiken som samtidigt visar på högre brottsnivåer längre tillbaka i tiden. Nästan var tredje åk8-elev och var femte gy2-ungdom har utsatts för mobbning under senaste halvåret, 7 respektive 3 procent uppger att de varit utsatta under en längre period. Skolan är den vanligaste arenan för mobbning.

Ungdomar med funktionsnedsättning och ungdomar med annan än heterosexuell läggning är mer utsatta än andra. Ungdomar som har utsatts för brott eller hot under senaste halvåret är mer otrygga än andra. Det gäller även ungdomar som har utsatts för mobbning eller för orättvis behandling.

Otrygghet i vissa miljöer tycks i viss mån leda till att samma miljö väljs bort, och tycks även bidra till uppfattningen om ett begränsat fritidsutbud. Otrygghet tycks även i viss mån kunna skada samhällsförtroendet, men däremot inte minska viljan att påverka.

(Kapitel 8)

En god hälsa och livstillfredsställelse?

Lite drygt tre av fyra åk8-elever uttrycker att de har en åtminstone ganska bra hälsa. Det gäller dock fler killar än tjejer, och könsskillnaden är särskilt tydlig sett till andelen som uttrycker att de har en *mycket* bra hälsa: ungefär varannan åk8-kille mot var fjärde åk8-tjej. Tjejer rapporterar också psykosomatiska hälsobesvär i högre grad än killar, och har i genomsnitt också fler besvär än killar. Hälsobesvären är dock ännu vanligare i gruppen med annan könstillhörighet än kille/tjej. Jämfört med åk8 är det färre gy2-ungdomar som uttrycker att de mår *mycket* bra, 14 procent av tjejerna mot 39 procent av killarna, medan andelarna med olika typer av frekventa hälsobesvär är ungefär lika stora i de två åldersgrupperna. Av de undersökta psykosomatiska besvären är stress det mest utbredda. Att känna sig ”nedstämd, deppig eller nere” är dock starkare kopplat till den självskattade (o)hälsan, det gäller både tjejer och killar.

Det är 3 procent av åk8-eleverna och 12 procent av gy2-ungdomarna som uppger att de röker (minst varje vecka). Hälften av gy2-ungdomarna uppger att de dricker alkohol (starköl, starcider, alkoholisk vin eller sprit) minst någon gång i månaden, och detsamma gäller 8 procent av åk8-eleverna. De gy2-ungdomar som (uppger att de) har föräldrarnas tillåtelse att dricka alkohol gör det i väsentligt större utsträckning än övriga. 12 procent

av gy2-ungdomarna och 3 procent av åk8-eleverna uppger att de använt narkotika minst någon gång.

Att trivas med sin fritid framträder som den viktigaste faktorn för en god (självskattad) hälsa. Andra mycket tydliga friskfaktorer är att vara nöjd med skolan och att träna regelbundet. Det gäller i både åk8 och gy2. Den starkaste riskfaktorn (av de undersökta) är frekvent stress. Andra riskfaktorer är erfarenhet av mobbning, annan än heterosexuell läggning eller osäker läggning, otrygghet i vardagsmiljön, att hoppa över måltider, rökning, alkohol och socioekonomisk utsatthet – här finns dock lite skillnader mellan de två åldersgrupperna. I båda grupper framträder stress som den tydligaste riskfaktorn, särskilt hos tjejer.

Flertalet ungdomar är ganska eller mycket nöjda med sina liv som helhet, 86 procent i både åk8 och gy2. Allra nöjdast är de som är nöjda inom både fritidens och skolans område, två livsområden som samtidigt tycks kunna kompensera för varandra. *(Kapitel 9)*

Synen på framtiden

Drygt 60 procent av åk8-eleverna tror att de kommer att läsa vidare på gymnasiet, direkt eller senare. Drygt 80 procent av gy2-ungdomarna tror att de kommer att läsa vidare efter gymnasiet. I båda åldersgrupper är det lite vanligare att tjejer räknar med att de ska läsa vidare jämfört med killar.

Flertalet unga har en positiv syn på framtiden, ungefär nio av tio i både åk8 och gy2. Men det gäller inte alla. Dagens livssituation hos de unga påverkar framtidstron på flera sätt. Det gäller särskilt livstillfredsställelsen som helhet, men även hälsan. För åk8-eleverna spelar skolan en viktig roll både utifrån den aktuella situationen och ifråga om planer på vidare gymnasiestudier. Stress och erfarenhet av ett bristande fritidsutbud bidrar tvärtom till en negativ framtidssyn. *(Kapitel 10)*

Reflexioner och förslag

I rapportens sista kapitel reflekterar rapportens samtliga författare över några av de viktigaste resultaten och analyserna utifrån de fem huvudteman som rapporten omfattar. Inom varje tema förs fram förslag på hur ungas situation kan förbättras och utvecklas på lokal nivå. *(Kapitel 11)*

Innehåll

Kortversion	3
1. Rapportens syfte och bakomliggande uppdrag.....	9
Göteborgsregionens FoU-verksamhet	9
Uppdragsbeskrivning och bakgrund	9
Om rapporten.....	10
2. Vad är Lupp?	15
GR-kommunernas mål med Lupp 2017	16
3. Ungas livsvillkor och levnadsvanor – en fråga om social hållbarhet.....	18
Ungdomspolitikens mål	18
Indikatorer på ungas levnadsvillkor.....	19
En fråga om social hållbarhet.....	20
Förutsättningar för en god (folk)hälsa.....	21
Indikatorer på social hållbarhet i Lupp 2017	21
4. Lupp 2017 i GR: genomförande av enkäten och svarsunderlagets kvalitet	23
Urvalet ungdomar: årskurs 8.....	23
Urvalet ungdomar: gymnasiets år 2 (eller annars födda år 2000)	23
Datainsamlingen	24
Datahanteringen	27
Svarsfrekvens	27
Representativiteten i svarsunderlaget	30
Ungdomarnas demografiska och socioekonomiska profil.....	33
5. En meningsfull fritid?	42
Många är nöjda med sin fritid	43
... men en del pekar på ett begränsat fritidsutbud	45
Hinder för en meningsfull fritid	48
Tillgång till fritidsutbud genom föreningsmedlemskap	52
Fritidsvanor	54
Fritidsprofiler	60
Sämre förutsättningar för en meningsfull fritid i utsatta grupper	64
Kompisar viktigwa för en tillfredsställande fritid – men annat också	65
6. Förutsättningar för lärande i skolan?	67
Förutsättningar för fullföljda studier	67
Skolans kompensatoriska uppdrag.....	70
Uppfattningar om skolundervisningen och möjligheten till stöd.....	71
Uppfattningar om skolmiljön	73
En trygg skolmiljö?	76
Generell otrygghet i skolan	81
Begränsad upplevelse av delaktighet i skolan	84
Vad påverkar nöjdheten med skolan?	87
Skolors varierande förutsättningar att erbjuda eleverna en god lärandemiljö	89

7. Förutsättningar för inflytande i samhället?	91
Unga vuxnas valdeltagande.....	92
Ungdomars politiska intresse	93
Ungdomars samhällsengagemang	99
Intresse för lokalt inflytande	102
Ungdomarnas förtroende för politiker och vuxenvärld	106
Vad är viktigast för viljan att påverka?.....	109
8. Trygghet i vardagen?	112
Trygga och otrygga vardagsmiljöer.....	113
Otrygghet i relation till erfarenhet av utsatthet.....	121
Otrygghet som hinder för delaktighet och social samhörighet	128
Otrygghet som skadar samhällsförtroendet?	129
Behovet av trygga ungdomsmiljöer.....	130
9. Hälsa och livstillfredsställelse	131
Fysisk hälsa och hälsobesvär.....	131
Psykisk hälsa	132
Olika bilder av (o)hälsan hos regionens unga.....	134
Levnadsvanor och riskbeteenden.....	146
Betydelsen av goda relationer, trygghet och delaktighet	152
Hälsans bestämningsfaktorer	157
Stress och ohälsa.....	162
Hur många ungdomar befinner sig i riskgrupper för ohälsa?.....	163
Livstillfredsställelse	165
10. Synen på framtiden	170
Åk8-elevernas utbildningsplaner	170
Gy2-ungdomarnas utbildningsplaner	171
Synen på framtiden.....	172
För en stärkt framtidstro	175
11. Ungas livssituation i Göteborgsregionen: reflexioner och förslag	176
För en mer meningsfull fritid	176
För bättre förutsättningar för lärande (och hälsa) i skolan	178
För bättre förutsättningar för samhällsinflytande	182
För en tryggare vardag.....	183
För bättre hälsa och livstillfredsställelse	185
För ett förbättringsarbete med stöd i Lupp och andra kunskapskällor	187
Referenser	189
Bilaga	197
Tabell B1	
Diagram 1a–42b	

1. Rapportens syfte och bakomliggande uppdrag

Göteborgsregionens FoU-verksamhet

Göteborgsregionen (GR) är en samarbetsorganisation för 13 kommuner i Västsverige.¹ Inom GR finns en särskild forsknings- och utvecklingsverksamhet, *FoU i Väst*, som fungerar som en mötesplats för forskning och praktik. Målet med verksamheten är att stärka kunskapsutvecklingen inom kommunala uppdragsområden genom att synliggöra erfarenheter och befintliga kunskaper, utveckla ny kunskap och lyfta fram goda exempel. FoU i Väst ska bidra till Göteborgsregionens lärande i välfärdsfrågor och kunskap om hur en socialt hållbar utveckling kan nås för regionen och dess invånare.

Uppdragsbeskrivning och bakgrund

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) erbjuder sedan 2003 landets kommuner möjligheten att kartlägga och analysera ungas situation med stöd av den så kallade Lupp-enkäten: Lokal uppföljning av ungdomspolitiken (mer information om undersökningen följer i kapitel 2). Hösten 2013 genomförde sex kommuner i Göteborgsregionen Lupp-undersökningen i ett regionalt samarbete med stöd från GR/FoU i Väst: Ale, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Mölndal och Tjörn. När det var dags för Lupp 2017 tillkom ytterligare tre kommuner i samarbetet: Alingsås, Stenungsund och Öckerö. Den regionala satsningen kring Lupp 2017 omfattar därmed nio av Göteborgsregionens 13 kommuner.²

GR/FoU i Västs uppdrag kring Lupp 2017 har löpt från hösten 2016 till hösten 2018 och innefattat stöd i planering och genomförande, analys och resultatrapporter, lokala presentationer samt arrangerande av en workshop och en spridningskonferens. I uppdraget har ingått att samordna representanter från de nio kommunerna i ett regionalt nätverk och samla nätverket vid totalt sju tillfällen under uppdragsperioden.

Varje kommun har organiserat egna arbetsgrupper och grupperingar för det lokala arbetet. Medan MUCF tillhandahåller enkätverktyget är det kommunen som ansvarar för det praktiska genomförandet, inklusive själva enkätinsamlingen (se vidare kapitel 4).

Erfarenhetsutbytet mellan kommunerna har skett inom ramen för det regionala nätverket där minst en (i flertalet fall flera) representanter har deltagit från de nio kommunerna. Nätverket har lyft frågor och utbytt metoder och erfarenheter under hela arbetsprocessen: från planering, genomförande och avrapportering till återkoppling och dialog utifrån resultaten. Utöver nyttan av värdefullt erfarenhetsutbyte bidrar det regionala samarbetet till ett bättre enkätgenomförande i en mycket konkret bemärkelse: eftersom många gymnasieungdomar skolpendlar över kommungränsen har den lokala datainsamlingen kunnat förstärkas genom grannkommunernas genomförande i sina skolor (se kapitel 4, sidan 26).

Det regionala Lupp-nätverket sätter förhoppningsvis inte punkt i och med projektets

---

¹ Ale, Alingsås, Göteborg, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn, Öckerö.

² Före 2013 har Ale och Kungsbacka genomfört Lupp 2007 och 2010; Stenungsund 2005; Tjörn och Öckerö 2011. Lerum, Lilla Edet och Partille har aldrig genomfört Lupp, däremot enskilda stadsdelar i Göteborgs Stad.

Bakgrunden till det regionala samarbetet kan spåras till ett nätverk som Göteborgs stadsdel Västra Göteborg var initiativtagare till, där GR/FoU i Väst deltog under 2012 utifrån sitt ansvar för stöd, analys och rapportskrivning av Lupp 2011 i Öckerö. Erfarenheterna av denna samverkan och möjligheterna till en GR-gemensam analys och rapportering av Lupp-enkäten diskuterades i slutet av året i ett möte med chefer med strategiskt ledningsansvar för ungdomsfrågorna i regionens kommuner. Resultatet blev i nästa led det regionala samarbetet kring Lupp 2013.

formella avslutning. Det pågår en dialog om möjliga former och utvecklingsmöjligheter för regional Lupp-samverkan även framöver.

Under vintern/våren har GR/FoU i Väst tagit fram lokala resultatrapporter, inklusive ett presentationsmaterial, för alla nio kommuner. Rapporternas upplägg är helt jämförbara, och varje kommuns resultat jämförs med ett ”GR-resultat”, det vill säga resultatet för de deltagande nio kommunerna sammantaget.³

Vid en workshop den 12 juni deltog representanter från olika förvaltningar (samt en politiker) i de nio berörda Lupp-kommunerna. Tillsammans tolkade deltagarna Lupp-resultaten, diskuterade möjliga orsaker till problem och identifierade möjliga insatser för att kunna åtgärda dessa problem och förbättra ungdomars livssituation. De fyra forskare som är medförfattare till denna rapport (se nästa avsnitt) bidrog med inspel till diskussionerna utifrån sina respektive forskningsområden och deltog i dagens dialog.

Den 22 oktober arrangerades en spridningskonferens i Göteborg som samlade över 130 tjänstepersoner och politiker från både GR-kommunerna och landet i övrigt. Många deltog också i presentationerna under dagen. GR/FoU i Väst beskrev det regionala samarbetet och huvudresultaten från föreliggande rapport. De nio berörda kommunerna redovisade på olika sätt sina erfarenheter av arbetet med Lupp, när det gäller såväl själva genomförandet som analyser av resultaten och dialogen med ungdomar, tjänstepersoner och politiker. Två representanter från Västsveriges förenade ungdomsråd bidrog med ett ungdomsperspektiv på Lupp-resultaten beträffande psykisk ohälsa, otrygghet och brist på inflytande. Från statligt håll redogjorde MUCF för myndighetens perspektiv på uppföljning av ungdomspolitiken. Dagen avrundades med att de fyra forskare som är medförfattare till denna rapport reflekterade över Lupp-resultaten och pekade på möjliga vägar framåt i arbetet med barn och unga.

Adrian Edelborg och Hugo Berg, Västsveriges förenade ungdomsråd.

Om rapporten

Den här rapporten utgör tillsammans med spridningskonferensen uppdragets avslutande del. Till skillnad från de rent beskrivande lokala resultatrapporterna har denna rapport en analyserande och forskningsförankrad ansats. Data analyseras i huvudsak på regional nivå, med större möjligheter till nedbrytningar på mindre ungdomsgrupper. Till grund för rapportens analyser ligger resultaten i de nio lokala resultatrapporter som har tagits fram gemensamt av Åsa Nilsson och Linn Annerstedt vid GR/FoU i Väst.

Den här rapporten har tagits fram av Åsa Nilsson tillsammans med fyra forskare: Torbjörn Forkby, Anna Liljeström, Jeanette Olsson och Russell Turner. Huvudansvaret för rapporten vilar på Åsa Nilsson. De fyra forskarna ansvarar i första hand för de teoretiska

³ De lokala rapporterna har publicerats på varje kommuns webb, och länkas till via GR:s webb: <https://www.goteborgsregionen.se/lupp>.

inledningarna och de teoretiskt grundade reflexionerna inom sitt respektive forskningsområde. Åsa Nilsson ansvarar för kapitlet om samhällsinflytande.⁴ De empiriska analyserna av enkätsvaren ansvarar Åsa Nilsson för, genomförda i dialog med de fyra forskarna. Åtgärdsförslagen i rapportens sista kapitel baseras på de fem författarnas gemensamma reflexioner, till delar framförda vid den genomförda spridningskonferensen. Rapportens innehåll och analyser är i övrigt präglad av den gemensamma dialog som ägt rum inom det regionala Lupp-nätverket och vad som kom fram i den ovan nämnda workshopen med en bredare samling kommunrepresentanter.

Flera beskrivningar och analyser bygger på motsvarande regional rapport baserad på Lupp 2013 (genomförd i sex GR-kommuner): *Ung i Göteborgsregionen – Meningsfullhet, delaktighet, trygghet och hälsa utifrån sex kommuners Lupp-undersökning 2013* (Forkby & Nilsson 2014). Referenser till regionala resultat avser genomgående denna rapport.

Fokus på social hållbarhet

Lupp-undersökningen är en ämnesmässigt bred enkät som spänner över flera teman med ett stort antal frågor och delfrågor (se vidare kapitel 2). De nio kommunrapporterna fokuserar på resultaten av frågor som på olika sätt beskriver levnadsförhållanden hos kommunens unga, hur de mår och hur de förhåller sig till olika sociala och institutionella sammanhang. Rapporterna redovisar ett stort urval av enkätresultat som kan sägas fungera som olika slags indikatorer på social hållbarhet (se vidare kapitel 3). Bredden, tillsammans med uppdragets förutsättningar, innebär att kommunrapporterna summerar övergripande tendenser utan några fördjupande analyser.

I den här rapporten, som är baserad på ett större regionalt svarsunderlag, fördjupas analysen av de ungas levnadsförhållanden och förutsättningarna för en socialt hållbar utveckling i regionen. Det större svarsunderlaget gör det möjligt att beskriva och analysera specifika grupper av ungdomar som i en enskild kommun ofta är för små för att kunna studeras genom en enkät. Barnombudsmannen betonar i en aktuell rapport (2018, s. 69) vikten av just detta: att ”säkerställa ett tillräckligt stort och representativt urval [...] för att meningsfulla jämförelser mellan viktiga grupper ska kunna göras”, för att i nästa steg kunna garantera barnets rätt till delaktighet på en övergripande nivå.

Rapporten avser att bidra med svar på sex övergripande stora frågeställningar, som avhandlas i lika många kapitel. Det handlar om i vilken utsträckning regionens unga har...

- en meningsfull fritid?
- förutsättningar för lärande och utveckling i skolan?
- förutsättningar för inflytande i samhället?
- trygghet i vardagen?
- god hälsa och livstillfredsställelse?
- framtidstro?

De två sista frågorna besvaras genom att samtidigt väva in resultaten från tidigare kapitel.

I ett avslutande kapitel reflekterar därefter rapportens författare över vad de anser vara de viktigaste resultaten som kommit fram om ungas livssituation och ger förslag på hur

---

4 Torbjörn Forkby: professor i socialt arbete med inriktning mot barn, unga och familj, Linnéuniversitet (rapportinnehåll rörande fritid och ungdomspolitik); Anna Liljeström, doktor med inriktning på pedagogisk psykologi och konsult knuten till Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), kunskapscenter för att motverka studieavbrott (rapportinnehåll rörande skolan); Jeanette Olsson, doktor i socialt arbete och verksam vid GR/FoU i Väst (rapportinnehåll rörande hälsa); Russell Turner, doktorand vid Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet (rapportinnehåll rörande trygghet samt användning av alkohol och droger). Beträffande kapitlet om samhällsinflytande tackar Åsa Nilsson för relevanta litteraturtips från Mats Ekström, professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), och värdefulla synpunkter från Lennart Weibull, seniorprofessor vid SOM-institutet, båda vid Göteborgs universitet.

Göteborgsregionens kommuner skulle kunna stärka sitt arbete i en socialt hållbar riktning inom de olika livsområden som enkäten fångar.

Analyser på regional nivå

... samt redovisningar av skillnader mellan och inom kommuner

De analyser som presenteras i rapporten baseras till stora delar på det samlade svarunderslaget från de nio kommuner i Göteborgsregionen som genomförde Lupp 2017. Skillnader *mellan* de ingående kommunerna analyseras i de fall där intressanta resultat har uppmärksammats.

Rapporten innehåller därtill en diagrambilaga där resultatet på ett större urval av frågor, som kan användas som olika slags indikatorer på social hållbarhet (se vidare kapitel 3), redovisas fördelat på de nio kommunerna samt relateras till resultatet för samtliga ungdomar i alla kommuner.⁵ Därmed finns möjligheter till jämförelser mellan både enskilda kommuner och med det sammantagna regionresultatet. Framtagande av jämförbar statistik mellan kommuner ligger i linje med Barnombudsmannens förslag för att kunna motverka kommunala (och regionala) skillnader i genomförandet av barnkonventionen i Sverige, något som FN:s barnrättskommitté har uttryckt oro över (Barnombudsmannen 2018, s. 69).⁶

För en mer ingående kommunvis presentation hänvisas till de lokala rapporterna.⁷ Av dessa rapporter framgår också hur resultaten i många fall varierar *inom* kommunerna, beroende på var i kommunen ungdomarna bor, vilket i många fall sammanfaller med skillnader i socioekonomiska förhållanden. Den här typen av skillnader, som tenderar att döljas bakom ”medelvärdeets skugga”, är viktiga att uppmärksamma. Ambitionen med denna rapport var från början att lyfta den här typen av analys till en regional nivå genom att jämföra olika typer av boendeområden på tvärs inom regionen. Det visade sig dock vara för svårt att gruppera områdena på ett rimligt sätt utifrån enkätfrågan om boendeområde i respektive kommun. En anledning är att många av de boendeområden som ingår som svarsalternativ på enkätfrågan i sig rymmer stora skillnader i boende- och befolkningsstruktur. Det här är en fråga som bör utredas mer ordentligt och tas med i diskussionen inför ett eventuellt fortsatt regionalt samordnat Lupp-genomförande. Till dess får den här typen av angelägen analys ske på lokal nivå, utifrån resultatunderlaget i de lokala rapporterna.

... med resultaten nedbrutna på tjejer och killar

Resultaten i diagrambilagan redovisas löpande nedbrutna på killar respektive tjejer. Därmed synliggörs genomgående eventuella skillnader i livsvillkor och levnadsvanor mellan killar och tjejer. Könsuppdelad statistik är ett viktigt verktyg för att kunna beskriva och följa situationen för killar och tjejer (och kvinnor och män) i förhållande till nationella och lokala jämställdhetspolitiska mål⁸. Betydelsen av könsuppdelad statistik återspeglas också i den nationella förordningens krav på särskilt statistikansvariga myndigheter, att ”individbaserad officiell statistik ska vara uppdelad efter kön om det inte finns särskilda skäl mot detta” (SFS 2001:100, 17§).

Alla människor kan eller vill dock inte identifiera sig själva som antingen kvinnor/män, killar/tjejer. Könfrågan i Lupp-enkäten har därför tre svarsalternativ: ”tjej”, ”kille”

5 Diagrammen motsvarar dem som ingått i de enskilda kommunrapporter som tagits fram av GR/FoU i Väst, med tillägg av ytterligare några frågor.

6 Sverige förband sig till barnkonventionen redan 1990, och i juni 2018 beslutade riksdagen att barnkonventionen ska gälla som svensk lag från och med 1 januari 2020.

7 Rapporterna finns publicerade på varje kommuns webb och länkas till via GR:s webb: <https://www.goteborgsregionen.se/lupp>.

8 Målen formulerade av Sveriges regering 2014-2018: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhet/mal-for-jamstalldhet/>

respektive ”annan könstillhörighet (om du är eller känner dig tillhöra annat kön än tjej eller kille)”. Det tredje alternativet har endast använts av ett fåtal individer – totalt 60 åk8-ungdomar och 25 gy2-ungdomar som ingår i analysunderlaget – vilket ger en svag grund för analyser av gruppen. Därtill kan svarsalternativet även användas av personer som av annan anledning inte vill beskriva sig i termer av kön, vilket gör det svårare att tolka gruppens svar.⁹ Under bearbetningen av datamaterialet har det samtidigt visat sig att den här gruppen, precis som i Lupp 2013, tenderar att ge mer negativa och alarmerande svar rörande exempelvis otrygghet, utsatthet, hälsa och drogvänor. Det är förhållanden som också bekräftas av annan forskning (SOU 2017:92; Folkhälsomyndigheten 2015a). Så även om gruppens livssituation bör undersökas bättre med andra metoder kommer den att ingå i delar av rapportens analyser, med reservationen att resultaten baseras på ett mindre antal ungdomar.

Två åldersgrupper – med fokus på årskurs 8

Rapportens analyser baseras på enkätsvar från två åldersgrupper: elever i grundskolans årskurs 8 (åk8) och ungdomar i gymnasiets år 2 eller annars födda år 2000 (gy2).

Redovisningar och analyser kommer dock i många fall att fokusera åk8-elevernas svar. Det finns framför allt två skäl till det. För det första håller högstadienkenätens svarsunderlag en bättre kvalitet genom en högre svarsfrekvens (se kapitel 4, sidan 27). För det andra är det större bortfallet på gymnasieenketen även mer systematiskt, framför allt beroende på svårigheterna att nå de elever som pendlar till en skola utanför GR-samarbetet, vilket i praktiken innebär att särskilt elever på gymnasieskolor i Göteborgs Stad är underrepresenterade i svaren (se sidan 32). Även den mindre gruppen ungdomar helt utanför gymnasieskolan är sämre representerade i undersökningen. Därtill har Öckerö kommun inte genomfört Lupp i gymnasiegruppen (se vidare sidan 23).

Samtidigt innebär det stora svarsunderlaget från regionens gymnasieungdomar både lockande och intressanta möjligheter att beskriva även denna äldre målgrupp, vilket också görs i rapporten. Trots att svaren inte är helt representativa för kommunernas gy2-ungdomar är det information från många ungdomar som vi vill ta till oss genom att beskriva och analysera enkätsvaren även om generaliseringsanspråken måste sänkas. Tolkningarna av dessa resultat måste göras i ljuset av det relativt stora och skeva bortfall som föreligger: hur hade resultaten påverkats om bortfallsgruppen hade svarat? Vi kommer att vinnlägga oss om att ställa den typen av frågor i analyserna av gymnasieungdomarnas enkätsvar.

I undantagsfall baseras analyserna på svaren från *båda* de två åldersgrupperna, det vill säga sammanslaget. Vilken eller vilka åldersgrupper som resultaten avser redovisas genomgående i rapporten.

Förändringar över tid

En styrka med enkäter är möjligheten att kunna jämföra förhållanden över tid, förutsatt att målgruppen och enkätinstrumentet är desamma. Jämförbarheten över tid är också ett viktigt syfte med Lupp-enketen, att långsiktigt kunna följa upp den lokala ungdomspolitik. Enkätresultat blir alltid mer meningsfulla med referensgrupper, både mellan svarsgrupper och mellan tidpunkter. Det här är något som även Barnombudsmannen betonar när de hänvisar till att ”FN:s barnrättskommitté har uttryckt att en nödvändig del för genomförandet av barnkonventionen är att göra kontinuerliga datainsamlingar för att upptäcka ojämlikheter i förverkligandet av rättigheterna” (Barnombudsmannen 2018, s. 9).

---

⁹ Erfarenheter av detta och tidigare Lupp-enkätmaterial har även visat att mer oseriösa enkätsvar inte sällan inleds med det tredje – för en del kontroversiella/spännande svarsalternativet – på könsfrågan.

Emellertid har Lupp-enkäten sedan 2013, då sex av kommunerna i Göteborgsregionen gjorde Lupp förra gången, förändrats en hel del. Det innebär att möjligheterna till jämförelser över tid är begränsade, men de görs i rapporten så långt det är möjligt (precis som i de lokala resultatrapporterna). Ytterligare en försvårande faktor är att målgruppen av gymnasieungdomar inte är helt jämförbar mellan åren i alla kommuner, och därtill har svarsunderlaget/bortfallet av praktiska skäl olika sammansättning olika år. På regional nivå försvåras jämförbarheten ytterligare av att alla kommuner som gjort Lupp 2017 inte har gjort den 2013 eller tidigare år.

Förhoppningen är att enkäten framöver i högre grad kommer att kunna användas för att följa utvecklingen av ungas livssituation i Göteborgsregionen över tid.

Ett diskussionsunderlag

Avsikten med både kommunrapporterna och denna regionala rapport är i första hand att ge ett underlag för diskussioner mellan ungdomar, politiker och tjänstepersoner – på såväl lokal som regional nivå.

Analysunderlag och resultatbeskrivningar har svagheter i flera avseenden: alla unga har inte besvarat enkäten; alla svarspersoner har kanske inte förstått samtliga frågor eller har av ett eller annat skäl svarat slarvigt eller till och med oseriöst; enkätfrågor mäter inte alltid exakt vad de är tänkta att mäta; resultatbeskrivningar är av naturliga skäl ofta summariska och fokuserar generella mönster och kan därmed missa väsentliga undantag eller alternativa perspektiv. Dessa problem gäller kvantitativa frågeundersökningar generellt och är inget unikt för Lupp-undersökningen. Trots metodens svagheter är den ändå svåröverträffad när det gäller att på ett förhållandevis enkelt och resurssnålt sätt kunna göra sig en övergripande och generellt giltig bild, av i det här fallet ungas levnadsförhållanden.

I läsningen av rapporternas resultat bör fokus ligga på generella mönster och större skillnader mellan grupper snarare än på detaljer och enskilda procentenheter. De resultat som framträder bör tolkas med en kritisk hållning. Mot bakgrund av bortfallsproblematiken (se vidare kapitel 4) finns alltid anledning att ställa sig frågorna: Vad innebär det i just det här fallet att inte samtliga ungdomar (särskilt i gymnasiet) besvarat frågan? Finns det skäl att tro att de som inte svarat skulle ge en annan bild?

I rapporten analyseras resultat som har lagts samman från de nio GR-kommunernas Lupp-undersökningar. Vår ambition är att genom resultaten ge inspel till frågor och diskussioner om hur Göteborgsregionen kan utvecklas i en socialt hållbar riktning. Det ska samtidigt påpekas att resultaten bottenar i lokala sammanhang i var och en av de nio kommunerna och att det finns goda möjligheter till även lokalt avgränsade analyser av enkätmaterialen.

2. Vad är Lupp?

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) har i uppdrag att ta fram och sprida kunskap inom två huvudområden: ungdomspolitik och politiken för det civila samhället. Inom det ungdomspolitiska området ansvarar MUCF för att följa upp och analysera ungas livssituation.

På lokal nivå arbetar MUCF för att stödja och utveckla det ungdomspolitiska arbetet. Inom det uppdraget är Lupp-enkäten – *lokal uppföljning av ungdomspolitiken* – ett årligt uppföljningsverktyg som ska hjälpa lokala verksamheter att bedriva sitt arbete baserat på aktuell kunskap om ungas situation, villkor och attityder.¹⁰ Ungdomarnas enkätsvar ska fungera som underlag och inspiration för verksamhetsutveckling. Rätt använd är Lupp-undersökningen en grund för att strategiskt och långsiktigt genomföra lokal ungdomspolitik.

Den första Lupp-undersökningen genomfördes 2003¹¹, i nio av Sveriges kommuner. 2017 års undersökning har genomförts av 24 kommuner.¹² Genom Lupp-enkäten kan kommunerna därmed jämföra sitt resultat med andra kommuners.

Inräknat 2017 års undersökning har en god majoritet av landets kommuner, 169 av 290¹³, genomfört (minst) en Lupp-undersökning. Antalet deltagare ett enskilt undersökningsår är betydligt färre; under perioden 2005–2017 har det varierat mellan 19 och 44 kommuner. Det begränsade antalet deltagande kommuner ett enskilt år, tillsammans med variationen sett till vilka som deltar¹⁴, innebär att det saknas ett meningsfullt ”riksgenomsnitt” att relatera till.

Lupp-enkäten riktar sig till tre åldersgrupper: högstadieungdomar, gymnasieungdomar samt ”unga vuxna” i åldrarna 19–25 år. De två första grupperna betyder i praktiken oftast elever i årskurs 8 respektive gymnasiets år 2. Skolungdomarna besvarar normalt enkäten i skolan, medan den äldsta gruppen nås genom befolkningsregistret. Ingen av de deltagande GR-kommunerna har genomfört Lupp 2017 med den äldsta åldersgruppen, som brukar vara svår att nå och få en god svarsfrekvens för.¹⁵ Samtliga deltagande GR-kommuner har genomfört enkäten i åk8, och åtta av de nio har genomfört enkäten i gymnasiets år 2 (inkl. ungdomar utanför skolan födda år 2000; se vidare kapitel 4, sidan 23).

Kommunerna ansvarar själva för genomförandet av datainsamlingen. MUCF tillhandahåller själva enkäten/enkätverktyget, som är möjligt att distribuera i både webb- och pappersformat. Allt datamaterial lagras elektroniskt hos MUCF som sedan distribuerar det till kommunerna. Kommunerna ansvarar själva för hur de bearbetar materialet.

---

10 <https://www.mucf.se/ungdomsenkaten-lupp>

11 Efter två pilotundersökningar 2001 och 2002.

12 Utöver de nio GR-kommunerna deltog ytterligare fem kommuner från Västra Götalands län: Bengtsfors, Borås, Sotenäs, Strömstad och Tanum.

13 Ungefärlig uppgift erhållen från MUCF per epost 180823.

14 En kommun har deltagit hela 15 år (Ludvika), övriga som mest fem år. Regionförbundet i Kalmar län, Region Dalarna och Region Gävleborg har precis som GR genomfört kommungemensamma satsningar enskilda år.

15 Tre andra svenska kommuner gjorde dock det: Gislaved, Jokkmokk och Luleå (samt Ronneby som använde enkäten till en avgränsad målgrupp som kunde nås via en särskild mötesplats). Svarsfrekvensen för enkäten riktad till Luleås 24-åringar var 22 procent (Luleå kommun 2018; motsvarande uppgift för Gislaved och för Jokkmokk har inte kunnat erhållas).

Enkäten är uppbyggd efter åtta tematiska avsnitt:

- ”du och din familj”
- fritid
- skola
- politik och samhälle
- trygghet
- hälsa
- arbete
- framtid.

Lupp-enkäten är därmed en innehållsligt bred enkät, till skillnad från några andra ungdomsenkäter med nationell eller regional spridning, exempelvis CAN:s drogvaneenkät¹⁶, GR:s regiongemensamma elevenkät¹⁷, KEKS enkät om mötesplatser för unga¹⁸ och Folkhälsomyndighetens enkät om skolbarns hälsovanor¹⁹.

Lupp-enkäten 2017 innehåller ett drygt 60-tal frågor – eller färre i den utsträckning som svaren inte genererar uppföljningsfrågor. Många av frågorna är uppdelade på delfrågor. Enkätfrågorna är i första hand utformade med fasta svarsalternativ, men det ingår även några helt öppna frågor. Alla frågor är frivilliga att besvara, även i enkätens webbformat.

Lupp-enkätens frågor genomgick en mer omfattande revidering inför Lupp 2015, vilket innebär att den direkta jämförbarheten över tid begränsas. (Se även kapitel 1, sidan 14.).

GR-kommunernas mål med Lupp 2017

Bakgrunden och vägen till beslutet att delta i Lupp 2017 ser olika ut i kommunerna. Det finns dock ett antal övergripande syften med undersökningen som är viktiga för samtliga nio GR-kommuner. Lupp-genomförandet i GR syftar sammanfattningsvis till:

- Kunskap och fördjupande frågor om ungas situation och behov
- Ungdomsperspektiv och ungdomars (*egna*) perspektiv på kommunala frågor
- Ett gemensamt underlag för dialog
  - ... med kommunens unga
  - ... mellan tjänstepersoner och politiker
- Underlag för
  - ... politiska beslut, kommunala mål, handlingsprogram, strategier
  - ... planering av enskilda verksamheter, insatser, projekt
- Samverkan mellan
  - ... kommunens verksamheter
  - ... kommuner.

Lupp-undersökningens fördelar

En styrka med den ämnesbreda Lupp-undersökningen är att den är relevant tvärs över kommunens verksamheter. Enkätresultaten kan användas som ett gemensamt kunskapsunderlag och stärker på så vis förutsättningarna till ett samordnat utvecklingsarbete över

---

16 Se vidare: <https://www.can.se/undersokningar/skolelevers-drogvanor1/>

17 Se vidare: www.goteborgsregionen.se/u3

18 Se vidare: <http://www.keks.se/dokumentation-och-uppfoljning/>

19 Se vidare: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistikdatabaser-och-visualisering/skolbarns-halsovanor/>

förvaltningsgränser. Det kan gälla såväl arbete med konkreta ungdomsfrågor som att fånga in ungas perspektiv på lokala frågor i stort, för att stärka ungas delaktighet och inflytande. Lupp-resultaten kan användas som avstamp i dialoger mellan kommunens unga invånare och kommunens tjänstepersoner och politiker.

Att använda sig av en nationell enkät innebär samtidigt möjligheter för kommunen att jämföra resultaten om sina ungdomars livssituation med andra kommuners. Den regionala samordningen mellan flertalet kommuner i Göteborgsregionen, i såväl genomförande som resultatredovisning, stärker denna jämförbarhet.

Utöver att samordningen resulterar i jämförbara resultat möjliggör det större regionala svarsunderlaget fler och säkrare jämförelser av olika grupper av ungdomar – grupper som i många fall är för små att analysera på kommunnivå. Här kan de regionala resultaten bidra till att belysa generella förhållanden som kan vara viktiga att beakta även i ett lokalt sammanhang.

Ungdomsperspektiv och ungdomars perspektiv

Ett av Lupp-undersökningens syften är att stärka kommunens möjlighet att arbeta med ett ungdomsperspektiv i de frågor som rör kommunens unga invånare. Begreppet ungdomsperspektiv har flera möjliga tolkningar. Å ena sidan kan det handla om att fokusera på ungdomar i analyser, åtgärder, beslut och liknande, det vill säga beakta ungdomar som grupp och ta hänsyn till deras situation och behov. Å andra sidan används begreppet även i betydelsen ungdomarnas *egna* perspektiv: att de själva får komma till tals och beskriva sina behov utan att detta filtreras genom vuxnas förståelse av vad som är deras bästa. Barn har en unik kunskap om sin egen situation som beslutsfattare bör ta del av.

I barnkonventionen (artikel 3) stadgas att principen om barnets rätt att komma till tals samtidigt är underställd principen om barnets bästa. Bedömningen av vad som är ett barns eller en grupp barns bästa ska alltid göras av vuxna som har ansvar för beslutet. Utifrån de vuxnas ansvar kan barn och unga ha olika roller med olika grad av inflytande på det beslut som ska fattas: informant, medaktör eller aktör.²⁰ En undersökning som Lupp-enkäten involverar de unga i första hand som informanter, som källa till kunskap om deras situation. Beroende på hur undersökningens resultat används i utvecklingsarbetet kan rollen därefter utökas till att bli både medaktör och aktör.

---

20 Se vidare *Barnkonsekvensanalys – Barn och unga i fokus 1.2* (Göteborgs Stad 2011).

3. Ungas livsvillkor och levnadsvanor – en fråga om social hållbarhet

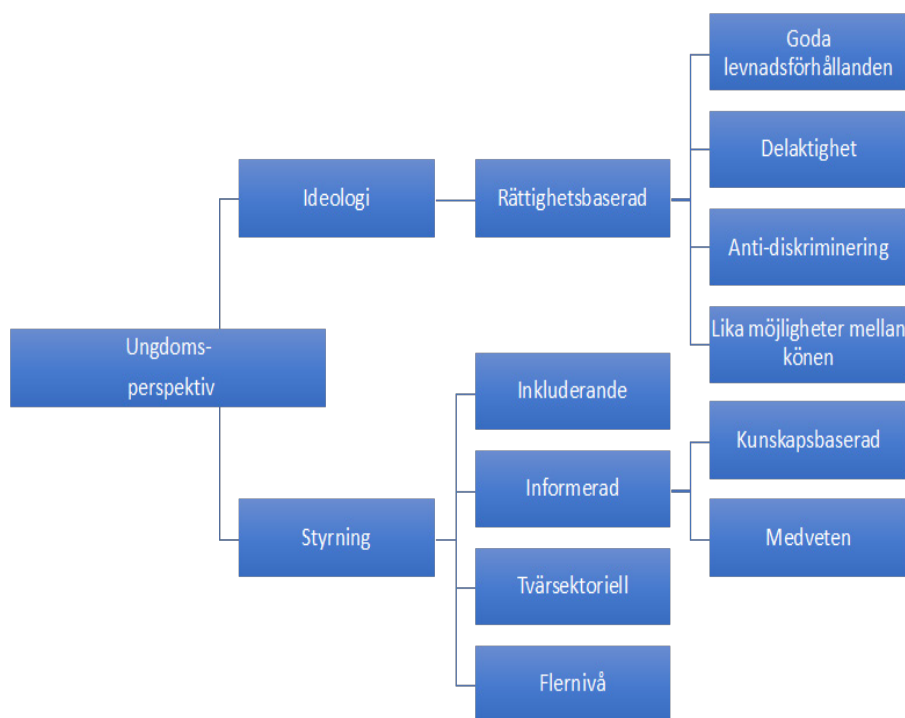
Ungdomspolitikens mål

Det gällande övergripande målet för Sveriges nationella ungdomspolitik är ”att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen”. Målen gäller för alla statliga beslut och insatser som berör ungdomar mellan 13 och 25 år.²¹

Jämfört med den tidigare regeringens mål syftade den förändrade målformuleringen i propositionen från 2013 även till att förtydliga att ”insatser för unga måste vara individanpassade och ta sin utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna” (prop. 2013/14:191). Genom individperspektivet betonas att ungdomars makt och inflytande utgår från individer snarare än från en homogen ungdomsgrupp i samhället.

Därtill introducerades i propositionen ”Med fokus på unga” ett samlande begrepp tänkt att fungera som ledstjärna för olika initiativ inom området, nämligen ”ungdomsperspektivet”. På motsvarande sätt som att beslut och förändringar rörande barn ska granskas ur ett barnperspektiv, ska ett ungdomsperspektiv användas när det gäller unga personer.²² Vad innebär en viss satsning i relation till ungas intresse, kultur och synsätt? I figur 1 nedan sammanfattas huvudlinjerna i den statliga ungdomspolitikerna, där ungdomsperspektivet utgör utgångspunkten för alla beslut och insatser för och med unga som staten råder över.

Figur 1. Den nationella ungdomspolitikerna huvudsakliga idéer och styrningsformer

Källa: Forkby, Andersson, Becevic & Liljeholm Hansson 2015.

21 <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ungdomspolitik/mal-for-ungdomspolitik/>

22 Se vidare om ungdomsperspektiv i proposition 2013/14:191, s. 22, samt s. 17 i rapportens föregående kapitel.

Ungdomsperspektivet tar sig uttryck i både ideologi och styrning. Den ideologiska komponenten i ungdomspolitikerna tydliggör att unga har vissa rättigheter som den statliga politiken ska försöka finna former för att tillgodose. Det handlar om att alla unga ska åtnjuta goda levnadsvillkoren (hälsa, bostad, skolgång etc.) och att de ska vara delaktiga i sammanhang som berör dem – men också ha någon form av inflytande i samhället i stort. Särskilt utpekade områden är att motverka diskriminering, rasistiska uttryck och strömningar samt att verka för att unga, oavsett kön, har lika möjligheter till välbefinnande och utveckling.

När det gäller styrning av *politiken* ska den inkludera olika aktörer och intressen, och den ska vara informerad om ungas situation så att den kan bedrivas utifrån välgrundad kunskap och med medvetenhet om ungas villkor. Kunskapen kan bland annat komma från undersökningar om ungas situation, attityder och behov. Vidare är ett honnörssord inom ungdomspolitikerna (precis som inom många andra politikområden) att den ska vara tvärssektoriell i meningen att olika verksamhetsområden (exempelvis skola, fritid, hälso- och sjukvård) ska samverka i ett gemensamt arbete. Ungdomspolitikerna ska även kunna integrera olika nivåer i styrningen, exempelvis genom att både statlig, regional och kommunal nivå omfattas i de satsningar som görs.

Att regeringens mål gäller statliga beslut och insatser betyder annars att både kommuner och civilsamhället lämnas utanför målbilden. Eftersom kommunernas och civilsamhällets verksamheter inom många områden samtidigt är avgörande för förverkligandet av ungdomspolitikerna, beror genomslaget för den statliga styrningen på hur pass benägna dessa lokala aktörer är att översätta statlig policy till det egna området och hur framgångsrikt deras arbete är. Ett sätt att undersöka hur väl ”översättningen” till den lokala nivån har fungerat är att analysera ungdomarnas livssituation baserat på de indikatorer som Lupp-undersökningen erbjuder.

Indikatorer på ungas levnadsvillkor

Utifrån de nationella målen, hur ser ungas levnadsvillkor ut – är de ”goda”? Har dagens unga makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen? Ett sätt att försöka besvara frågorna är genom att mäta och följa ett urval indikatorer över tid – går utvecklingen åt rätt håll? Skiljer sig situationen för olika grupper av ungdomar?

Lupp-enkäten är ett tillgängligt verktyg för landets kommuner, stadsdelar och regionala aktörer för att följa lokala förhållanden med hjälp av enkätbaserade indikatorer. Det finns förstås många andra möjligheter, vilket syns inte minst på nationell nivå där olika aktörer arbetar med att både ta fram och följa olika typer av indikatorer på ungas levnadsvillkor.²³ Gemensamma nämnare i många sammanställningar av indikatorer är mått på socioekonomiska resurser, utbildningsnivå, fysisk och psykisk hälsa.

---

23 MUCF har regeringens uppdrag att följa och analysera ungas livssituation. Myndighetens portal [Ung idag](#) presenterar aktuell statistik i form av ett drygt 50-tal indikatorer på ungas levnadsvillkor, inom sex huvudområden: arbete och boende; ekonomisk och social utsatthet; fysisk och psykisk hälsa; inflytande och representation; kultur och fritid; utbildning. Statistiken avser unga mellan 13 och 25 år och kan så långt det är möjligt brytas ner på kön, ålder, utrikes och inrikes födda samt utländsk bakgrund, samt i vissa fall även på kommun- och länsnivå. Statistiken erhålls från flera andra myndigheter och baseras på både enkätundersökningar och registeruppgifter.

Barnombudsmanen samlar och tillgängliggör statistik om barns och ungas levnadsvillkoren i form av den digitala tjänsten [Max18](#), utvecklad utifrån ett tidigare regeringsuppdrag. Statistiken är uppdelad på sju områden som kopplas till barnkonventionens olika artiklar.

Det ideella Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA) – bildat i samarbete mellan staten och Sveriges kommuner och landsting (SKL) – driver och utvecklar *Kommun- och landstingsdatabasen* (Kolada), med möjlighet att följa kommunernas och landstingens verksamheter från år till år. Databasen innehåller cirka 5 000 insamlade nyckeltal för skola, vård och omsorg – ”om resurser, volymer och kvalitet i kommuners och landstings alla verksamheter” – baserat på nationell statistik från statistikansvariga myndigheter och andra källor. Här ingår nyckeltal under rubriken ”Barn och unga i fokus”, med statistik rörande bland annat utbildning, föräldraomsorg och fritid. (Se vidare: [www.kolada.se](#))

Från ett regionalt perspektiv kan också nämnas det så kallade *Barmätverket* – ett regionalt nätverk kring mätningar av barns livsvillkor och hälsa för social hållbarhet, med övergripande syfte att stärka den regionala samordningen kring mätande uppföljningar och enkäter samt att stärka informations-, kunskaps- och erfarenhetsutbytet mellan nätverkets aktörer för ett bättre utnyttjande av länets/regionens resurser. Här finns möjlighet att söka information om befintliga mätningar av barns och ungas livssituation i olika avseenden som görs eller sammanställs på regional och delregional nivå.

En fråga om social hållbarhet

Många av de indikatorer som har tagits fram och används för att följa utvecklingen av ungas levnadsvillkor kan sägas mäta graden av förutsättningar för en hållbar utveckling i samhället. Samhället kan inte utvecklas på ett verkligt hållbart sätt utan hänsyn till ungas behov, livsvillkor, levnadsvanor och framtidsvisioner. Att ”ge alla barn och unga en bra start i livet” är också en av de fem övergripande rekommendationerna som det SKL-ledda arbetet *Samling för social hållbarhet* resulterade i 2013, i syfte att stärka den sociala hållbarheten och minska skillnaderna i hälsa.²⁴

När det gäller själva begreppet hållbar utveckling brukar det beskrivas utifrån tre perspektiv: ekologiskt, ekonomiskt och socialt. Perspektiven förutsätter varandra för en långsiktig och hållbar samhällsutveckling som inte äventyrar kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.²⁵

Social hållbarhet kan definieras på lite olika sätt. SKL och Folkhälsomyndigheten använder inom *Mötesplats social hållbarhet* följande definition:

*Ett socialt hållbart samhälle är ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader. Ett samhälle med hög tolerans där människors lika värde står i centrum, vilket kräver att människor känner tillit och förtroende till varandra och är delaktiga i samhällsutvecklingen.*²⁶

I det regionala sammanhanget ska även nämnas Göteborgs Stads arbete för att minska stadens skillnader i livsvillkor: Jämlikt Göteborg – hela staden socialt hållbar. Programmet som slår fast den politiska viljeinriktningen för 2018–2026 omfattar fyra målområden. Dessa anger att det samlade jämlikhetsarbetet ska skapa:

- god start i livet och goda uppväxtvillkor
- förutsättningar för arbete
- hållbara och jämlika livsmiljöer
- förutsättningar för delaktighet, inflytande och tillit.

Den årliga uppföljningen utgår från fem indikatorer: inkomstskillnader, god hälsa, mellanmänsklig tillit, kontantmarginal och godkända betyg.²⁷

På den regionala nivån arbetar Göteborgsregionen (GR) för att stärka den hållbara tillväxten i regionen genom samverkan och samarbete mellan medlemskommunerna kring såväl den sociala som den ekonomiska och den ekologiska dimensionen. En viktig del i arbetet är att skapa och sprida kunskapsunderlag till grund för gemensam planering och utvecklingsarbete.²⁸ Den här rapporten kan ses som ett resultat av det arbetet, med utgångspunkt i uppdraget från nio av regionens kommuner.

24 <https://skl.se/halsasjukvard/folkhalsa/socialhallbarhetmotesplats/samlingforsocialhallbarhet.1200.html> Arbetet har fått sin förlängning i *Mötesplats social hållbarhet*, ett forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte öppen för alla samhällsaktörer, som bedrivs i samverkan mellan SKL och Folkhälsomyndigheten.

25 Begreppet hållbar utveckling introducerades i Brundtlandkommissionens rapport från 1987, *Vår gemensamma framtid*, där också sambanden mellan sociala, ekonomiska och ekologiska orsaker och effekter betonades (Brundtland & Hägerhäll 1988).

26 <http://www.motesplatssocialhallbarhet.se/motesplats-social-hallbarhet/social-hallbarhet/>

27 [http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/93ec9160f537fa30c12572aa004b6c1a/608f3258400583f-bc12581230043d997/\\$FILE/14_1_Goteborgs_Stads_program_for_en_jamlik_stad_2018_2026.pdf](http://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/93ec9160f537fa30c12572aa004b6c1a/608f3258400583f-bc12581230043d997/$FILE/14_1_Goteborgs_Stads_program_for_en_jamlik_stad_2018_2026.pdf)

28 Se dokumentet *Hållbar tillväxt – mål och strategier med fokus på regional struktur* (antaget av GR:s förbundsfullmäktige juni 2013). Inom GR finns en särskild arbetsgrupp för kunskapsspridning, erfarenhetsutbyte och metodutveckling för social hållbarhet i samhällsplanering och samhällsbyggande. (<https://www.grkom.se/toppmeny/dettajobbargmed/arbetsmarknadochsocialvalfard/natverk/socialhallbarhet.4.6fa4735415729ea6d7d3f48c.html>)

Förutsättningar för en god (folk)hälsa

En god och jämlik hälsa är en gemensam nämnare i centrala aktörers hållbarhetsarbete inom regionen. En rapport som rönt mycket uppmärksamhet är Världshälsoorganisationens (WHO:s) *Closing the gap in a generation från 2008*, ofta kallad *Marmot-rapporten*²⁹, som ur ett globalt perspektiv slår fast att ”social orättvisa dödar människor i stor skala” och betonar vikten av ett helhetsgrepp på samhällsstrukturer och levnadsvillkor för att kunna åstadkomma en förändring.³⁰

Vad i samhällsstrukturer och livsvillkor bör då fokuseras på i arbetet för att stärka folkhälsan, och inte minst för att stärka *ungas* hälsa och möjligheter till ett gott liv? Ibland skiljer man på strukturella faktorer (exempelvis samhällsekonomi, kultur och miljö); livsvillkor (den materiella och sociala kontext som omger människor, sett till sådant som boende, utbildning, arbetsmarknad, hälso- och sjukvård); levnadsvanor samt sociala nätverk och relationer.³¹ På dessa olika nivåer är några nyckelfaktorer för barns och ungas hälsa och utveckling ekonomiska villkor; studienivå; ställning på arbetsmarknaden; boendemiljö; skolmiljö; demokratisk och social delaktighet; erfarenheter av diskriminering; fysisk aktivitet; matvanor; sexualvanor; användning av alkohol, tobak, narkotika och dopningspreparat (se t. ex. Statens folkhälsoinstitut 2013).

Påverkan kan vara både direkt och indirekt. De socioekonomiska förutsättningarna sätter ramarna för individens livsvillkor, vilket i sin tur tenderar att påverka levnadsvanor och livsstil, vilken i sin tur påverkar hälsa och välbefinnande.

Indikatorer på social hållbarhet i Lupp 2017

Lupp-enkätens frågor erbjuder många möjliga indikatorer på social hållbarhet. De frågor eller frågeområden som kan knytas till begreppet handlar om:

- livstillfredsställelse (som helhet samt inom olika livsområden)
- nöjdhet med relationer (kompisar, familj)
- möjligheter och hinder för aktiviteter på fritiden
- fritidsaktivitet och föreningsmedlemskap
- ekonomiska hinder jämfört med andra i samma ålder
- oro för föräldrars ekonomi
- skolmiljö
- upplevelse av undervisning och stöd i skolan
- inflytande i skolan
- samhällsengagemang och samhällsinflytande
- förtroende för politiker och för vuxna i allmänhet
- utsatthet för brott/hot
- upplevelse av (o)trygghet
- erfarenheter av mobbning/trakasserier/utfrysning
- erfarenheter av orättvis behandling
- hälsa och hälsobesvär
- motionsvanor

---

29 Efter professor Sir Michael Marmot som ledde arbetet med rapporten (Världshälsoorganisationen 2008).

30 ”Social injustice is killing people on a grand scale.”, hämtat från förordet i Världshälsoorganisationens rapport (2008).

31 Se modellen hos Dahlgren, G. & Whitehead, M. (1992). Modellen används i Folkhälsomyndighetens rapporter, se t. ex. Folkhälsomyndigheten (2018a, s. 17f.).

- användning av tobak, alkohol, droger, dopningpreparat
- sommarjobb
- utbildningsplaner
- får gifta sig med den man vill
- framtidssyn.

Det är dessa frågor som utgör kärnan i rapportens beskrivningar och analyser av enkätresultaten.

Utöver dessa frågor ska nämnas fyra ”tilläggsfrågor” som ingått i någon eller några kommuners enkäter. Dessa rör uppfattning om orsaker bakom hälsobesvär; tillgång till någon att prata med vid behov; kunskap om de egna rättigheterna enligt barnkonventionen samt utsatthet för familjerelaterat våld/kränkning.

Redan här ska betonas att indikatorers utfall alltid påverkas av dataunderlagets kvalitet. I mätningar som syftar till att belysa social hållbarhet finns det anledning att hålla i minnet att hälsa och delaktighet är sådant som troligen överskattas i positiv riktning i en enkätundersökning som Lupp. Eftersom enkäten främst genomförs i skolan tenderar bortfallet *generellt* att vara kopplat till skolfrånvaro. En noggrannare beskrivning av undersökningens genomförande och kvalitet följer i kommande kapitel.

4. Lupp 2017 i GR: genomförande av enkäten och svarsunderlagets kvalitet

Urvalet ungdomar: årskurs 8

Lupp-undersökningen i GR-kommunernas årskurs 8 (åk8) baseras i princip på totalurval av kommunernas samtliga elever. Fristående skolor har i möjligaste mån omfattats av undersökningen.³²

När det gäller ungdomar som skolpendlar över kommungränsen har urvalsstrategin varierat något. Samtliga kommuner har inkluderat de åk8-elever som pendlar *in* från någon annan kommun. När det gäller *ut*pendlande åk8-ungdomar har Mölndal, med relativt många ungdomar som går i grundskola i Göteborg, inkluderat även dessa. Detsamma gäller Öckerö, med ett fåtal utpendlande elever. Härrydas urval inkluderar de åk8-ungdomar som pendlar till en skola i en kommun utanför Lupp-samarbetet. Övriga kommuners urval är begränsade till eleverna som går på skolorna inom kommunen. Den generellt begränsade pendlingen över kommungränser i åk8 innebär att dessa variationer har marginell betydelse vid jämförelser av resultaten.

Förekommande särskoleelever har generellt omfattats av undersökningen.³³ Detsamma gäller nyanlända barn, som i Lupp 2017 hade en förbättrad möjlighet att besvara enkäten då MUCF erbjöd enkäten på fyra språk utöver svenska: arabiska, dari, somaliska och engelska.

Urvalet ungdomar: gymnasiets år 2 (eller annars födda år 2000)

Lupp-undersökningen i GR-kommunerna riktad till gymnasieungdomar i årskurs 2 (gy2) baseras i princip på totalurval av kommunernas samtliga gy2-ungdomar. Här är dock variationen mellan kommunerna lite större jämfört med undersökningen i åk8, särskilt beträffande hanteringen av ungdomar som pendlar till en annan kommuns gymnasieskola.

Först och främst ska observeras att Öckerö inte alls inkluderat gymnasie målgruppen, mot bakgrund av att flertalet av kommunens gymnasieungdomar går på skola i Göteborg och därmed är svåra att nå ut till (vilket också visade sig i samband med genomförandet av Lupp 2011 då målgruppen inkluderades).

Samtliga övriga åtta kommuner har så långt det varit möjligt inkluderat sina invånare som går gymnasiets år 2 (se vidare nästa avsnitt), oavsett var skolan ligger, det vill säga inom kommunen eller i någon annan kommun. Det ska noteras att Tjörn helt saknar gymnasieskola, att Ale inte har något nationellt gymnasieprogram utan enbart introduktionsprogram (Ale gymnasium) och lärlingsutbildning (Lärlingsgymnasiet) samt att Mölndals gymnasium inte har något högskoleförberedande program (Krokslättsgymnasiet, med introduktionsprogram, yrkesförberedande program och lärlingsutbildning). Kommunerna har i genomförandet alltså kunnat dra nytta av varandras datainsamling.³⁴

32 I Kungälv avstod Friskolan i Kärna från att delta i genomförandet. Detsamma gäller en skola i Mölndal (Växthuset), där berörda elever i stället kontaktades per post (med begränsat resultat). Det kan också nämnas att Öckerös fristående Betelskolan inte omfattades av genomförandet då inga åk8-elever var aktuella hösten 2017.

33 Undantag är en berörd skola i Härryda samt en skola i Kungälv, vilket i båda fallen gäller ett mindre antal elever. I Öckerö var inga å8-elever aktuella hösten 2017.

34 I praktiken har GR/FoU i Väst skapat en gemensam datafil över samtliga insamlade gy2-ungdomars svar i de åtta kommunerna. Två variabler har skapats för "boendekommun" respektive "skolkommun" för att kunna anpassa analysunderlaget efter analysperspektivet. På högstadienivån har kommunernas insamlade svarsunderlag använts i sin ursprungliga form. Även om in- och utpendlande elever förekommer också här, är det relativt begränsat och underlaget har bedömts spegla kommunernas åk8-ungdomar tillräckligt väl.

Elever på introduktionsprogram, det vill säga utbildning för dem som inte är behöriga att söka till ett nationellt gymnasieprogram, är inkluderade i alla kommuner utom Kungälv.

Gymnasiets särskoleelever är generellt inkluderade. Undantaget är Mölndal, vars särskola Frejagymnasiet gjorde bedömningen att det inte var möjligt att genomföra enkäten med eleverna. Det kan också noteras att Kungälvs genomförande i gymnasiesärskolan (Trekungagymnasiet) omfattar samtliga gymnasieelever oavsett årskurs.

Fyra kommuner – Ale, Härryda, Kungsbacka och Mölndal – har därutöver inkluderat ungdomar som inte alls går i gymnasiet, födda år 2000 (det vill säga ungefär 17 år vid enkätens genomförande). Detta gäller däremot inte Alingsås, Kungälv och Stenungsund, vilket sammantaget i de tre kommunerna har bedömts beröra ett 70-tal personer.³⁵ I Tjörns kommun gick enligt uppgift alla ungdomar födda år 2000 i gymnasiet.

Därutöver har alla kommuner med eget gymnasium i *datainsamlingen* inkluderat samtliga *inpendlande* gy2-elever. I de framtagna lokala resultatrapporterna har samtliga dessa svar analyserats med avseende på enkätens skolfrågor, utifrån ett verksamhetsperspektiv där hemkommun är av underordnad betydelse. I denna rapport kommer dock analyserna göras utifrån ett invånarperspektiv, det vill säga med fokus på ungdomar som bor i någon av de åtta GR-kommunerna som genomfört gymnasieundersökningen.

Totalt omfattar undersökningens urval sammantaget 4 485 åk8-elever (i de nio kommunerna) och 3 922 gy2-ungdomar (i de åtta kommunerna), vilket alltså ska betraktas som tämligen nära ett totalurval av målgrupperna. Svarsunderlaget utgörs i nästa steg av 3 776 åk8-elever och 2 051 gy2-ungdomar (se vidare avsnittet *Svarsfrekvens*).

Datainsamlingen

Samtliga kommuner har inför undersökningen arbetat med att förankra Lupp-enkätens genomförande på skolorna i kommunen. Därefter har det skett en varierande grad av dialog under själva genomförandet. I flera av kommunerna gjorde arbetsgruppen informationsbesök på skolorna, annars sköttes kommunikationen via externa fritidsledare, ungdomskonsulenter eller via skolans rektorer. Härryda tog fram en särskild lärarhandledning med tips och riktlinjer för genomförandet.

För att sprida information om Lupp hos både ungdomar och föräldrar, och inte minst hos de gymnasieungdomar som pendlar till skola utanför kommunen och därmed är mer svårnådda, gjordes flera kommunikationsinsatser. GR/FoU i Väst tog fram en annons som publicerades på Facebook och som flera av kommunerna använde även lokalt.

Från lokalt håll gjordes många andra insatser. Det har handlat om:

- information på kommunens hemsida
- information på sociala medier, exempelvis inlägg på kommunens Facebook- och/eller Instagram-sidor, en särskild hashtag ”Lupp 2017”
- framtagande av film med intervjuer av ungdomar, publicerad på sociala medier (Kungälv, Stenungsund)
- ”pushnotis” i kommunens mobilapp riktad till unga (”Ung i Ale”; ”Ung i Stenungsund”)
- affischer på skolor, fritidsgårdar/mötesplatser, ungdomsmottagning, bibliotek

35 Enligt Skolverkets statistik var det, i hela Västra Götalands län, 2,5 procent av ungdomarna som inte började gymnasiet hösten 2017 direkt efter grundskolan, detsamma gäller för riket som helhet, och i Alingsås, Kungälv och Stenungsund mellan 1,5 och 2,5 procent (databasen finns tillgänglig på www.jmftal.artisan.se/default.aspx; måttet ”Elever, andel (%) folkbokförda i kommunen/länet som avslutat grundskolan på våren och ej går i gymn.skolan följande höst”). Därutöver förekommer studieavbrott av kortare eller längre karaktär.

- deltagande i lokala medier med uppmaning till föräldrar att prata om Lupp med sin ungdom
- informrande brev till åk8-föräldrar genom rektor eller skolornas kommunikationskanal
- aktivitet på Mimers Hus gymnasium med kexchoklad-utdelning i utbyte av informationsspridning i sociala medier (Kungälv tillsammans med Ale).

I huvudsak en digital enkät, besvarad i klassrummet

I åk8 genomfördes enkäten helt eller huvudsakligen genom skolan, via en digital länk på lektionstid. Några undantag förekom i försök att nå utpendlande skolelever: Mölndal skickade brev med länkinformation till elever i Göteborgsskolor samt till elever på en fristående skola som valde att inte vara med och genomföra enkäten.³⁶ Härryda och Öckerö skickade hem både en pappersenkät samt brev med digital länk till fåtal ungdomar som gick i skola utanför kommunen (gäller i första hand Göteborg).

Insamlingen i gymnasiet varierar mer. De gymnasieskolor som ligger i någon av de åtta GR-kommuner som genomförde Lupp³⁷ har varit involverade i genomförandet på samma sätt som i åk8 och låtit ungdomarna besvara enkäten på lektionstid, via en digital länk. Undantag förekommer, med hemskickade enkäter till elever som gick i skola utanför kommunen och ändå inkluderades i genomförandet (ett fåtal elever boende i Härryda, Öckerö).

Många gymnasieungdomar skolpendlar dock över kommungränsen. Det gäller alla eller flertalet i Ale, Tjörn och Mölndal (som saknar egen gymnasieskola, nationella program respektive högskoleförberedande program; se ovan). Men även i de andra kommunerna är det många gymnasieungdomar som pendlar, och i synnerhet till Göteborg. Försök gjordes därför att kontakta dessa ungdomar via ett mejl med en digital (kommunspecifik) enkätlänk, som förmedlades av flera av Göteborgsskolorna. Göteborgs Stad bistod på så vis med att kontakta berörda ungdomar i stadens 12 kommunala gymnasieskolor, ett utskick som enligt uppgift omfattade totalt 578 elever bosatta i någon av de åtta kommunerna. Även flera fristående skolor i Göteborg var behjälpliga på motsvarande sätt³⁸, medan andra fristående skolor avböjde av olika skäl³⁹. Därtill har kontakthjälp erhållits från två skolor utanför Göteborg: Lerums gymnasium (berör framför allt Alingsås-ungdomar) samt Öckerö Seglande gymnasieskola.

Som komplement till denna typ av kontaktförsök har flera av kommunerna – Ale, Kungälv, Mölndal och Tjörn – skickat ett brev med länkinformation hem till sina utpendlande gymnasieungdomar.

Ungdomar helt utanför gymnasiet födda år 2000, det vill säga omkring 17 år under insamlingsperioden, kontaktades på lite olika sätt av de fyra kommuner som inkluderat gruppen i undersökningen. Ale och Mölndal skickade hem ett brev med länk-information. Kungsbacka skickade hem en pappersenkät. Härryda hade olika tillvägagångssätt till olika ungdomar inom denna grupp.

Även om den digitala enkäten dominerat som insamlingsmetod har alltså även pappersenkäter använts, där svaren matats in direkt i enkätverket av ansvarig lokal arbetsgrupp. Pappersenkäter har i några fall även använts som komplement till den digitala enkäten, i både åk8 och gymnasiet år 2, när datorer saknats eller det varit problem med

36 Se not 32.

37 Öckerö genomförde endast i åk8; se ovan avsnitt *Urvalet ungdomar*.

38 Donner, Göteborgsregionens Tekniska Gymnasium (GTG), Ingrid Segerstedts Gymnasium, Jensen, Kitas, L M Engströms Gymnasium och Aniaragymnasiet. Mer osäker uppgift gäller NTI-gymnasiet, Drottning Blankas gymnasium, Ljud&Bild/LSB Kreativa, IT-gymnasiet, Plusgymnasiet och Framtidsgymnasiet.

39 Realgymnasiet, Samskolan, Sigrid Rudebäcks gymnasium, Sjöljns, Mikael Elias, Rytmus, Hermods och Thorén Innovation School. Därtill kontaktas aldrig Peabskolan, Asperö Idrottsgymnasium samt ett antal andra skolor med bara ett fåtal elever från någon av de nio kommunerna. Härryda kommun har dock själva kontaktat dessa skolor i den utsträckning de haft berörda Härryda-ungdomar i årskurs 2.

internetuppkoppling eller i de fall någon elev föredragit pappersenkät.

Flera av kommunerna har erbjudit särskilt stöd till elever som behövde det för att kunna fylla i enkäten genom ungdomscoach, fritidsledare, mentorer eller stödpersonal (i särskolan). Detta gäller dock inte genomgående.

Flera av kommunernas skolor genomförde ”uppsamlingsheat” för elever som varit frånvarande vid ordinarie insamlingstillfälle, men inte alla. I och med att enkätlänken är en och samma för kommunens samtliga åk8- respektive gy2-ungdomar, det vill säga inte unik för varje ungdom, är det inte möjligt att skicka riktade påminnelser till personer som inte svarat.

Flera kommuner tog hjälp från funktioner utanför skolan för att stärka genomförandet i de fall ungdomarna inte kunde nås i skolan; exemplen handlar om fritidsledare, ungdomskonsulenter/ungdomssamordnare och anställda kommunungdomar.

Eftersom gymnasieurvalet definierades som de åtta kommunernas invånare som gick gymnasiet år 2 (samt, för flertalet kommuner, ungdomarna helt utanför gymnasieskolan födda år 2000), föreligger alltså en viss undertäckning i urvalet av utpendlande ungdomar som inte har kunnat nås vare sig i skolan, via mejl eller hemskickad post – och därmed aldrig fått möjlighet att besvara enkäten. Detta rör i första hand ungdomar som pendlar till några av Göteborgs fristående skolor⁴⁰, i de kommuner som inte kompletterade med brev till dessa elever (Härryda, Kungsbacka, Mölndal, Stenungsund).

Mot bakgrund av svårigheterna att nå gymnasieungdomar på andra vägar än i klassrummet är ett stort värde i det regionala Lupp-samarbetet att kommunerna som genomför undersökningen kan dra nytta av varandras insamlingar. Behovet av samverkan är särskilt starkt inom Göteborgsregionen där elevernas rörlighet över kommungränserna främjas genom en regiongemensam gymnasieantagning. Det är särskilt två av kommunerna som har haft stor nytta av den regionala samverkan kring Lupp 2017: Tjörn, där flertalet gymnasieungdomarna går på Nösnesgymnasiet i Stenungsund och Mimern Hus i Kungälv, samt Mölndal, med en relativt stor andel ungdomar på Hulebäcksgymnasiet i Härryda. Eftersom samtliga kommuner har ett stort antal ungdomar som går på gymnasieskola i Göteborg hade det naturligtvis varit önskvärt att Göteborgs Stad ingick i det regionala Lupp-samarbetet⁴¹, men Göteborg har hittills inte genomfört någon kommunövergripande Lupp-satsning (skolverksamheten har fram till och med vårterminen 2018 styrts på stadsdelsnivå).

Svarsperiod under oktober–november

Exakt tidpunkt för genomförandet har varierat mellan både kommuner, skolor och klasser. Det innebär också att pendlare elever kan ha svarat vid annan tidpunkt än årskurskamrater på kommunens skolor.

Alla kommuner utom Kungsbacka och Öckerö inledde genomförandet i första veckan av oktober. Kungsbacka startade i slutet av oktober och Öckerö, med ett mer koncentrerat genomförande begränsat till årskurs 8, startade först i mitten av november. För samtliga kommuner låg därefter enkätlänkarna öppna till och med 30 november.

Svarsperioden för de ungdomar som ingår i det *sammantagna* GR-materialet löper från 3 oktober till 30 november⁴². Eftersom det lokala genomförandet var spritt i tid finns ingen koncentrerad svarsperiod då merparten av ungdomarnas svar inkom utan tvärtom framträder flera ”svarspucklar”, tydligast i början och i slutet av oktober.

---

40 Se not 39.

41 Ett inte försumbart antal Göteborgsungdomar går även i skola i en kranskommun.

42 Registrerad svarstid förekom t.o.m. 4 december, rimligen till följd av instansning i efterhand.

Datahanteringen

MUCF ansvarar för webbenkätens tekniska funktioner. Två enkätlänkar distribuerades till de deltagande kommunerna, en för åk8- och en för gy2-ungdomarna – det vill säga en gemensam länk för samtliga personer i respektive åldersgrupp. Att enkätlänken inte är unik för den enskilda respondenten innebär att en person i teorin har möjlighet att gå in via länken och delta flera gånger; den risken får dock bedömas som liten. Det krävs vidare att ungdomen trycker på ”skicka svaren” i slutet av enkäten för att enkätsvaren ska sparas ned, vilket minskar risken för att testsvar eller liknande kommer med i den slutgiltiga svarsfilen.

När insamlingsperioden är avslutad levereras enkätfilerna till respektive kommun som därefter äger materialet och själv svarar för alla analyser av materialet – eventuellt genom att lägga ut det på externt uppdrag, som i det här fallet i samarbetet med GR/FoU i Väst.

Vi har gjort vissa revideringar av de ursprungliga datafilerna. Det handlar i första hand om bortrensning av några helt ”tomma case” samt ytterligare några mycket begränsat ifyllda enkäter⁴³ och i några fall uppenbart oseriösa/orimliga svar.⁴⁴ Vad som är oseriösa/orimliga enkätsvar är mycket svårt att bedöma. Principen har varit att hellre inkludera än ta bort ett enkätsvar. Utöver denna typ av revidering har vissa svar justerats i de fall där ett ”annat-svar” i fritext har gett information som har motiverat omkodning av något av frågans fasta svarsalternativ.⁴⁵ En hel del arbete har därtill lagts på att förse så många svarspersoner som möjligt med en kommunområdeskod.⁴⁶

Svarsfrekvens

Nästan 4 500 högstadiel elever i årskurs 8 omfattades av Lupp-undersökningen i de nio GR-kommunerna.⁴⁷ Av dessa besvarade nästan 3 800 elever enkäten, eller 84 procent (se tabell 1 på sidan 29). Denna svarsfrekvens är densamma som i GR-samarbetet med Lupp 2013.⁴⁸ MUCF tar dessvärre inte längre fram någon genomsnittlig svarsfrekvens för landets samtliga ingående kommuner som resultatet kan relateras till.⁴⁹

Svarsfrekvensen varierar i kommunerna. Mölndal avviker med den lägsta svarsfrekvensen i åk8 på 72 procent, medan övriga kommuners svarsfrekvens är mellan 84 och 95 procent, där Tjörn står för toppnoteringen. En orsak till Mölndals relativt låga svarsfrekvens i åk8 var svårigheten att via brev få svar från de mer än 100-talet elever som pendlar över

43 Gränsen för att inkludera ett enskilt enkätsvar har varit mycket generös för att inte förlora lämnade åsikter: att enkäten var ifylld till åtminstone fråga A9, vilket innebär svar på några frågor utöver de inledande bakgrundsfrågorna.

44 Totalt har datafilerna reducerats med 12 enkätsvar i åk8 och 6 enkätsvar i gy2.

45 Det är inte ovanligt i enkäter att svarspersonen använder ett ”annat-alternativ” för med egna ord ge ett svar som motsvarar ett av frågans fasta svarsalternativ; om inte detta kodas om ger resultatet på det fasta svarsalternativet en underskattning. En liknande förändring av data var nödvändig i åk8-elevernans enkätfråga ”Vad skulle du helst vilja göra direkt efter grundskolan?”, där de två första svarsalternativen löd: ”Gå en gymnasieutbildning i den kommun jag nu bor i” eller ”Gå en gymnasieutbildning i en annan kommun” [vår understrykning]. Här hade många ungdomar, helt naturligt, svårt att välja mellan dessa två alternativ och förklarade i stället i fritext att de ville gå en gymnasieutbildning men att kommunvalet av en eller annan anledning inte var givet eller inte spelade någon roll. I dataförädlingen skapades därför ett tredje svarsalternativ för att kunna fånga upp den totala andelen som ville gå en gymnasieutbildning, som annars hade underskattats väsentligt.

46 Alla kommuner har inkluderat samma typ av bakgrundsfråga om boendekommun, där svarsalternativen omfattar alla GR-kommuner samt ”annan kommun”. Den efterföljande områdesfrågan har däremot varit lokalt anpassad. Eftersom ett ansenligt antal (gymnasie)ungdomar skolpendlar och besvarat enkäten genom en annan kommuns insamling/enkät, har manuell arbete krävts för att kunna förse skolpendlande ungdomar med en bearbetningsbar uppgift om boendekommun. De svarspersoner som uppgett att de bor i en ”annan kommun” har kunnat ange område i fritext, vilket i möjligast mån har kodats om till ett fast svarsalternativ. Vissa kommuner använde sig av postnummer i stället för kommunområde i enkäten (Ale, Kungälv, Stenungsund). I dessa fall har postnummerinformationen använts för att så långt som möjligt förse personen med en områdeskod. Det omvända har däremot inte varit möjligt. För den regionala samordningen hade det naturligtvis varit att föredra att alla kommuner valt samma typ av områdesvariabel, det vill säga områdesnamn eller postnummer, där båda alternativ har sina för- och nackdelar. Valet får även konsekvenser för bortfallsanalysen av områdesrepresentationen i svarsunderlaget jämfört med urvalet ungdomar, där typen av registerinformation (postnummer, områdesindelningar) också sätter gränser.

47 Uppgiften kan relateras till SCB:s uppgift om antalet 14-åringar i de nio kommunerna sammantaget 2017: 4 511 invånare.

48 För denna och liknande jämförelser med motsvarande regionala Lupp-rapport, se: [Ung i Göteborgsregionen – Meningsfullhet, delaktighet, trygghet och hälsa utifrån sex kommuners Lupp-undersökning 2013](#) (Forkby & Nilsson 2014).

49 2013 var den ungefär 87 procent för de 29 kommuner som genomförde Lupp detta år – ett ungefärligt genomsnitt till följd av en del osäkra uppgifter från kommunernas sida och förmodligen en överskattning givet att myndighetens svarsfiler innehöll även helt ”tomma svar”.

kommungränsen samt från eleverna på en fristående skola som inte genomförde enkäten i klassrummet.

I gymnasiet var svarsfrekvensen väsentligt lägre jämfört med årskurs 8. Av de drygt 3 900 ungdomarna på gymnasiets år 2 (eller motsvarande ålder) boende i någon av de åtta GR-kommunerna (Öckerö genomförde inte enkäten i gymnasiet)⁵⁰, besvarade cirka 2 050 ungdomar enkäten, eller 52 procent. Resultatet varierar stort mellan kommunerna. Tjörn, Stenungsund och Kungsbacka uppvisar högst svarsfrekvens med 61–68 procent. Kungälv, Härryda och Mölndal ligger runt 50 procent (48–54), medan Alingsås och Ale avviker med lägst svarsfrekvens: 37 respektive 38 procent.

I Ales fall kan resultatet förklaras med att flertalet av kommunens gymnasieungdomar går på en skola utanför kommunen, framför allt i Göteborg. Även om försök har gjorts att kontakta dessa ungdomar via både brev och mejl (se tidigare avsnitt), blev resultatet, inte oväntat, väsentligt sämre jämfört med klassrumsgenomförande.⁵¹ I Alingsås är det svårare att peka ut en orsak bakom den låga svarsfrekvensen – som bara är något högre för gruppen ungdomar på det egna Alströmergymnasiet, 43 procent. Här finns ingen information som pekar på systematik i bortfallet beträffande vare sig enskilda klasser, gymnasieprograminriktning eller genomförande.

Det ska också noteras att om Härryda, Kungsbacka, Kungälv och Stenungsund hade avgränsat sin gymnasieundersökning till ungdomar på kommunens egen/egna gymnasieskolor hade de alla fått väsentligt högre svarsfrekvens – mellan 71 och 95 procent.⁵² Fördelen hade varit att resultaten blivit mer representativa för urvalet ungdomar som undersökningen omfattat. Men nackdelen med en sådan strategi bedömdes vara större: att kommunens alla invånare i åldersgruppen inte hade fått chans att bidra med sina åsikter.

Vidare ska noteras att särskilt Tjörn inte hade fått så hög svarsfrekvens i gymnasiegruppen utan samarbetet med Stenungsund och Kungälv⁵³, och inte heller Mölndal utan samarbetet med Härryda och Kungsbacka⁵⁴. Det regionala samarbetet i insamling och datahantering bidrar alltså starkt till det erhållna enkätmaterialets kvalitet, och det är ett viktigt skäl till det regionala Lupp-samarbetet. Detta förhållande pekar samtidigt på den ännu högre svarsfrekvens som skulle kunna nås i gymnasiet med en bredare regional samverkan som omfattar även Göteborgs Stad (se även ovan). Tacksamheten till de gymnasieskolor i Göteborg som bistod i mejlutskick till pendlare elever är desto större. Även om svarsfrekvensen i denna grupp är begränsad⁵⁵ är varje svar, och varje förmedlad inbjudan till deltagande, betydelsefullt.

Det är alltså inte möjligt att relatera svarsfrekvensen för GR-kommunerna till något nationellt genomsnitt (se ovan). Jämförbarheten försvåras också av att kommunerna som genomför Lupp i gymnasiet använder sig av olika urvalsstrategier och därtill har olika förutsättningar för stärkt svarsfrekvens genom regional samverkan.

Det ska också sägas att GR-kommunernas gymnasieresultat bör tolkas som ett så kallat *bruttoresultat*, i och med att samtliga i urvalet i praktiken inte har kunnat nås. Personer

50 Uppgiften kan relateras till SCB:s uppgift om antalet 17-åringar i de åtta kommunerna sammantaget 2017: 4 043 invånare. Det högre SCB-antalet är rimligt mot bakgrund av att vissa kommuner inte har inkluderat ungdomar utanför gymnasieskolan eller elever på introduktionsprogram.

51 Bland Ale-ungdomarna som pendlar till Mimers Hus, och därmed omfattas av Kungälv Lupp-genomförande, är svarsfrekvensen väsentligt bättre, 74 procent, och likaså bland eleverna på Ales egna Lärlingsgymnasiet, 71 procent. Däremot är den lägre i elevgruppen på Ale gymnasiums introduktionsprogram: 36 procent.

52 Härrydaungdomar på Hulebäcksgymnasiet 95 procent; Kungsbackaungdomar på en gymnasieskola i kommunen 81 procent; Kungälvungdomar på Mimers Hus: 77 procent; Stenungsundsungdomar på Nösnäsgymnasiet 71 procent.

53 Svarsfrekvensen för Tjörnungdomarna på Nösnäsgymnasiet var 81 procent; för Tjörnungdomarna på Mimers Hus 76 procent.

54 Svarsfrekvensen för Mölndalsungdomar på Hulebäcksgymnasiet var 92 procent. Exakt uppgift saknas för Mölndalsungdomar på någon av Kungsbackas gymnasieskolor.

55 Enkätrågan om vilken skola man går på saknar, i alla kommuner utom en, detaljerade svarsalternativ för skolor utöver kommunens egna, och därmed kan gruppens exakta svarsfrekvens inte beräknas.

som av olika skäl inte har möjlighet att delta i en undersökning brukar ofta räknas bort som ”naturligt bortfall”, varefter man redovisar på den så kallade *nettosvarsfrekvensen*, som därmed blir lite högre. Även om vi inte har den bortfallsinformation som krävs för att kunna räkna ut en exakt nettorefekvens bör noteras att den redovisade svarsfrekvensen för gymnasiegruppen på totalt 52 procent alltså inkluderar en del naturligt bortfall i form av de pendlande gymnasieungdomar (från Härryda, Kungsbacka, Mölndal och Stenungsund till i första hand några fristående gymnasieskolor i Göteborg) som inte fått chansen att besvara enkäten vare sig i klassrumsmiljö, via mejl eller hemskickad post (se avsnittet *Urvalet ungdomar* ovan). Allt bortfall ska alltså inte tolkas som ovilja eller ointresse för att delta från ungdomarnas sida.

Tabell 1. Svarsfrekvensen för de två målgrupperna: åk8 och gy2

Kommun	Antal enkätsvar	Antal ungdomar	Svarsfrekvens i procent
Årskurs 8 totalt ("GR-9")	3 776	4 485	84
Ale	316	354	89
Alingsås	418	496	84
Härryda ¹	452	510	89
Kungsbacka	990	1 146	86
Kungälv	427	498	86
Mölndal ²	587	819	72
Stenungsund	282	337	84
Tjörn	153	161	95
Öckerö	151	164	92
Gymnasiet år 2 totalt ("GR-8")	2 051	3 922	52
Ale ³	145	382	38
Alingsås ⁴	152	411	37
Härryda	224	448	50
Kungsbacka	639	1 042	61
Kungälv ⁴	235	434	54
Mölndal ⁵	358	747	48
Stenungsund ⁴	191	300	64
Tjörn ⁵	107	158	68

Högstadiuppgifterna utgår från den kommun som ungdomen går i skola (dvs. inkluderar förekommande inpendlande elever). Gymnasieuppgifterna utgår tvärtom från boendekommun. Några undantag förekommer enligt noterna:

1. Urvalet inkluderar de (17) Härryda-ungdomar som går i skola i en kommun utanför det regionala Lupp-samarbetet (i första hand Göteborg).
2. Urvalet inkluderar 117 utpendlande elever, merparten till Göteborg, som bjudits in via brev, med begränsad svarsfrekvens som följd. Detsamma gäller 29 elever vid en fristående skola som valde att inte delta i genomförandet.
3. Ale saknar gymnasieskola med nationellt program; Mölndal saknar skola med högskoleförberedande program.
4. Urvalen i Alingsås, Kungälv och Stenungsund inkluderar inte ungdomar utanför gymnasiet.
5. Tjörn saknar gymnasieskola.

Representativiteten i svarsunderlaget

Den varierande svarsfrekvensen hos ungdomarna i de nio kommunerna innebär att enkätresultaten för kommunerna sammantaget i någon mån över- respektive underrepresenterar enskilda kommuner. Men i vare sig högstadie- eller gymnasieunderlaget handlar det om mer än 4 procentenheters skillnad mellan kommunens andel av enkätsvaren jämfört med verklighetens elevunderlag.

I åk8-underlaget är Mölndalselever något underrepresenterade i svaren: de utgör 2 procentenheter mindre andel av svarsunderlaget jämfört med det totala urvalet, till förmån för Härryda- och Stenungsundselever som båda är överrepresenterade med 1 procentenhet (se tabell 2).

I gymnasieunderlaget är skevheten något större. Det handlar främst om att Kungsbackaeleverna utgör 4 procentenheter mer av svarsunderlaget jämfört med urvalet – medan elever i både Ale och Alingsås är underrepresenterade med 3 procentenheter.

Ett annat viktigt förhållande i svarsunderlaget är att Kungsbackaungdomarna utgör en anseelig del av både åk8- och gy2-underlaget. Kungsbackaungdomarnas svar utgör en dryg fjärdedel (26 procent) av åk8-svaren och nästan en tredjedel (31 procent) av gy2-svaren. I gymnasieunderlaget är Kungsbackaungdomarna dessutom något överrepresenterade jämfört med verkligheten (de utgör 27 procent i urvalet). Detta bör hållas i minnet i tolkningarna av de sammantagna resultat som presenteras i rapporten framöver, som alltså baseras på de nio respektive åtta kommunerna totalt ("GR-9" beträffande åk8 och "GR-8" beträffande gy2).

Tabell 2. Kommunungdomarnas andel av enkätsvaren jämfört med urvalet, åk8 och gy2

	Kommun	Enkätsvaren (procent)	Urvalet (procent)	Differens (procentenheter)
Åk8	Ale	8	8	0
	Alingsås	11	11	0
	Härryda	12	11	1
	Kungsbacka	26	26	0
	Kungälv	11	11	0
	Mölndal	16	18	-2
	Stenungsund	8	7	1
	Tjörn	4	4	0
	Öckerö	4	4	0
Summa procent		100	100	100
Totalt antal personer		3 776	4 485	
Gy2	Ale	7	10	-3
	Alingsås	7	10	-3
	Härryda	11	11	0
	Kungsbacka	31	27	4
	Kungälv	12	11	1
	Mölndal	18	19	-1
	Stenungsund	9	8	1
	Tjörn	5	4	1
Summa procent		100	100	100
Totalt antal personer		2 051	3 922	

Högstadiuppgifterna utgår från den kommun som ungdomen går i skola (dvs. inkluderar förekommande inpendlande elever). Gymnasieuppgifterna utgår tvärtom från boendekommun. Se i övrigt kommentar till tabell 1.

I de lokala resultatrapporterna redovisas svarsfrekvensen, så långt det har varit möjligt, fördelat på kön, boendeområde, skola samt för gymnasiet även övergripande programinriktning.

Tjejer och killar har svarat i ungefär samma utsträckning (tabell 3a), vilket innebär att svarsunderlaget är mycket könsrepresentativt i både högstadiet och gymnasiet (tabell 3b). Även om svarsbenägenheten i åk8 är något större hos tjejerna utgör tjejerna efter avrundning 50 procent i både svarsunderlag och urval. I gy2 är tvärtom killarnas svarsfrekvens något högre (vilket i denna målgrupp inte bör tolkas som en mindre svarsbenägenhet sett till svårigheterna att kontakta alla utpendlande elever⁵⁶), men likväl utgör tjejerna 48 procent i både svarsunderlag och urval, det vill säga en något mindre andel än i åk8. I några enskilda kommuner är den könsmässiga skevheten större men den uppgår aldrig till mer än 3 procentenheters differens i åk8⁵⁷ och 5 procentenheters differens i gy2⁵⁸.

Tabell 3a. Svarsfrekvens efter kön, åk8 och gy2

		Antal enkät-svar	Antal elever	Svarsfrekvens i procent
Åk8	Tjejer	1 860	2 227	84 ²
	Killar	1 827	2 251	81 ²
	Annan könstillhörighet ¹	60	-	-
	Okänt/ej svar	29	7	-
	Totalt	3 776	4 485	84
Gy2	Tjejer	955	1 895	50 ²
	Killar	1 057	2 020	52 ²
	Annan könstillhörighet ¹	25	-	-
	Okänt/ej svar	14	7	-
	Totalt	2 051	3 922	52

1. Enkätens svarsalternativ: "Annan könstillhörighet (om du är eller känner dig tillhöra annat kön än tjej eller kille)".
2. En i alla grupper trolig underskattning då alla inte besvarat frågan med "tjej" eller "kille".

Tabell 3b. Könsfördelning i enkätsvaren jämfört med urvalet, åk8 och gy2

		Enkätsvaren (procent)	Urvalet (procent)	Differens (procentenheter)
Åk8	Tjejer	50,4	49,7	+0,7
	Killar	49,6	50,3	-0,7
	Summa	100	100	
	Antal personer	3 687 ¹	4 478 ²	
Gy2	Tjejer	47,5	48,4	-0,9
	Killar	52,5	51,6	+0,9
	Summa	100	100	
	Antal personer	2 012 ¹	3 915 ²	

1. Exkluderar de svars personer som angivit annan könstillhörighet eller ej besvarat frågan.
2. Exkluderar personer utan känd könstillhörighet.

56 De utpendlande är också i lite högre grad tjejer: utifrån statistik från Gymnasieantagningen Göteborgsregionen (Indra) kan konstateras att ungdomar som bor i Göteborgs kranskommuner och är antagna på någon av Göteborgs gymnasieskolor utgörs av fler tjejer än killar.

57 Störst skevhet i Alingsås och Öckerö med 3 procentenheters överrepresentation av tjejer.

58 Störst skevhet med 3-5 procentenheters överrepresentation av killar i svarsunderlaget i Härryda (5), i Mölndal (4), i Alingsås (3) och i Stenungsund (3).

I Lupp 2017 har samtliga kommuner inkluderat antingen en fråga om boendeområde, med fasta svarsalternativ i form av områdesnamn, eller en fråga där ungdomen fick ange sitt postnummer⁵⁹. Att analysera svarsunderlagets representativitet i detta avseende är lite problematiskt eftersom urvalsinformation inte alltid är fullt jämförbar med enkätuppgifterna. För Alingsås gy2-ungdomar och Stenungsunds båda målgrupper saknas dessutom helt erforderlig urvalsinformation. En över- eller underrepresentation mätt i procentenheter är också svår att jämföra och värdera eftersom den påverkas av områdesindelningen.

För de kommuner där det är möjligt att analysera områdesrepresentativiteten bedöms den vara god eller åtminstone ganska god, särskilt i åk8⁶⁰. Gy2-underlaget är behäftat med lite större geografisk skevhet. I Härryda är boende i Mölnlycke/Pixbo överrepresenterade med 12 procentenheter jämfört med urvalet, på bekostnad av främst boende i Landvetter och "Härryda lokalsamhälle"⁶¹. I Tjörn är boende i Hjärteby/Höviksnäs/Hakenäset underrepresenterade i svarsunderlaget med 10 procentenheter jämfört med urvalet, tydligast till förmån för boende i Skärhamn. I Kungsbacka är boende i Särö/Kullavik underrepresenterade med 10 procentenheter, tydligast till förmån för boende i Onsala – vilket kan kopplas till att Särö/Kullavik-ungdomar i relativt stor utsträckning pendlar till en gymnasieskola i Göteborg och därmed varit svårare att nå. I Mölndal är boende i Lindome (Hällesåker, Almås, Sinntorp, Skånköping) överrepresenterade i svarsunderlaget med 9 procentenheter jämfört med urvalet, på bekostnad av flera andra områden men tydligast norra Mölndal. I Kungälv är främst Ytterby-bor underrepresenterade, med 6 procentenheter, till förmån för främst boende i västra Kungälv (Komarken, Rolsbo).

Sammantaget ger svaren från såväl åk8 som gy2 ett tämligen representativt underlag när det kommer till ungdomarnas bostadsområden, även om det särskilt i gymnasiet alltså finns en del skevhet, delvis kopplad till pendlingsförhållanden.

Och det är just pendlingsförhållanden som utgör den betydande bristen i svarens representativitet, med betoning på gymnasieunderlaget. Ungdomar som pendlar till en gymnasieskola i Göteborg är tydligt underrepresenterade i svarsunderlaget. Exakt hur mycket kan inte anges eftersom svarsalternativen till frågan om skoltillhörighet främst omfattar skolor i den egna kommunen. Däremot framgår av de lokala rapporterna hur stor överrepresentation som i den andra änden gäller för elever som går på gymnasieskola i den egna hemkommunen eller annars i skola i en grannkommun som deltar i det regionala Lupp-samarbetet.

I åk8 varierar svarsfrekvensen i vissa fall mellan skolorna, men den inbördes fördelningen i svarsunderlagen jämfört med verklighetens elevunderlag avviker som mest med några procentenheter. Ett undantag finns dock i Mölndal där en fristående skola är underrepresenterad till följd av att skolan inte deltog i genomförandet utan eleverna fick kontaktas per post, med väsentligt lägre svarsfrekvens som följd. I Mölndals åk8-urval inkluderades även den relativt stora grupp elever som pendlar till en skola i Göteborg, som även de är tydligt underrepresenterade i svarsunderlaget till följd av gruppens begränsade

59 Tre kommuner använde postnummeralternativet: Ale, Kungälv, Stenungsund. Ale hade vid genomförandet med sig klasslistor med postnummer som hjälp för ungdomarna. Erfarenheten hos Kungälv och Stenungsund var att eleverna eller annars annan personal på plats lätt kunde googla fram informationen. Det kan dock konstateras att bortfallet på postnummerfrågan var ungefär hälften så stort i de enkätsvar som genomförts i Ales regi jämfört med Kungälv och Stenungsund: 4 procent mot 7 respektive 10 procent (inräknat även postnummer med annat än fem siffror). Att tillhandahålla postnummerlistor tycks alltså vara att rekommendera.

60 Störst skevhet i åk8 återfinns i Alingsås där andelen elever som svarar att de bor i "Centralorten Alingsås" är 9 procentenheter mindre jämfört med urvalet, till förmån för framför allt "Annat område i Alingsås kommun". Det borde åtminstone delvis bero på att ungdomarna inte uppfattar sig tillhöra "centralorten" (svarsalternativet kommer att ses över vid en eventuell upprepad Lupp-undersökning). I Kungsbacka är ungdomar som svarar att de bor i "Kungsbacka stad" samt "Älvsåker/Anneberg" underrepresenterade med 6 procentenheter jämfört med urvalet (sammanslagna enkätsvar för att kunna jämföras med urvalet), till förmån för svar från främst "Särö/Kullavik" och "Annat område i Kungsbacka kommun". Även här kan "Annat område..." ha använts på bekostnad av "Kungsbacka stad" som kan ha uppfattats som väl vagt i sammanhanget.

61 Jämför resonemanget om "Centralorten Alingsås" samt "Kungsbacka stad" i not 60.

svarsbenägenhet (även här kontaktad per post, se avsnittet *Urvalet ungdomar* ovan).

I skolsammanhanget kan däremot konstateras att representativiteten ifråga om övergripande programinriktning i gymnasiet är tämligen god. Det ska först sägas att den här typen av urvalsinformation helt saknas för Alingsås ungdomar, och för övriga kommuner är det inte heller här helt enkelt att jämföra svarsunderlaget med urvalet. Urvalsuppgifterna är inte helt konsekvent eller jämförbart kategoriserade sett till enkätfrågans tre svarsalternativ: ”yrkesförberedande”, ”högskoleförberedande” samt ”annan inriktning”. Dessa svarsalternativ torde för övrigt inte vara helt självklara för elever på introduktionsprogram eller på gymnasiesärskola. Elever på introduktionsprogram omfattas heller inte av samtliga kommuners urval (se avsnittet *Urvalet ungdomar* ovan) och bedöms i övrigt vara underrepresenterade bland svaren. I övrigt kan nämnas att i Härryda och i Kungälv är ungdomar på högskoleförberedande program något överrepresenterade i svarsunderlaget i relation till dem på yrkesförberedande program (motsvarande tendens gällde i Lupp 2013). Det omvända förhållandet råder i Ale, som saknar gymnasium med högskoleförberedande program i kommunen.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att svaren från åk8-eleverna speglar målgruppen väl medan gy2-svaren inte är lika representativa. Den systematiska skevheten i gymnasieunderlaget gäller framför allt att ungdomar som pendlar till en gymnasieskola i Göteborg är underrepresenterade i svarsunderlaget. Det innebär att resultat som rör skolförhållanden bör tolkas särskilt försiktigt, och i ljuset av detta förhållande.

Kännedomen om vad som kan ligga bakom såväl ”naturligt” bortfall som en ovilja att delta är i övrigt begränsad. Särskilt i den mån bortfallet på enkäten är kopplad till skolfrånvaro är det rimligt att anta att enkätresultaten i någon mån underskattar sådant som bristande hälsa och drogvanor⁶² men tvärtom överskattar engagemang i såväl skolfrågor som vidare samhällsfrågor.

Ungdomarnas demografiska och socioekonomiska profil

Av föregående metodavsnitt har bland annat framgått att ungdomarna som besvarat enkäten utgörs av ungefär lika stor andel tjejer som killar (se tabell 3b i föregående avsnitt). Vad karakteriserar ungdomarna i övrigt, utifrån den information som går att få fram genom enkätens bakgrundsfrågor?

Mot bakgrund av att alla resultat i de lokala resultatrapporterna brutits ned på kön ska i det här kapitlet tecknas en översiktlig profil av ungdomsgrupperna i åk8 och i gy2 som samtidigt delas upp på tjejer och killar för sig.

Till att börja med ska konstateras att alla inte beskriver sig som tjej/kille. I åk8 gäller det 2 procent och i gymnasiet år 2 1 procent av ungdomarna som besvarat enkätfrågan. Den här statistiken kan inte relateras till SCB:s befolkningsstatistik som utgår från juridiskt kön, och det är svårt att hitta jämförbara uppgifter från andra undersökningar på regional eller nationell nivå. I Sveriges ungdomsbarometer 2014 (Folkhälsomyndigheten 2015b) är andelen med annan könstillhörighet i gruppen 15–24 år 1 procent (50 procent tjejer; 49 procent killar). Även i MUCF:s nationella ungdomsenkät 2018 till ungdomar 16–25 år är andelen 1 procent.⁶³

Könsbalansen i övrigt är tämligen jämn, i både Lupp-underlagen och SCB:s befolkningsstatistik (se även tabell 3b ovan).

62 Se rapport om CAN:s drogvanundersökning i Västra Götalands län (Henriksson 2016, s. 7f.).

63 Uppgift erhållen från MUCF per epost 181024.

Tabell 4. Könstillhörighet, åk8 och gy2

		GR-Lupp	SCB: Invånare 14 resp. 17 år ²
Åk8	Tjejer	49	49
	Killar	49	51
	Annan könstillhörighet ¹	2	-
	Summa	100	100
	Antal personer	3 747 ³	4 511
Gy2	Tjejer	47	48
	Killar	52	52
	Annan könstillhörighet ¹	1	-
	Summa	100	100
	Antal svar	2 037 ³	4 043

¹Enkätens svarsalternativ: "Annan könstillhörighet (om du är eller känner dig tillhöra annat kön än tjej eller kille)".

²Befolkningsuppgifter för 2017 hämtade från SCB:s statistikdatabas, baserade på samtliga 9 respektive 8 kommuner som genomfört undersökningen i åldersgruppen.

³Svarsbortfallet var 0,8 procent i åk8, 0,7 procent i gy2

Nästan 95 procent av åk8-eleverna är födda i Sverige, och 90 procent av gy2-ungdomarna (tabell 5a). En majoritet av de utlandsfödda ungdomarna är födda utanför Europa, vilket särskilt gäller gymnasieungdomarna. Av de utlandsfödda åk8-eleverna har ungefär hälften vistats minst tio år i Sverige, och knappt 30 procent av dem har varit här max 3 år. Bland gy2-ungdomarna är det nästan hälften av de utlandsfödda som har vistats som längst tre år i Sverige. I båda åldersgrupper utgör de relativt nyanlända (enkätfrågan särskiljer de som bott max 3 år i Sverige) en större andel bland killar än bland tjejer.

Utifrån beräkningar baserade på SCB:s befolkningsstatistik för de berörda kommunerna kan konstateras att Lupp-ungdomarnas sammansättning när det gäller svensk/utländsk födelsebakgrund är mycket representativ i båda åldersgrupper. Andelen utlandsfödda skiljer som mest med 2 procentenheter från 2017 års invånarstatistik för 14- respektive 17-åringar (tjejer i åk8). När det gäller födelseland utanför Sverige finns statistik inte tillgänglig på vare sig kommun- eller regionnivå.⁶⁴

64 Den här heller inte jämförbar med riket, där den totala andelen 14-åringar och 17-åringar födda utanför Sverige är väsentligt större, 14 respektive 19 procent, till följd av fler utlandsfödda i storstadskommunerna.

Tabell 5a. Födelseland och tid i Sverige, åk8 och gy2

		GR-Lupp: Samtliga	GR-Lupp: Tjejer	GR-Lupp: Killar	SCB: Invånare 14 resp. 17 år ¹	SCB: Tjejer 14 resp. 17 år ¹	SCB: Killar 14 resp. 17 år ¹	
Åk8	Sverige	94	94	94	93	92	93	
	Norden	1	0	1	7 ³	8 ³	7 ³	
	Europa	1	2	1				
	Utanför Europa	4	4	4				
	Summa	100	100	100	100	100	100	
	Antal personer	3 737 ²	1 844	1 813	4 511	2 227	2 284	
	<u>Utlandsföddas vistelsetid i Sverige:</u>							
	10 år eller längre	47	54	41				
	4-9 år	24	24	24				
	0-3 år	29	22	35				
Summa	100	100	100					
Antal personer	234	116	111					
Gy2	Sverige	90	91	89	90	90	90	
	Norden	1	1	1	10 ³	10 ³	10 ³	
	Europa	1	1	1				
	Utanför Europa	8	7	9				
	Summa	100	100	100	100	100	100	
	Antal svar	2 017 ²	946	1 034	4 043	1 921	2 122	
	<u>Utlandsföddas vistelsetid i Sverige:</u>							
	10 år eller längre	33	44	24				
	4-9 år	22	22	24				
	0-3 år	45	34	52				
Summa	100	100	100					
Antal personer	198	83	108					

¹Befolkningsuppgifter för 2017 är hämtade från SCB:s statistikdatabas, baserade på samtliga 9 respektive 8 kommuner som genomfört undersökningen i åldersgruppen.

²Svartsbortfallet totalt var 1,0 procent i åk8; 1,7 procent i gy2.

³Statistik nedbruten födelseland/-region finns ej tillgänglig på kommunnivå och är ej jämförbar på riksnivå.

Vidare kan konstateras att 4–5 procent av ungdomarna kan beskrivas som andra generationens invandrare med utlandsfödda föräldrar. Om definitionen vidgas till att inkludera även dem med endast ena föräldern född utanför Sverige växer andelen till 15–16 procent. Ungefär tre av fyra ungdomar är alltså födda i Sverige av svenskfödda föräldrar. Även i dessa avseenden speglar ungdomarna i Lupp-underlaget SCB:s befolkningsstatistik för 14- respektive 17-åringarna i de berörda kommunerna mycket väl (tabell 5b).

Tabell 5b. Svensk/utländsk bakgrund, åk8 och gy2

	GR-Lupp: Samtliga	GR-Lupp: Tjejer	GR- Lupp: Killar	SCB: Invånare 14 resp. 17 år ²	SCB: Tjejer 14 resp. 17 år ¹	SCB: Killar 14 resp.17 år ¹
Åk8	Född i Sverige: med svenskfödda föräldrar	78	78	77	78	77
	Född i Sverige: med en utlandsfödd förälder	11	11	11	10	10
	Född i Sverige: med två utlandsfödda föräldrar	5	5	6	5	5
	Född utanför Sverige	6	6	6	7	8
	Summa	100	100	100	100	100
	Antal personer	3 711 ²	1 833	1 800	4 511	2 227
Gy2	Född i Sverige: med svenskfödda föräldrar	75	76	75	75	75
	Född i Sverige: med en utlandsfödd förälder	11	11	10	9	9
	Född i Sverige: med två utlandsfödda föräldrar	4	4	4	6	6
	Född utanför Sverige	10	9	11	10	10
	Summa	100	100	100	100	100
	Antal personer	1 999 ²	933	1 030	4 043	1 921

¹Befolkningsuppgifter för 2017 hämtade från SCB:s statistikdatabas, baserade på samtliga 9 respektive 8 kommuner som genomfört undersökningen i åldersgruppen. ²Svarsbortfallet var 1,7 procent i åk8, 2,5 procent i gy2.

Det är svårare att teckna en socioekonomisk profil av ungdomarna. I Lupp-enkäten finns dels en fråga om föräldrarnas sysselsättning, dels två frågor som ger en bild av ungdomarnas uppfattning om sina ekonomiska begränsningar samt i vilken utsträckning de oroar sig för sina föräldrars ekonomi.

När det gäller föräldrarnas sysselsättning svarar 8 procent av åk8-eleverna att minst en förälder är arbetslös, långtidssjukskriven eller gör ”annat” än arbetar, studerar, är föräldraledig eller ålderspensionär (frågans fasta svarsalternativ), och av dessa är det 1 procent som angivit detta om båda föräldrar. I gy2-gruppen är motsvarande andelar 11 respektive 1 procent. Långtidssjukskrivna föräldrar är ungefär dubbelt så vanligt som arbetslösa föräldrar. Resultaten ska tolkas ungefärligt mot bakgrund av att 4–5 procent inte vet vad en eller båda föräldrar har för sysselsättning. Men det stora flertalet har alltså föräldrar som arbetar eller annars studerar, är föräldraledig(a) eller ålderspensionär(er).

Tabell 6. Ungdomar med föräldrar som är arbetslösa, långtidssjukskrivna eller gör "annat" än arbetar, studerar, är föräldraledig, ålderspensionär, åk8 och gy2

		GR-Lupp: Samtliga	GR-Lupp: Tjejer	GR-Lupp: Killar
Åk8	Båda föräldrar	1	1	1
	En förälder	7	8	6
	Ingen förälder	88	87	89
	Vet inte/ej svar ¹	4	3	4
	Summa	100	100	100
	Antal personer	3 776	1 860	1 827
Gy2	Båda föräldrar	1	1	1
	En förälder	10	10	10
	Ingen förälder	83	83	83
	Vet inte/ej svar ¹	6	6	6
	Summa	100	100	100
	Antal svar	2 051	955	1 057

Enkätfrågan: *Vad gör din förälder eller dina föräldrar huvudsakligen? Markera ett alternativ för varje förälder. Har du endast en förälder fyller du endast i den ena raden. Med förälder menar vi den eller de som du själv betraktar som dina föräldrar. Delfrågor: Förälder a; Förälder b. Svarsalternativen: Arbetar; Studerar; Föräldraledig; Arbetslös; Långtidssjukskriven/sjukpensionär; Ålderspensionär; Annat; Vet inte?*

¹Svarsbortfallet totalt, vilket här innebär bortfall på båda delfrågorna, var 1,1 procent i åk8; 1,4 procent i gy2. (Bortfallet i åk8 var ungefär dubbelt så stort för "förälder b" som för "förälder a", i gy2 mer än tredubbel.) I de fall ungdomen bara svarat beträffande en förälder har den informationen använts. Det innebär att kategorin "en förälder" kan inkludera barn där det gäller båda föräldrarna och kategorin "ingen förälder" kan inkludera barn där det ändå gäller en av föräldrarna.

På frågan om de under det senaste halvåret har erfarenheter av att inte kunna göra eller kunna köpa något "som många andra i din ålder gör eller köper för att din familj inte haft råd" svarar 16 procent av åk8-eleverna och 18 procent av gy2-ungdomarna jakande (tabell 7). Av dessa uppger 6 respektive 10 procent att det hänt flera gånger. Tjejerna uttrycker den här typen av erfarenhet i något större utsträckning än killarna.

Tabell 7. Ekonomiska begränsningar: "Under de senaste sex månaderna, har det hänt att du inte kunnat göra något eller inte kunnat köpa något som många andra i din ålder gör eller köper för att din familj inte haft råd?", åk8 och gy2

	Åk8			Gy2		
	Samtliga	Tjejer	Killar	Samtliga	Tjejer	Killar
Ja, flera gånger	6	7	5	10	10	10
Ja, en gång	10	13	8	8	10	6
Nej	84	80	87	82	80	84
Summa	100	100	100	100	100	100
Antal personer	3 687 ¹	1 831	1 780	2 037 ²	951	1 048

¹Svarsbortfallet totalt var 2,4 procent i åk8; 0,7 procent i gy2.

I åk8 uttrycker 7 procent av eleverna en oro för sina föräldrars ekonomi och i gymnasiets år 2 gäller det 10 procent. 1–2 procent svarar att de är *mycket* oroliga (tabell 8). Tjejer uttrycker den här typen av oro i lite högre grad än killar – relativt sett tydligast i åk8. Ur ett motsatt perspektiv svarar nära två av tre ungdomar i båda åldersgrupper att de inte alls är oroliga.

Tabell 8. Oro för föräldrarnas ekonomi, åk8 och gy2

	Åk8			Gy2		
	Samtliga	Tjejer	Killar	Samtliga	Tjejer	Killar
Inte alls orolig	63	55	71	63	58	67
Inte särskilt orolig	30	36	24	27	31	24
Ganska orolig	6	8	4	8	9	7
Mycket orolig	1	1	1	2	2	2
Summa	100	100	100	100	100	100
Antal personer	3 752 ¹	1 853	1 818	2 037 ²	950	1 048

Enkätfrågan: *I vilken grad är du orolig för dina föräldrars ekonomi?*, med svarsalternativ enligt tabellen.

¹Svarsbortfallet totalt var 2,4 procent i åk8; 0,7 procent i gy2.

I både åk8 och gy2 uppger lite fler än var tionde ungdom att de har någon typ av långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning som hindrar dem från att delta i aktiviteter: 12 procent i åk8 och 13 procent i gy2 (tabell 9).

Andelen är mindre jämfört med den referenspunkt som kan hämtas från folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor 2015* i Västra Götalands län, som pekar på att 19 procent av länets 16–19-åringar har en nedsatt funktion eller annat långvarigt hälsoproblem, med en större andel för tjejer än killar (22 respektive 16 procent). Det ska noteras att den enkäten bara har svarsalternativet ja eller nej; skulle de gy2-elever som uppgett ”vill inte svara” i realiteten ha en funktionsnedsättning blir den maximala skattningen genom Lupp 17 procent.⁶⁵ Den här typen av enkätuppgifter är inte helt lätt att jämföra, men den jämförelsen vi kunnat göra indikerar att Lupp-undersökningen något underskattar andelen unga med en funktionsnedsättning. Hade vi kunnat jämföra med ett mer objektivt och fullt representativt statistikunderlag skulle det rimligen stärka en sådan tolkning, eftersom det kan vara svårare att besvara en längre enkät för personer med en funktionsnedsättning/sjukdom. Funktionsnedsättningen kanske även ökar risken för frånvaro i skolan (även vid enkätgenomförandet).

65 Enkätfrågan lyder: ”Har du någon långvarig sjukdom, besvär efter olycksfall, någon nedsatt funktion eller annat långvarigt hälsoproblem?”. Uppgiften erhållen från Västra Götalandsregionen 180905. Jämför vi istället med den Nationella folkhälsoenkäten 2016, redovisar denna för Sveriges 16–29-åringar en andel mer lik Lupp-resultatet, att 13 procent har en funktionsnedsättning, kvinnor såväl som män. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/statistikdatabaser-och-isualisering/nationella-folkhalsoenkaten/fysisk-halsa/funktionsnedsattning/> (excefifl nedladdad 180822)

Tabell 9. Aktivitetshindrande långvarig sjukdom/funktionsnedsättning, åk8 och gy2

		GR-Lupp: Samtliga	GR-Lupp: Tjejer	GR-Lupp: Killar
Åk8	Ja	12	12	11
	Nej	83	84	85
	Vill inte svara	5	4	4
	Summa	100	100	100
	Antal personer	3 731 ¹	1 840	1 805
Gy2	Ja	13	14	11
	Nej	83	82	84
	Vill inte svara	4	4	5
	Summa	100	100	100
	Antal svar	2 029 ¹	951	1 040

Enkätfrågan: *Har du någon sjukdom eller någon nedsatt funktion, som inte är tillfällig, och som innebär att du har svårigheter att delta i olika aktiviteter, t.ex. i skolan, med vänner eller på din fritid?*

¹Svarsbortfallet totalt var 1,2 procent i åk8; 1,1 procent i gy2.

På enkätfrågan om sexuell läggning beskriver sig nära 90 procent som heterosexuella, i såväl åk8 som gymnasiets år2 (tabell 10). 3 respektive 4 procent beskriver sig som bisexuella, 1 procent som homosexuella. Därutöver svarar 1 procent ”annat”, 3–4 procent att man är osäker, och ytterligare 4 procent vill inte definiera sig genom frågan/svarsalternativen. Skillnaderna mellan de två åldersgrupperna är alltså små. Skillnaden mellan könen är lite större, med en större andel tjejer än killar i båda åldersgrupper som beskriver sig som bisexuella. Det kan också noteras att den till antalet begränsade grupp ungdomar som uppger att de har en annan könstillhörighet än kille/tjej eller avstått från att besvara könsfrågan (ej särredovisad i tabellen men inkluderad i ”samtliga”), i väsentligt mindre utsträckning anger att de är heterosexuella.

Det är inte helt lätt att hitta goda referenspunkter men gy2-fördelningen kan relateras till uppgifter från folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor 2015* i Västra Götalands län, med avseende på länets 16–19-åringar. Här är andelen heterosexuella lite mindre hos både tjejer och killar, och en större andel anger att de är osäkra eller har annan sexuell läggning än de fasta svarsalternativen. Könsmönstret med en större andel tjejer än killar som beskriver sig som bisexuella syns dock även här. Det kan också noteras att tendensen i Lupp med en större andel osäkra/annat-svar hos tjejer än killar är tydligare i *Hälsa på lika villkor*.

Tabell 10. Sexuell läggning, åk8 och gy2

		GR-Lupp: Samtliga	GR-Lupp: Tjejer	GR-Lupp: Killar
Åk8	Heterosexuell ¹	87	87	88
	Bisexuell ²	3	4	1
	Homosexuell ³	1	0	1
	Osäker/vet inte	4	5	3
	Annat	1	1	1
	Vill inte definiera	4	3	6
	Summa	100	100	100
	Antal personer	3 731 ⁴	1 847	1 800

		GR-Lupp: Samtliga	GR-Lupp: Tjejer	GR-Lupp: Killar	VG län 16-19 år 2015: Samtliga ⁴	VG län 16-19 år 2015: Tjejer ⁴	VG län 16-19 år 2015: Killar ⁴
Gy2	Heterosexuell ¹	87	85	91	86	82	89
	Bisexuell ²	4	6	2	5	7	3
	Homosexuell ³	1	1	1	2	0	3
	Osäker/vet inte	3	3	2	7	11	5
	Annat	1	1	1			
	Vill inte definiera	4	4	3	-	-	-
	Summa	100	100	100	100	100	100
	Antal svar	2 009 ⁵	948	1 038	1 317	726	591

¹⁻³Enkätens svarsalternativ följdes av en asterisk/-er med förklaringen ¹"Du blir kär i eller attraherad av någon av ett annat kön än ditt [fel i enkäten] eget."; ²"Du blir kär i eller attraherad av någon oavsett kön."; ³"Du blir kär i eller attraherad av någon av samma kön som ditt eget."

⁴Uppgifter baserade på folkhälsoenkäten *Hälsa på lika villkor* i Västra Götalands län 2015 (avgränsade till åldersgruppen), erhållna från Västra Götalandsregionen 180905.

⁵Svarsbortfallet totalt var 1,2 procent i åk8; 1,3 procent i gy2.

Beträffande ”gymnasieungdomarna” som besvarat enkäten ska vi slutligen konstatera att 96 procent uppger att de går i gymnasiet, medan sysselsättningen för övriga 4 procent varierar. Vanligast är sfi-studier eller annan typ av utbildning samt arbete. Den begränsade andelen svar från ungdomar utanför gymnasiet innebär att gruppen är underrepresenterad jämfört med verkligheten. Detta beror både på svårigheterna att nå ungdomar utanför gymnasiet och att tre kommuner inte inkluderat ungdomar utanför gymnasiet (födda 2000; se kapitlets inledande avsnitt). Exakt hur mycket ungdomarna utanför gymnasiet är underrepresenterade i svarsunderlaget är svårt att fastställa. Enligt GR:s elevuppföljningssystem ELIN befinner sig mellan 6 och 10 procent av ”Lupp-kommunernas” ungdomar födda år 2000 utanför gymnasiet hösten 2018. (Uppgiften ska tolkas som en minimiandel till följd av att ungdomar utan personnummer inte är inkluderade i statistiken.) För de åtta kommunerna sammantaget är andelen 8 procent. Svarsgruppen utanför gymnasiet kan därmed uppskattas vara *ungefär* hälften så stor jämfört med i verkligheten.

Av de som svarat att de går en gymnasieutbildning uppger 69 procent att de går ett högskoleförberedande program – en lite större andel tjejer än killar. Flertalet övriga går ett yrkesförberedande program, 30 procent, medan ett mindre antal, 1 procent, läser någon annan typ av gymnasieprogram. Det här svarsalternativet kan bland annat ha använts av elever på något introduktionsprogram. De som läser på introduktionsprogram är med stor sannolikhet underrepresenterade i svarsunderlaget. Enligt GR:s elevuppföljningssystem ELIN är det hösten 2018 cirka 11 procent av dem som bor i Göteborgsregionen, eller

går på gymnasieskola i någon av regionens kommuner, som går introduktionsprogram motsvarande år 2, och 5 procent på år 3. Uppgifterna är alltså inte jämförbara men pekar tydligt på att 1 procent andel av Lupp-svaren innebär att elevgruppen är underrepresenterad i Lupp-resultaten för gymnasiet. Det tycks i första hand vara ungdomarna på yrkesförberedande program som tvärtom är något överrepresenterade. Enligt ELIN är andelen i båda referensgrupper 25 procent.

Tabell 11. Sysselsättning bland gymnasieungdomarna på år 2 / födda år 2000 samt gymnasieungdomarnas programinriktning

	GR-Lupp: Samtliga	GR-Lupp: Tjejer	GR-Lupp: Killar
Går i gymnasiet	96	97	96
Annat (sfi, andra studier, arbetar, arbetslös etc.)	4	3	4
Antal svar	2 047 ¹	955	1 054
Gymnasieungdomarnas programinriktning:			
- högskoleförberedande	69	74	64
- yrkesförberedande	30	25	34
- "annat"	1	1	2
Antal svar	1 947 ²	923	993

¹Svarsbortfallet totalt är 0,2 procent. ²Svarsbortfallet totalt är 1,2 procent.

Den här övergripande beskrivningen av ungdomarna som besvarat Lupp-undersökningen i de nio GR-kommunerna ger en bakgrundsbild av ungdomarnas demografiska och socioekonomiska förhållanden. (För en bild av hur förhållandena varierar mellan kommunerna hänvisas till bilagans tabell B1.) Bortsett från skevheten kopplad till gymnasieungdomarnas sysselsättning och pendlingsituation, ger enkätuppgifterna i övrigt – så långt det har varit möjligt att relatera till annan statistik – en betryggande verklighetsnära bild av ungdomarnas sammansättning. I rapportens följande kapitel ska vi bland annat undersöka hur ungdomarnas vardagssituation, erfarenheter och åsikter skiljer sig åt kopplat till dessa bakgrundsförhållanden.

8. Trygghet i vardagen?

Otrygghet kan ses som ett samlingsbegrepp för människors oro för att utsättas för olika typer av negativa händelser. Det kan exempelvis handla om kränkningar, mobbning, misshandel och stöld. Att inte känna sig trygg i sin vardagsmiljö kan hämma en persons agerande. Den som på grund av otrygghet väljer bort att delta aktivt i vissa sociala och samhälleliga sammanhang riskerar att begränsa sitt liv och sina livsmöjligheter.

Otrygghet kan leda till en negativ utveckling för individen både psykiskt, socialt och hälsomässigt. En växande känsla av otrygghet kan i allvarliga fall, om det går obemärkt och olöst förbi, få avgörande konsekvenser för personens välmående. Exempelvis riskerar en ungdom som är rädd för, eller konkret utsatt för, kränkningar och mobbning i skolan att både prestera dåligt i skolan och må psykiskt dåligt.

Trygghet är därmed en förutsättning för att kunna uppnå målet för den nationella ungdomspolitiken, det vill säga att ”alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen” (se vidare kapitel 3, sidan 18). I och med att Sveriges nationella ungdomspolitik i sin tur bygger på barnkonventionen och de mänskliga rättigheterna vilar den på flera tvingande delar. Ytterst är (o)trygghet en fråga om demokrati och den mänskliga rättigheten att kunna vara delaktig i samhället.

Eftersom samhället således har ett närmast moraliskt ansvar för unga människors trygghet blir den viktiga frågan *var* i samhället och på *vilka samhällsaktörer* som detta ansvar vilar. De flesta moderna modeller av socialt arbete försöker förstå ungdomarnas utveckling och livssituation utifrån ett socio-ekologiskt perspektiv: individen ses ingå i ett komplext system av olika domäner, såsom familjen, skolan och närområdet. Förklaringar till varför ungdomar gör som de gör – och, än viktigare, hur eventuella problem kan åtgärdas – hämtas främst bortom individen. Ungdomen själv uppfattas sällan som varken huvudproblemet eller huvudlösningen. I stället söks problemets mekanismer och möjliga lösningar i de domäner som omger ungdomen (se exempelvis Hart m. fl. 2007). Ansvaret för att motverka otrygghet läggs i första hand på vuxenvärlden och samhällets agerande.

Forskning om exempelvis mobbning (Bjereld 2017) har också upptäckt att ungdomar i många fall inte vet hur de ska hantera kränkningar och trakasserier om inte vuxna omkring dem frågar och agerar. Detta understryker vikten av att vuxenvärlden använder sina kanaler och resurser för att motverka otrygghet hos unga. Utifrån ungdomars vardagliga domäner riktas ansvaret därmed mot yrkesfunktioner som lärare och fritidspersonal men även föräldrar, föreningsledare och andra vuxna i ungas närhet.

Det finns gott om statistik som pekar på att många ungdomar, och i större utsträckning än äldre, har erfarenhet av brott riktade mot deras egen person eller annars är oroliga för att utsättas för brott eller andra typer av kränkningar (vilket kommer att beskrivas närmare i det här kapitlet). Det är ett tungt argument för att på lokal nivå kartlägga både brottsutsatthet och otrygghet bland unga, för att i ett nästa steg kunna prioritera motåtgärder.

Lupp-enkätens frågor om trygghet täcker in flera olika vardagliga platser och arenor för ungdomar. Även om en känsla av otrygghet kan vara svår att definiera – det kan handla om allt från en diffus rädsla på vägen hem från skolan till en otrygghet grundad i erfarenheten av att tidigare ha blivit misshandlad – är en förutsättning för att motverka otrygghet att veta var och när känslor av otrygghet uppstår. Om exempelvis otrygghet i skolan i första hand är en fråga för skolverksamheten, behövs när det gäller elevernas väg *till eller från* skolan samordnade insatser mellan skola, föräldrar och bland annat föreningslivet

för att trygga säkerheten. Otrygghet i hemmet är i stället en viktig fråga för socialtjänsten, eftersom sådan otrygghet kan vara ett tecken på allt från ekonomiska svårigheter till våld i familjen.

Lupp-enkätens frågor omfattar även otrygghet ”på internet”. Internet i allmänhet och sociala medier i synnerhet har fått mycket uppmärksamhet under senare år, både positiv och negativ. Ute på internet finns många risker för att bli mött av elakhet och kränkningar, men också många möjligheter att ge och få stöd vid utsatthet och att hämta förändringskraft från andra (exempelvis *Metoo*-rörelsen). Vem som har ansvar för ungdomars trygghet på nätet är ingen lätt fråga. Barnrättsorganisationen *Friends* testar i sitt arbete mot mobbning för närvarande metoder som bygger på samverkan och delaktighet mellan skola, föräldrar och barn för att främja ett (mer) respektfullt beteende på nätet.¹³⁶

I det här kapitlet vill vi bidra med ett underlag för framtida diskussioner mellan ungdomar och berörda lokala aktörer utifrån de svar som Lupp-enkäten gett oss från GR-kommunernas ungdomar i åk8 och gymnasiets år2. Vi ska beskriva den upplevda tryggheten och otryggheten på olika platser i ungdomarnas vardag samt omfattningen av, och sammanhangen för, utsattheten för kränkningar, mobbning och brott. Vi kommer att beskriva vilka grupper av ungdomar som är mer otrygga och utsatta än andra, och koppla samman (o)trygghet med erfarenheter av utsatthet.

Trygga och otrygga vardagsmiljöer

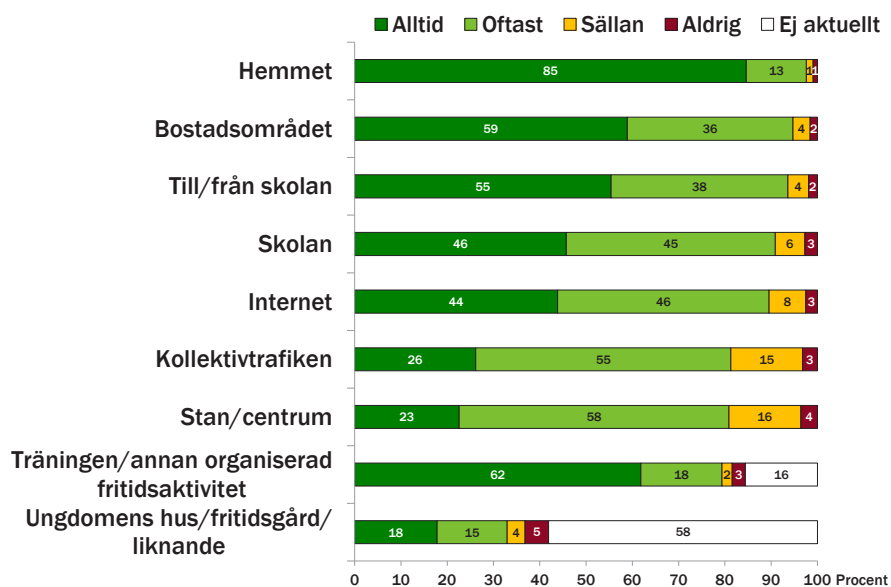
En övergripande analys av hur unga uppfattar sina vardagsmiljöer ur ett trygghetsperspektiv resulterar i två huvudresultat: För det första är merparten av ungdomarna, om inte alltid så åtminstone *oftast*, trygga i de nio vardagliga miljöer som Lupp-enkäten täcker. För samtliga undersökta miljöer är minst tre av fyra ungdomar (åtminstone) oftast trygga, och för flertalet miljöer gäller det minst nio av tio ungdomar.

Utan att ännu gå in på frågan om detta är ”acceptabla” nivåer eller inte, kan vi, för det andra, konstatera att hemmet är den enda miljö som en tydlig majoritet, 85 procent, uppfattar som *alltid* trygg. När det gäller bostadsområdet, skolan, vägen till/från skolan samt internet uppger ungefär varannan åk8-elev att hen alltid är trygg på platsen eller i sammanhanget. I kollektivtrafiken (”på buss, tåg eller liknande”) och i stan/centrum är bara omkring var fjärde alltid trygg. Av dem som ägnar sig åt ”träning eller annan organiserad fritidsaktivitet” uppger nästan tre av fyra att de alltid är trygga i det sammanhanget (73 procent). Här ska dock noteras att 16 procent svarat att detta inte är aktuellt – och att vi inte vet varför det är så. Men det är bara en mindre andel som svarar att de är otrygga i detta sammanhang.

När det gäller ”ungdomens hus, fritidsgård eller liknande” är det fler än hälften som svarat att ett sådant ställe inte är aktuellt för dem. Men av dem som besvarar frågan genom att ange hur trygga de känner sig där, är det mindre än hälften som svarar att de alltid är trygga (43 procent). Inte heller här är det många som uttrycker att de är otrygga, men precis som beträffande ”träning eller annan organiserad fritidsaktivitet” ger enkätsvaren ingen kunskap om varför man inte går på fritidsgården/ungdomens hus.

136 <https://friends.se/vad-vi-gor/projekt/unga-delaktiga-i-det-forebyggandet-arbetet-mot-natkrankningar/>

Diagram 20. Tryggheten hos åk8-elever i olika vardagsmiljöer

Enkätfrågan: Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?, med delfrågorna: I hemmet; I mitt bostadsområde; På väg till eller från skolan; I skolan; På stan eller i centrum; På buss, tåg eller liknande; På internet; På träningen eller annan organiserad fritidsaktivitet; På ungdomens hus, fritidsgård eller liknande. Svarsalternativ: Aldrig, Sällan, Oftast, Alltid, (beträffande de två sista) Ej aktuellt. Svartsbortfallet på delfrågorna är 1–3 procent. Rangordningen av platser/sammanhang följer andelen som svarat att de är oftast eller alltid trygga, bortsett från de två sista inte helt jämförbara delfrågorna.

Resultaten är dessvärre inte helt jämförbara med de regionala resultaten från 2013 års Lupp-undersökning, på grund av att såväl delfrågor som svarsskalan förändrats sedan dess. Förutom när det gäller internet har andelen åk8-elever som uppger att de *alltid* är trygga minskat tydligt i flera fall. Det är dock svårt att bedöma om det beror på att skolan, vägen till/från skolan, kollektivtrafiken och stan/centrum är, eller i alla fall upplevs som, mindre trygga miljöer 2017 än 2013 eller att svarsskalans förändring har minskat benägenheten att svara att man *alltid* är trygg.¹³⁷

På "riksnivå" redovisar MUCF sedan 2015 (då frågans nuvarande konstruktion började användas) en något minskande andel som uppger att de *alltid* är trygga i skolan och, mindre tydligt, i kollektivtrafiken. Detsamma gäller "ungdomens hus/fritidsgård eller liknande", samtidigt som en lite större andel svarar "ej aktuellt" om denna arena. Beträffande övriga vardagsmiljöer är förändringarna över tid otydliga, och när det gäller internet har andelen ungdomar som uppger att de alltid är trygga tvärtom vuxit något. I den mån de nationella Lupp-underlagen ger en generellt rimlig bild, ger resultaten stöd för att otryggheten åtminstone i skolan ökat något under senare år. Men det varierar alltså stort år från år vilka kommuner, och typer av kommuner, som genomför Lupp (se kapitel 2, sidan 15), vilket gör det vanskligt att utläsa nationella trender baserat på Lupp.

Den reguljära Nationella trygghetsundersökningen (NTU), som bland annat mäter *vad* människor är oroliga för, visar i flera avseenden på en växande andel otrygga ungdomar 16–19 år under senare år. Sedan 2014 är det fler som uppger att de (ganska eller mycket ofta) är oroliga för *överfall/misshandel*. Andelen har vuxit från 12 till 19 procent, men mätningarna visar samtidigt att andelen oroliga var ännu större i mitten av 00-talet

137 2013 gavs tre svarsalternativ till frågan "Känner du dig trygg på följande ställen?"; "Ja, alltid"; "Ja, oftast" och "Nej". Frågan 2017, "Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?", har alltså två negativa svarsalternativ, och därtill anges det mest negativa först ("aldrig"). Det är heller inte omöjligt att 2017 års fråga som är formulerad utifrån frekvens, (*Hur ofta..?*), tydligare leder i svarspersonen på tillfällena av otrygghet och därmed bidrar till en annan typ av utfall än 2013 års mer allmänt formulerade fråga.

(2006: 21 procent). (Den ökande oron för misshandel under senare år återfinns även i befolkningen som helhet.) Fler känner sig (ganska/mycket) *otrygga om de går ut ensamma sent en kväll i bostadsområdet* (2017: 22 procent, mot 14 procent 2015), samt ytterligare 5 procent avstår från att gå ut kvällstid just på grund av otrygghet. Även här var andelen dock relativt stor även ett decennium tidigare (2006: 19 procent). Det är också fler som uttrycker stor oro för *brottsligheten i samhället*: från 5 procent 2013 till 13 procent 2017 (2006: 11 procent). År 2017 är också andelen som uppger att de avstått från någon aktivitet på grund av oro för att utsättas för brott den största uppmätta: 7 procent (tidigare år varierat mellan 2 och 4 procent). (Brottsförebyggande rådet 2018, s. 150ff.)

Det finns med andra ord flera tecken på en tilltagande otrygghet bland unga (och äldre) under senare år, samtidigt som det är för tidigt att tala om en trend med tanke på högre nivåer av otrygghet lite längre tillbaka i tiden. Det är också viktigt att betona att otryggheten varierar för olika platser och sammanhang, och att resultaten från olika (o)trygghetsmätningar speglar både detta och hur enkätfrågorna är konstruerade och mätningarna genomförda.¹³⁸

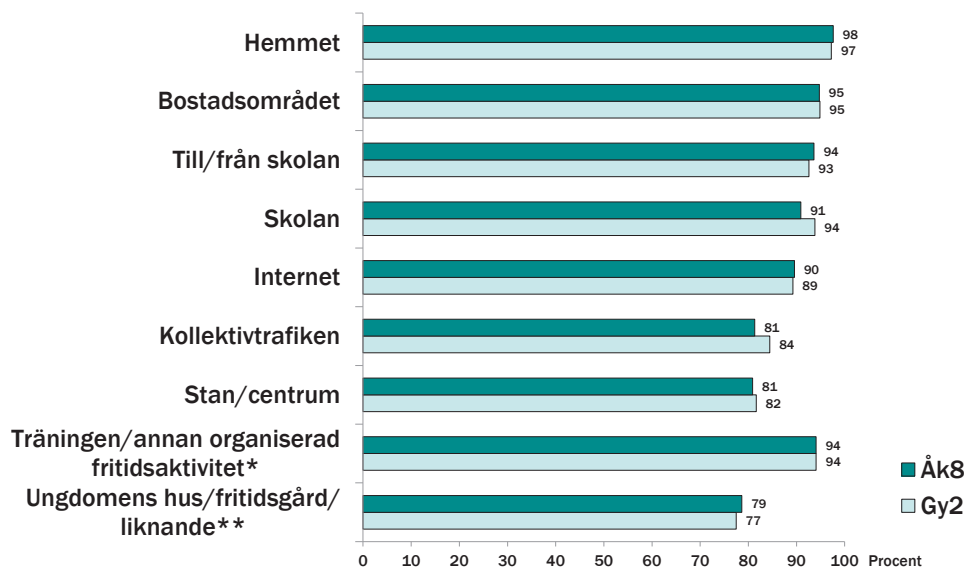
Med fokus åter på Lupp-resultatet 2017, kan vi konstatera att andelen åtminstone *oftast trygga* i olika sammanhang är ungefär densamma hos de gy2-ungdomar som besvarat enkäten som hos åk8-eleverna (diagram 20).

Här kan det finnas anledning att påminna om att ungdomar som pendlar till en gymnasieskola i Göteborg är underrepresenterade i gymnasieresultaten (se kapitel 4), vilket är en anledning att jämförelsen görs på en mindre detaljerad nivå. Det är svårt att sja om i vilken mån den vardagliga (o)tryggheten hos pendlingsrörliga ungdomar skiljer sig jämfört med övriga ungdomar, och därtill i vilken grad pendlingskommunen (storstadsmiljön) spelar in. Vi kan dock se att de skolpendlande gymnasieungdomar som har besvarat enkäten uttrycker otrygghet i lite högre grad än de som går i skola i hemkommunen. Detta gäller tydligast otrygghet på stan/i centrum, där 23 mot 16 procent är sällan/aldrig trygga. Enkätfrågan specificerar inte *var* stan/centrum ligger, utan svaren kan avse både ett lokalt områdescentrum, centrum i hemkommunen eller den stad (exempelvis Göteborg) som vissa ungdomar pendlar till. Men oavsett vilket talar sambandet för att de redovisade gy2-resultaten riskerar att underskatta otryggheten hos gymnasieungdomarna något.

---

138 Detta framgår även i NTU-mätningarna, med olika resultat i "NTU Reguljär" (med jämförbarhet bakåt i tiden) och "NTU Lokal" som inleddes 2016, där de senare generellt redovisar högre otrygghetsnivåer (se vidare Brottsförebyggande rådet 2017).

Diagram 21. Oftast eller alltid trygga ungdomar, åk8 och gy2

Se föregående diagram för formuleringar av fråga, delfrågor och svarsalternativ. Diagrammet visar andelen som svarat att de "oftast" eller "alltid" är trygga. Svarsalternativ: *Aldrig, Sällan, Oftast, Alltid*, (beträffande de två sista*, **, samt för gy2 även de två skolfrågorna *Ej aktuellt*). Svartsbortfallet på delfrågorna är 1-3 procent. Rangordningen av platser/sammanhang följer andelen som svarat att de är oftast eller alltid trygga, bortsett från de två sista ej helt jämförbara delfrågorna (*, **). Här exkluderar analysen de som svarat "ej aktuellt", dvs. resultaten gäller enbart de som uppfattar sig vara berörda av miljön.

Den regionala analysen av Lupp 2013 visade att åk8-elevernars upplevelse av (o)trygghet i olika typer av vardagsmiljöer tenderade att hänga samman med varandra längs tre dimensioner. Dessa benämndes: "stadslivet och den digitala världen" (rörde först och främst upplevelser av trygghet på kollektivtrafiken och på stan/i centrum, men även på internet), "skolans värld" (lika starkt knuten till upplevelsorna av trygghet på rasterna och i klassrummet) samt en närområdesdimension (bostadsområdet både dag- och kvälls/natttid samt hemmet). Eftersom delfrågorna i Lupp 2017 är färre och mindre detaljerade (beträffande skolan och bostadsområdet) samt täcker ett nytt område (träning/fritidsaktiviteter) är det inte möjligt att följa upp analysen på ett helt jämförbart vis. Motsvarande typ av faktoranalys baserad på 2017 års enkätfrågor resulterar inte i några separata dimensioner alls. Det finns alltså inga tecken på att (o)tryggheten i vissa vardagsmiljöer är sammanlänkade på ett sätt som inte gäller övriga miljöer. Resultatet antyder att varje sammanhang rymmer sina egna förklaringar och att det är viktigt att försöka kartlägga otryggheten både mer konkret och specifikt.

(O)trygghet och kön

Otryggheten ser olika ut i olika grupper. Det gäller inte minst en jämförelse mellan killar och tjejer, där tjejer i högre grad tenderar att beskriva sig som otrygga i sina vardagsmiljöer. Detta könsmonster ligger väl i linje med resultat från nationella trygghetsundersökningar och återfinns även hos den vuxna befolkningen (Brottsförebyggande rådet 2018, s. 115ff.). När det gäller otrygghet för att gå ut i bostadsområdet kvällstid visar (den reguljära) NTU från 2017 att 37 procent av tjejerna i åldersgruppen 16-19 år är (ganska/mycket) otrygga, mot 9 procent av killarna i samma åldersgrupp. Hos tjejerna är det därutöver 10 procent som avstått att gå ut kvällstid på grund av otrygghet (1 procent hos killarna).¹³⁹

139 Exakta procentnivåer ska tolkas försiktigt; en parallell mätning (NTU Lokal) ger ett något annorlunda resultat, men med bestående stor könsskillnad (Brottsförebyggande rådet 2018, s. 117f.; 150).

Beträffande de miljöer som fångas av Lupp-enkäten är tjejers högre grad av otrygghet i åk8 särskilt knuten till kollektivtrafiken, internet, vägen till/från skolan, skolan som sådan och stan/centrum (tabell 39). Den regionala analysen av Lupp 2013 synliggjorde även en mycket stor könsskillnad beträffande tryggheten i bostadsområdet *kvälls-/nattetid*, en specificerad delfråga som inte ingick 2017.

Hos gy2-ungdomarna saknas nästan könsskillnad vad gäller vägen till/från skolan och den är svagt omvänd beträffande skolan som sådan. Dessa resultat är emellertid svårtolkade i ljuset av det systematiska bortfallet i gy2-gruppen (se ovan).

Otryggheten är särskilt utbredd i den grupp som på frågan om kön valt svarsalternativet ”annan könstillhörighet”, en till antalet begränsad grupp som i åk8-underlaget omfattar totalt 53 personer. Här uppger varannan ungdom att hen sällan eller aldrig är trygg på stan/i centrum eller i kollektivtrafiken och ungefär var tredje detsamma beträffande skolan¹⁴⁰ och vägen till/från skolan samt fritidsgård/liknande. Det ska också noteras att var femte (20 procent) av dessa ungdomar uppger att de sällan eller aldrig är trygga i hemmet, att jämföra med 2 procent av både tjejerna och killarna.

Mer övergripande finner vi att 7 av 10 ungdomar i gruppen med annan könstillhörighet är otrygg i *minst någon* av de vardagsmiljöer som Lupp-frågan omfattar. Detsamma gäller 45 procent av tjejerna och 27 procent av killarna. Resultaten för gruppen med annan könstillhörighet måste tolkas försiktigt mot bakgrund av det begränsade antalet personer i svarsgruppen, vilket minskar generaliserbarheten (även om svarsfrekvensen i åk8 är god). Det kan dock noteras att motsvarande grupp i gymnasieunderlaget, här begränsad till 24 svarspersoner, också ger uttryck för en högre grad av otrygghet än både tjejer och killar, men mindre tydligt beträffande stan/centrum och särskilt kollektivtrafiken där nivån är mer jämförbar med tjejers. De oroväckande resultaten speglar också den nationella statistiken som visar att unga HBTQ-personer i högre grad än unga generellt upplever skolan och hemmet som otrygga platser.¹⁴¹

Tabell 39. Otrygga vardagsmiljöer i åk8 efter könstillhörighet

	Tjejer	Killar	Annan könstillhörighet ¹	Samtliga
På stan eller i centrum	24	13	55	19
På buss, tåg eller liknande	26	11	50	19
På internet	14	6	27	10
I skolan	11	6	32	9
På väg till eller från skolan	8	4	30	6
I mitt bostadsområde	6	4	21	5
I hemmet	2	2	20	2
På ungdomens hus, fritidsgård eller liknande*	8	9	34	9
På träningen eller annan organiserad fritidsaktivitet*	4	6	26	5
<i>Minst någon av dessa miljöer</i>	45	27	70	37
Minsta antalet svar	1 812	1 761	53	3 626

Enkätfrågan: *Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?*, med delfrågor enligt redovisningen. Svarsalternativ: *Aldrig, Sällan, Oftast, Alltid* samt beträffande delfrågorna markerade med **Ej aktuellt*, ej inkluderat i analysen, dvs. den gäller de som uppfattar sig vara berörda av miljön. Resultaten avser procentandelen som svarat att de ”sällan” eller ”aldrig” är trygga.

Rangordningen av platser/ sammanhang följer procentandelen som svarat att de är oftast eller alltid trygga, bortsett från de två sista helt jämförbara delfrågorna.

¹Observera det begränsade svarsunderlaget.

140 Se vidare kapitel 6, s. 81.

141 Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) och Uppsala universitet, Kunskapsbankens webbplats: <http://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-samkonade-relationer/unga-hbtq-personers-utsatthet-for-vald/>.

Större otrygghet bland ungdomar med funktionsnedsättning/ sjukdom

Lupp-resultaten pekar också på att gruppen med någon sjukdom eller funktionsnedsättning (se sidan 39) är otrygga i väsentligt högre grad än andra ungdomar. Grovt räknat uppger två eller tre gånger så många i denna grupp, jämfört med övriga, att de sällan eller aldrig är trygga i de vardagsmiljöer som Lupp-enkäten täcker, något som även gäller i gymnasiet.

Större otrygghet bland utlandsfödda ungdomar

Enligt statistik från den Nationella trygghetsundersökningen (NTU) är det vanligare att utrikesfödda personer känner sig otrygga än personer födda i Sverige (Brottsförebyggande rådet 2018, s. 118). Lupp-resultaten för GR-kommunerna speglar det mönstret. Av de (232) åk-elever i svarsunderlaget som är födda utanför Sverige uppger nästan hälften, 47 procent, att de är otrygga i minst någon av de nio vardagsmiljöer som täcks av Lupp-enkäten, mot 36 procent bland dem födda i Sverige. Skillnaden är ännu större i gy2-gruppen: 54 mot 29 procent.

Det tycks dock inte bara vara de egna erfarenheterna av att inte vara född i det svenska samhället som spelar in. Breddas gruppen till att omfatta även de svenskfödda åk8-elever med minst en förälder född utanför Sverige är motsvarande andel otrygga nästan lika stor som för enbart utlandsfödda, 44 procent (43 procent i gruppen med båda föräldrar födda utanför Sverige). Om erfarenheten av att inte vara född i landet påverkar upplevelsen av trygghet i Sverige i negativ bemärkelse, kan den alltså – utifrån den här typen av förenklad sambandsanalys – sägas gå i arv (även om det naturligtvis finns andra faktorer kopplade till etnicitet och uppväxtvillkor som kan ha mer konkret betydelse på upplevelsen av trygghet).

Skillnader inom regionen

Om den upplevda otryggheten tenderar att variera i olika typer av miljöer är det av intresse att se om det föreligger några skillnader mellan de nio GR-kommunerna, med sinsemellan olika förhållanden. En jämförelse av andelen åk8-ungdomar som uppger att de är otrygga i minst något sammanhang visar att andelen är allra störst i Ale: 49 procent jämfört med "GR-resultatet" 37 procent (diagram 22). Ales störst andel otrygga gäller såväl tjejer som killar, och även om jämförbarheten mellan kommuner på gymnasienivån bygger på ett mindre representativt enkätunderlag (se kapitel 4) kan konstateras att Ales andel otrygga är störst även i denna åldersgrupp (43 mot "GR-resultatets" 31 procent; se bilagans diagram 22b). Resultatets giltighet stärks av att Ale uppvisade störst andel otrygga även 2013. Men det ska samtidigt sägas att andelen otrygga åk8-elever inte i någon av de nio kommunerna understiger 32 procent (23 procent i gymnasiegruppen). Minst utbredd tycks otryggheten, beskriven på det här övergripande sättet, vara i Alingsås och Kungsbacka, där andelen otrygga ungdomar är minst i både åk8 och gy2.

Situationen med en lite mer utbredd otrygghet bland de unga i Ale avser precis som i övriga kommuner främst miljöerna "på stan/i centrum" och "på buss, tåg eller liknande". Men jämför vi med kommunen där andelen otrygga åk8-elever är minst, Alingsås, är skillnaden mellan dessa två kommuner stor inom alla vardagsområden. Relativt sett är skillnaden mellan Ale och Alingsås dock störst beträffande hemmet, skolan (både i och på vägen till/från), träning/fritidsaktiviteter och stan/centrum. När det gäller "stan/centrum" är det alltså inte självklart vilket område eleverna avser, inte heller att det gäller den egna kommunen.

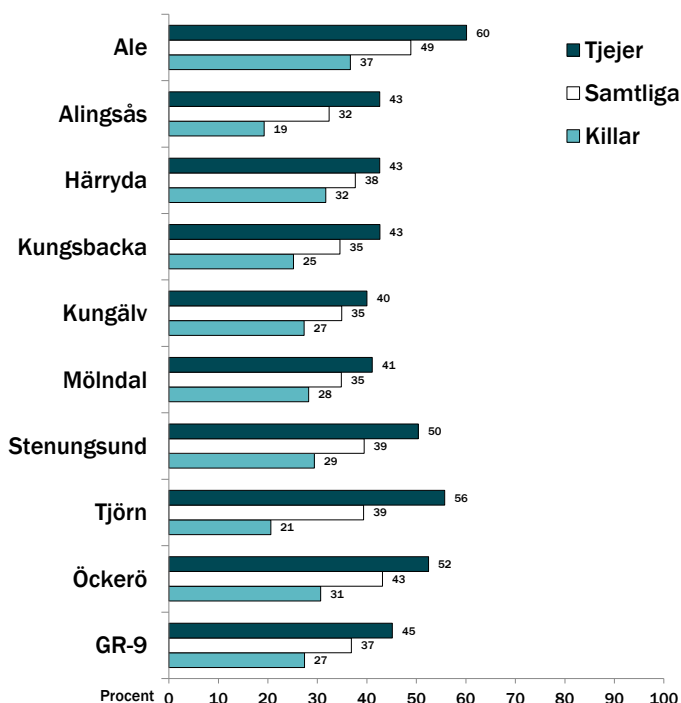
Ale genomförde en ungdomsdialog utifrån resultatet från Lupp 2013 där bland annat

trygghetsfrågan diskuterades. En motsvarande ungdomsdialog genomfördes även under 2016. Av dessa dialoger har framkommit att det inte handlar (handlade) om någon generell otrygghet i kommunen utan att den förknippas (förknippades) med vissa särskilda miljöer, där det ”förekom missbruk, alkoholförsäljning, gängbildningar eller annat som gör platser på olika sätt otrygga”, och platser där ”problemet [är] en blandning av dålig belysning och brist på vuxna” och det på vissa ”vid flertalet tillfällen förekommit ungdomsrelaterade brott”. Bland de exempel som getts på särskilt otrygga platser ingår pendeltågsstationerna i kommunens samtliga orter.¹⁴²

Utifrån resultaten nedbrutna på kommunnivå kan för övrigt konstateras att den generella könsskillnad vi beskrivit i tidigare avsnitt återspeglas i varje enskild kommun. Störst är könsskillnaden bland åk8-eleverna i Tjörn och Alingsås, där andelen otrygga tjejer, mätt på detta vis, är mer än dubbelt så stor som andelen otrygga killar. Minst är könsskillnaden i Härryda.

Diagram 22. Åk8-elevers upplevelser av otrygghet i minst någon vardagsmiljö

Den övergripande enkätfrågan lyder: *Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?*, med svarsalternativen: *Aldrig; Sällan; Oftast; Alltid* samt för de två sista delfrågorna *Ej aktuellt*.

För de nio de ingående vardagsmiljöerna, se diagram 20. Resultaten visar andelen som svarat ”aldrig” eller ”sällan” på minst en delfråga. Svarspersoner som inte besvarat någon av delfrågorna är exkluderade ur analysen.

Otrygghetens koppling till resursstyrka

När det gäller otrygghetens geografiska dimension finns alltså anledning att i lokala analyser undersöka variationer mellan boendeområden. Den möjligheten har vi inte inom ramen för denna rapport (se sidan 8). Däremot ger de lokala Lupp-rapporterna med resultaten nedbrutna på kommunområden vissa indikationer på att tryggheten skiljer sig åt mellan olika områden, även om områdena i flera fall kan förväntas rymma betydande variationer även inom sig.¹⁴³

142 Se kommunens rapporter *Fokus unga i Ale* (2014) samt *Att leva i Ale - Social kartläggning 2016* (2017, s. 106ff.): https://ale.se/download/18.613a0cf0148f69c97fe158c/1413291623439/ungdomsfokus_torsdag_4_redigerad.pdf; https://ale.se/download/18.7f624751160a09906072212c/1521022712798/Att%20leva%20i%20Ale_2016.pdf

143 De lokala rapporterna finns hänvisade till här: www.goteborgsregionen.se/lupp

På regional nivå kan vi i stället se hur upplevelsen av trygghet i vardagsmiljön är tydligt kopplad till olika typer av indikatorer på resursstyrka (något som tenderar att hänga samman med geografiska gränser). Otryggheten är mer utbredd bland ungdomar med arbetslösa/sjukskrivna föräldrar jämfört med övriga: i gruppen med minst en förälder som är arbetslös/sjukskriven är varannan (50 procent) oftast eller alltid otrygg i minst en av de vardagsmiljöer som enkätfrågan täcker (tabell 40). Andelen otrygga är dock ännu större bland ungdomar som uttrycker att de är mycket oroliga för föräldrarnas ekonomi. Här gäller det nästan tre av fyra, en nivå som måste tolkas försiktigt sett till gruppens begränsade antal svars personer, som i den här analysen omfattar både åk8- och gy2-ungdomar för att erhålla ett så stort svarsunderlag som möjligt. Vi ser också ett samband med erfarenheten av ekonomiska begränsningar för att kunna köpa/göra något, redan när detta beskrivs ha hänt en gång under det senaste halvåret.

Det är inte omöjligt att det finns en bakomliggande personlighetsfaktor som inverkar på resultatet: att vissa ungdomar skulle tendera att vara oroliga för såväl ekonomiska hemförhållanden som förhållanden i den yttre vardagsmiljön. Sambandet mellan otrygghet och det mer objektiva måttet rörande föräldrarnas förvärvssituation ger dock inget stöd åt en sådan förklaring.

Tabell 40. Otrygghet i vardagsmiljön, efter tre socioekonomiska indikatorer, baserat på åk8 och gy2 sammantaget

	Procentandel	Antal svar
Samtliga	35	5 756
<i>Föräldrarnas sysselsättning:</i>		
Båda föräldrar är arbetslösa/långtidssjukskrivna eller gör "annat" än arbetar, studerar, föräldraledig, ålderspensionär	60	47 ¹
En förälder är arbetslös/långtidssjukskriven eller gör "annat" än... (jfr ovan)	49	485
Ingen förälder är arbetslös/långtidssjukskriven eller gör "annat" än... (jfr ovan)	33	4 952
<i>Erfarenhet senaste 6 månaderna av att inte kunnat göra något eller inte kunnat köpa något, som många andra i samma ålder bedöms göra/köpa, för att familjen inte haft råd</i>		
Ja, flera gånger	61	427
Ja, en gång	52	538
Nej	30	4 704
<i>Oro för föräldrarnas ekonomi:</i>		
Mycket orolig	74	91
Ganska orolig	61	389
Inte särskilt orolig	43	1 656
Inte alls orolig	27	3 590

Den övergripande trygghetsfrågan i enkäten lyder: *Hur ofta känner du dig trygg på följande ställen?*, med svarsalternativen: *Aldrig; Sällan; Oftast; Alltid* samt för de två sista delfrågorna *Ej aktuellt*. För de nio de ingående vardagsmiljöerna, se diagram 20. Resultaten visar andelen som svarat "aldrig" eller "sällan" på minst en delfråga. För övriga frågors formulering, se kapitel 4, s. 37-38.

¹Observera det begränsade svarsunderlaget.

Sambandet mellan otrygghet och oro för föräldrarnas ekonomi visar sig vara särskilt starkt beträffande oro i hemmet men också i bostadsområdet och "på träningen eller annan organiserad fritidsaktivitet". Men andelen som sällan/aldrig är trygg i de vardagsmiljöer som täcks av frågan är genomgående minst 2,8 gånger större i gruppen som är mycket oroliga för föräldrarnas ekonomi jämfört med gruppen som inte alls är oroliga.

De exakta resultatnivåerna som redovisas i tabell 40 måste alltså tolkas försiktigt, utifrån att de både baseras på sammanslagna svar från två åldersgrupper (där gy2-ungdomarnas svar därtill har sämre representativitet), och för två av grupperna på ett begränsat antal svars personer. De linjära sambanden mellan ungdomars otrygghet och de tre

socioekonomiska indikatorer vi har tillgång till genom enkäten stärker dock tolkningen att ungdomars otrygghet har en påtaglig socioekonomisk prägel. Det tycks således finnas goda skäl för att i ett förebyggande trygghetsarbete fokusera extra på socioekonomiskt utsatta ungdomar.

Otrygghet i relation till erfarenhet av utsatthet

Som alla upplevelser är otrygghet en subjektiv känsla och till synes inte alltid motiverad utifrån vad brottsstatistiken beskriver ifråga om generella riskområden och riskgrupper. Exempelvis visar de Nationella trygghetsmätningarna (NTU; Brottsförebyggande rådet 2018) att äldre personer tenderar att uttrycka mer oro än yngre för brottslighet i samhället trots att de i mindre utsträckning är utsatta för brott mot sin egen person. Samtidigt kan medelålders och äldres oro för brottslighet i samhället i högre grad än ungdomars oro kopplas till en materiell, hushållsrelaterad oro, vilket visar sig beträffande oro för bostadsinbrott och för våld/skadegörelse mot fordon.

Mot bakgrund av att det är unga/unga vuxna (16–24 år) som är mest utsatta för sådant som misshandel, sexualbrott, hot, fickstöld, trakasserier och nätkränkningar kan ungas otrygghet sägas ha en högst reell grund, även om det enbart är en mindre grupp som uppger att de faktiskt har blivit utsatta (Brottsförebyggande rådet 2018, s. 40ff.) När det gäller den stora könsskillnaden i otrygghet som vi beskrivit ovan kan den sägas vara motiverad sett till kvinnors större utsatthet för sexualbrott (s. 58), samtidigt som dock män i högre grad utsätts för misshandel och personrån (s. 51–52 respektive s. 63).

NTU visar också på en generellt större personlig otrygghet bland personer som själva utsatts för brott, särskilt ”brott mot egen person”, men också hos dem som har en anhörig som utsatts för brott, eller som har bevittnat våld (2018, s. 166f.). Genom Lupp-enkäten är det möjligt att pröva förekomsten av ett motsvarande samband bland Göteborgsregionens ungdomar, vilket vi ska göra längre fram i detta kapitel. Först ska vi dock beskriva ungdomarnas utsatthet för brott och hot.

Utsatthet för brott och hot

Så många som 30 procent av åk8-eleverna uppger i Lupp-enkäten att de under det senaste halvåret har varit utsatta för något av följande: hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande (tabell 41). Allra vanligast är hot – det uppger var femte åk8-elev att de varit utsatta för under det senaste halvåret. Stöld har 14 procent (aktuell) erfarenhet av. Beträffande misshandel och sexuellt våld/utnyttjande är det i båda fallen 5 procent som uppger att de utsatts för detta under senaste halvåret.

Skillnaden mellan killar och tjejer beror på typen av utsatthet. Tjejerna i åk8 uppger relativt sett mycket oftare än killarna att de blivit utsatta för sexuellt våld/utnyttjande, medan killarna i högre grad beskriver utsatthet för både stöld, hot och misshandel.

Mest utsatt är dock den till antalet begränsade gruppen som uppgett ”annan könstillhörighet”. Här uppger varannan sig ha blivit utsatt för hot, var tredje för stöld och drygt var femte för misshandel och för sexuellt våld/utnyttjande. Summeras denna bild har sex av tio ungdomar med annan könstillhörighet blivit utsatt för minst något av detta senaste halvåret. Även om vi fokuserar på åk8-resultaten utifrån svarsunderlagets bättre representativitet, kan vi konstatera att gruppen som svarat ”annan könstillhörighet” i gymnasiets år 2 (24 personer) bekräftar bilden av gruppens sårbarhet, med större andel utsatta än både tjejer och killar i samtliga avseenden utom misshandel. Gruppens utsatta position bekräftas även från andra håll. Folkhälsomyndigheten (2015, s. 32ff.) visar att utsatthet för fysiskt våld var mer än dubbelt så vanligt i gruppen transpersoner jämfört med be-

folkningen i allmänhet¹⁴⁴ och att många i gruppen vittnar om sexuellt våld/tvång¹⁴⁵. Av de drabbade hade för övrigt bara en tiondel anmält våldet till polisen, och av dem som gjort det var över hälften missnöjda med bemötandet.

Det kan för övrigt nämnas att den totala andelen brottsutsatta i gy2-gruppen är 25 procent (se bilagans diagram 21b). Uppgiften är dock osäker eftersom gy2-gruppens underrepresentation av utpendlande gymnasieungdomar (särskilt till Göteborg) påverkar skolsituationen och vardagsrörligheten i svarsgruppen som helhet, vilket i sin tur kan påverka gruppens resultat beträffande såväl utsatthet som otrygghet i vardagsmiljöer.

Tabell 41. Utsatthet för brott eller hot under det senaste halvåret efter könstillhörighet, åk8 (procent)

	Tjejer	Killar	Annan könstillhörighet ¹	Samtliga
Hot	18	22	50	21
Stöld	11	17	36	14
Misshandel	4	6	23	5
Sexuellt våld/utnyttjande	7	2	21	5
Minst någon av detta	28	32	59	30
Minsta antalet svar	1 847	1 797	56	3 700

Enkätfrågan: *Nu vill vi att du tänker tillbaka på de senaste sex månaderna. Har något av detta hänt dig?*, med delfrågorna: *Någon har hotat mig; Någon har stulit från mig; Jag har blivit utsatt för misshandel; Jag har blivit utsatt för sexuellt våld/ utnyttjande.*
Svarsalternativen: *Nej; Ja; Vill inte svara.*

Svarspersoner som hoppat över hela enkätfrågan är exkluderade ur analysen.

¹Observera det begränsade svarsunderlaget.

Lupp-resultaten om ungdomarnas brottsutsatthet kan relateras till Brottsförebyggande rådets skolundersökning i årskurs 9 som senast genomfördes 2015. Enligt den hade nästan varannan åk9-elev varit utsatt för brott men då i ett dubbelt så långt tidsperspektiv, det vill säga under de senaste 12 månaderna. Brottstyperna som täcktes av enkätfrågan var desamma som i Lupp men med tillägg av rån, vilket dock var det mest sällsynta brottet som ungdomarna utsatts för. Enligt denna mätning var stöld allra vanligast (28 procent), följt av misshandel (19 procent), sexualbrott (15 procent), hot (11 procent) och allra sist rån (3 procent). Utöver en annan rangordning visar Brå:s mätning på en annorlunda könsskillnad. Både Lupp och Brå pekar tydligt på att det särskilt är tjejer som är utsatta för sexualbrott. Till skillnad från Lupp visade Brå:s mätning (i åk9) även på en lite större andel tjejer än killar som blivit utsatta för hot (Brottsförebyggande rådet 2016, s. 25). Det är svårt att veta vad skillnaderna i resultaten bottenar i. Det kan handla om reella skillnader mellan de två mätåren (2015 och 2017), mellan årskurser (åk9 och åk8) och/eller mellan riket och ett GR-kommunerna. Det kan också handla om mätskillnader mellan två enkäter. Förmodligen beror de lite olika resultaten på en blandning av dessa faktorer.

I Brå:s mätning i åk9 uppger utrikesfödda elever och elever vars föräldrar är utrikesfödda i större utsträckning att de blivit utsatta jämfört med svenskfödda elever vars ena eller båda föräldrar också är födda i Sverige. Detta gäller samtliga brottstyper förutom sexualbrott. I Lupp-undersökningen i åk8 framkommer däremot ingen uppenbar skillnad i brottsutsatthet mellan gruppen utlandsfödda och svenskfödda elever (30 mot 31 procent).¹⁴⁶

Ett något tydligare resultat gäller brottsutsatthetens socioekonomiska koppling. Bland åk8-elever med minst en arbetslös eller långtidssjukskriven förälder (se kapitel 4, s. 37) uppger 38 procent att de har utsatts för brott eller hot under senaste halvåret, jämfört

144 Det fysiska våldet hade i de flesta fall skett på allmän plats eller ett nöjesställe, på eller i anslutning till tåg, buss eller tunnelbana samt i hemmet. Majoriteten av dem som var utsatta för fysiskt våld angav att de blivit utsatta av en okänd person.

145 Oklart tidsperspektiv i rapporten (text och figur 11 på s. 33-34) medger ingen noggrann beskrivning.

146 Det kan dock noteras att andelen som utsatts för brott är något större i gruppen andra generationens invandrare (34 procent med två utlandsfödda

med 30 procent av övriga. Skillnaden är större när jämförelsen görs med den till antalet begränsade grupp (33 personer) vars *båda* föräldrar är arbetslösa/långtidssjukskrivna, där det gäller nästan varannan (48 procent). Resultatets giltighet stärks av att det även gäller varannan i motsvarande gy2-grupp. Och erfarenheten av specifikt misshandel och av sexuellt våld/utnyttjande är *dubbelt* så vanlig bland åk8-elever med minst en arbetslös/långtidssjukskriven förälder jämfört med övriga. Här finns det en uppenbar riskgrupp att beakta i brottsförebyggande arbete.

Ökad brottsutsatthet de senaste åren – men ingen långsiktig trend

Om det är vanskligt att jämföra resultat från olika undersökningar kan det även gälla över tid i en och samma undersökning. I både Brå:s Skolundersökning om brott i årskurs 9 och Lupp-undersökningen har enkätfrågan om brottsutsatthet förändrats. Brå relaterar i sin rapport till två andra undersökningar som pekar på en minskande utsatthet för våld sedan 2010, samtidigt som den egna tidsserien, som alltså inte är helt mätkonsekvent, visar en tämligen stabil situation. Beträffande utsattheten för stöld redovisar både Brå och Stockholmsenkäten¹⁴⁷ en svag nedgång sedan 2008 (Brottsförebyggande rådet 2016, s. 64ff.).

När det kommer till Lupp-resultaten kan vi för sju av GR-kommunerna relatera 2017 års mätning till 2013 (för Öckerö 2011), och här antyds en annan bild av utvecklingen de senaste åren. I alla de sju kommunerna är den sammantagna brottsutsattheten *mer* utbredd 2017 än 2013/2011 (skillnaden är tydligast i åk8). Förändringen mellan åren måste dock tolkas försiktigt på grund av ändrad frågekonstruktion, trots att svarsalternativen i sak, det vill säga vad utsattheten gäller, kan göras jämförbart i analysen.¹⁴⁸ Det ska också noteras att utsattheten hos både åk8-eleverna och gy2-ungdomarna i Ale och Kungälv, som gjort Lupp fyra gånger med start 2007, i båda kommunerna var mer utbredd 2007 än 2013 (men inte lika utbredd som 2017).

Inget tyder alltså på en *successivt* förvärrad situation under det senaste decenniet. Att brottsutsattheten dock ökat under de senaste åren får stöd av både de nationella Lupp-resultaten¹⁴⁹ samt av den reguljära Nationella trygghetsundersökningen (NTU), som i särredovisningen för gruppen 16–19 år visar på en växande andel som utsatts för ”brott mot enskild person” mellan 2014 och 2016. Det gäller även specifikt för hot, trakasserier och sexualbrott, medan misshandel ökat mellan 2015 och 2016 (Brottsförebyggande rådet 2018, s. 90–96).

Ungdomar i Göteborgsregionen 2017 tycks alltså leva med både en större utsatthet och en större otrygghet jämfört med några år tillbaka i tiden, även om det inte handlar om en helt ny situation i ett längre tidsperspektiv. Hur ser det då ut med kopplingen mellan dessa två erfarenheter – det vill säga upplevelsen av (o)trygghet och erfarenheten av att ha blivit utsatt för brott/hot?

Otrygghet och brottsutsatthet hänger ihop

Den nationella statistiken har lärt oss att otryggheten tenderar att vara större bland personer som själva blivit utsatta för, eller bevittnat, brott (Brottsförebyggande rådet 2018, s. 166f.). Detta mönster återfanns hos GR-kommunernas ungdomar i den regionala analysen

föräldrar, 36 procent med en utlandsfödd förälder) – och att det i den mindre representativa gy2-gruppen är en lite större andel utsatta bland utlandsfödda än svenskfödda (30 mot 25 procent).

147 <http://www.stockholm.se/stockholmsenkaten>

148 I 2013 års fråga skulle svarsalternativen kryssa för vad av fem saker som hade hänt, med möjlighet att svara med ett sjätte svarsalternativ ”Inget av detta har hänt mig”. Här ingick även svarsalternativet ”Jag har inte vågat gå ut”. Med detta svarsalternativ borttaget blir andelen utsatta av 2013 års åk8-elever sammantaget 13 procent och 2013 års gy2-ungdomar 17 procent.

149 MUCF visar i sina årliga sammanställningar av ingående kommuners sammantagna resultat 2015–2017, när enkätfrågan har varit densamma, på en successiv ökning sedan 2015 beträffande hot, misshandel och sexuellt våld/utnyttjande i högstadiet samt för hot och sexuellt våld/utnyttjande i gymnasiet – ökningen är dock inte lika markant, och även i detta fall haltar jämförbarheten givet olika kommunurval i Lupp varje år.

av Lupp 2013, och resultatet blir ungefär detsamma denna gång. Av de åk8-elever som utsatts för brott/hot under det senaste halvåret är det drygt hälften som uppger att de (oftast eller alltid) är otrygga i minst någon av de nio vardagsmiljöer som enkäten omfattar, vilket ska jämföras med 30 procent bland dem som inte har utsatts under samma period (tabell 42). Sambandet är lite svagare än 2013 men likväl tydligt, och ännu lite tydligare hos killar än tjejer¹⁵⁰.

Tabell 42. Andel åk8-elever som upplever otrygghet i minst någon vardagsmiljö utifrån utsatthet för brott/hot senaste halvåret (procent)

	Tjejer	Killar	Samtliga ¹
Utsatt för brott/hot senaste halvåret	64	39	52
Ej utsatt för brott/hot senaste halvåret	38	22	30
Antal personer	1 844	1 792	3 717

Resultaten visar procentandelen i respektive grupp som svarat att de "oftast" eller "alltid" är otrygga i minst någon av nio vardagsmiljöer (se diagram 20 på s. 114). Utsattheten gäller hot, stöld, misshandel, sexuellt våld/utnyttjande under det senaste halvåret. Gruppen "samtliga" inkluderar även personer som på frågan om kön angett "annan könstillhörighet" eller avstått från att besvara frågan; det begränsade svarsunderlaget medger dock inte någon särredovisning.

Ungdomars otrygghet kan därmed i många fall sägas vara berättigad, särskilt som vi kan förutsätta att ungdomarna delar sina erfarenheter av brottsutsatthet med vänner samt att även utsatthet längre tillbaka i tiden än ett halvår kan sätta spår. Det är rimligt att anta att det statistiska sambandet går i riktningen att erfarenhet av brott tenderar att bidra till otrygghet, även om det inte är något som kan fastslås genom den här typen av undersökning. Oavsett vad sambandet står för pekar det på en riskgrupp som är viktig att fånga upp i både brottsförebyggande och hälsofrämjande arbete. Ungdomar som uttrycker otrygghet har med större sannolikhet också utsatts för brott, även om det naturligtvis inte gäller för varje enskild person, utan endast just en större sannolikhet på gruppnivå. Vi kan konstatera att kopplingen till brottsutsatthet är särskilt stor bland de som uttrycker otrygghet i hemmet, i och till/från skolan, i bostadsområdet och i samband med träning/annan fritidsaktivitet. Men otryggheten är större beträffande alla vardagsmiljöerna i gruppen som har utsatts för brott senaste halvåret.

Så långt skillnader mellan olika typer av *otrygghet*. Vi kan även fördjupa analysen beträffande olika typer av *brottsutsatthet*. En sådan analys visar, för det första, att otryggheten i *samtliga* nio vardagsmiljöer tenderar att vara större hos dem med erfarenhet av brott/hot *oavsett vilken typ av brott/hot det handlar om*. Oftast är andelen otrygga minst den dubbla.

För det andra framkommer att sambandet mellan otrygghet och brottsutsatthet är särskilt starkt i vissa fall, där vi vill lyfta fram de tre tydligaste mönstren. Det ena gäller hur otryggheten i hemmet är starkt kopplad till erfarenhet av misshandel och av sexuellt våld/utnyttjande. Nu är otrygghet i hemmet enligt Lupp-resultaten relativt ovanligt (se sidan 114), vilket innebär att otrygghet i hemmet nästan förutsätter erfarenheter av misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande, men att långt från alla med denna typ av brotts erfarenhet är otrygga i sin hemmiljö.¹⁵¹ Resultatet kan kopplas till nästa särskilt starka samband: otrygghet i bostadsområdet är fem gånger större hos de åk8-elever som varit utsatta för misshandel senaste halvåret jämfört med övriga.¹⁵² Det tredje förhållande

150 Det begränsade antal svarpersoner som uppgett "annan könstillhörighet" medger inte att gruppen särredovisas i analysen (ingår bland samtliga).

151 Andelen otrygga i hemmet utan erfarenhet av misshandel respektive sexuellt våld/utnyttjande är i båda fallen 2 procent medan andelen med denna typ av brotts erfarenhet i båda fallen är 13 procent; det handlar alltså om nära sju gånger större andel otrygga bland de brottsutsatta. Sambandet mätt i Pearsons r är i båda fallen +0,16.

152 Andelen otrygga är 22 mot 4 procent; Pearsons r +0,17.

vi vill lyfta fram är att otryggheten i skolan är ungefär lika starkt kopplad till både misshandel, sexuellt våld/utnyttjande och hot¹⁵³, medan otryggheten *på vägen till/från skolan* är allra tydligast kopplad till erfarenhet av sexuellt våld/utnyttjande (men även till misshandel och hot)¹⁵⁴.

Erfarenhet av misshandel är alltså en gemensam nämnare för otrygghet i flera olika miljöer. Vi vet genom Lupp-enkäten heller inte var misshandeln har ägt rum. Enligt Brå:s skolundersökning i årskurs 9 var det 2015 vanligast att misshandel ägt rum i skolan/på skolgården (beträffande både lindrigare och grövre misshandel; Brottsförebyggande rådet 2016, s. 27f.). Ska man tala om något positivt i sammanhanget är det att möjligheten att uppmärksamma och stödja offer för misshandel är större om misshandeln äger rum i en offentlig miljö som skolan. För tjejer var dock även det egna hemmet en relativt vanlig brottsplats för misshandel.

Utsatthet för mobbning och orättvis behandling

Barnrättsorganisationen *Friends* ger en mycket allvarlig bild av ungas sociala vardagsmiljö, där kränkningar och mobbning sker dagligen på svenska skolor och på internet. Enligt deras senaste rapport (Friends 2018) har drygt var fjärde elev på såväl mellan- som högstadiet utsatts för kränkningar av en annan elev under det senaste året. I en annan större enkätstudie initierad av Världshälsoorganisationen hade 22 procent av gruppen 13-åringar mobbats *den senaste månaden* (Bjereld 2017; se även kapitel 6).

Eftersom det varierar mellan olika mätningar hur enkätfrågorna ställs är det svårt att värdera skillnaderna. Men resultaten från Lupp 2017 i de nio GR-kommunerna ger en minst lika dystert bild. Av åk8-eleverna sammantaget uppger nästan en tredjedel, 31 procent, att de blivit mobbade, trakasserade eller utfrysade under det senaste halvåret, och 43 procent att de blivit orättvist behandlade ”på ett sätt att [de] mått dåligt” (tabell 43). I gy2-gruppen är andelen som uppger att de utsatts för mobbning mindre, knappt en femtedel, medan ungefär lika många uppger att de blivit orättvist behandlade.

I båda fallen är könsskillnaderna stora. Tjejer uppger i väsentligt större utsträckning än killar att de utsatts för mobbning, trakasserier, utfrysning likväl som för orättvis behandling. Men en ännu större andel utsatta finns i gruppen med ”annan könstillhörighet”. Här uppger ungefär varannan åk8-elev att hen varit utsatt för mobbning under senaste halvåret, och för var fjärde handlar det om en längre period. För både tjejer och killar är det en förhållandevis begränsad andel som utsatts under en längre period (även om totalt 7 procent av åk8-eleverna är illa nog). Grundmönstret är detsamma i gy2-gruppen men med genomgående lägre nivåer av utsatta. När det gäller orättvis behandling uppger två av tre åk8-elever i gruppen med annan könstillhörighet att de blivit utsatta, och en av tre att det skett flera gånger. Här är både mönstret och nivåerna tämligen lika mellan åk8 och gy2.

Mönstren liknar dem från den regionala analysen av Lupp 2013. De exakta resultaten är inte jämförbara på grund av förändrade frågeformuleringar.

---

153 Pearsons $r=+0,16-0,17$.

154 Pearsons $r=+0,17$ (medan sambandet med erfarenheter av misshandel och hot i båda fallen är $+0,13$).

Tabell 43. Utsatthet för mobbning och orättvis behandling under det senaste halvåret (procent)

	Åk8				Gy2			
	Tjejer	Killar	Annan könstillhörighet ¹	Samtliga	Tjejer	Killar	Annan könstillhörighet ¹	Samtliga
Blivit mobbad, trakasserad eller utfryst	38	23	56	31	25	13	22	19
...under en längre period	9	4	26	7	4	3	9	3
Blivit orättvist behandlad "på ett sätt att [hen] mått dåligt"	51	34	68	43	50	29	61	39
...flera gånger	15	8	35	12	13	7	35	10
Minsta antalet svar	1 824	1 768	57	3 674	947	1 020	23	2 004

Enkätfrågorna: *Under de senaste sex månaderna, har du blivit mobbad, trakasserad eller utfryst?*, med svarsalternativen: *Ja, under en längre period; Ja, enstaka gånger; Nej*, samt *Har du, de senaste sex månaderna, upplevt att du har blivit orättvist behandlad på ett sätt så att du har mått dåligt?*, med svarsalternativen: *Ja, flera gånger; Ja, någon gång; Nej*.

¹Observera det begränsade svarsunderlaget i gruppen.

Mobbningen/utfrysningen/trakasserierna har i första hand ägt rum i skolan: 80 procent av de utsatta åk8-eleverna uppger detta och 64 procent av gy2-eleverna. Den andra vanligaste arenan är internet, vilket 29 procent i båda åldersgrupper anger. Resultatet överraskar inte; skolan och internet är två ofta uppmärksammade arenor för mobbning (se t. ex. Friends 2018; och se vidare kapitel 6 i den här rapporten angående otrygghet i skolan). När det gäller *hur* mobbning och kränkning yttrar sig i högstadiet visar Friends undersökning att det först och främst sker verbalt, genom hot, elaka ord och rykten, och psykiskt/socialt, genom utfrysning, ignorerande och blickar.

Vad gäller *vilka som ligger bakom* den orättvisa behandling som förekommer pekar de utsatta genom Lupp-enkäten i första hand på andra elever eller ungdomar (64 procent av de utsatta i åk8, 53 procent i gy2). Men det är också relativt vanligt att hänvisa till personal inom skolan (35 respektive 30 procent). Cirka 20 procent av de utsatta pekar på familj/släkt och ungefär lika många på "annan person". Det senare avser *inte* ett antal personalgrupper inom offentlig verksamhet och föreningsverksamhet som ingår som fasta svarsalternativ, och vilka som mest 5–6 procent anger som källor till den orättvisa behandlingen.

När det gäller *orsakerna* bakom den orättvisa behandlingen svarar drygt var tredje av de drabbade i båda åldersgrupper att de inte vet. Ungefär lika många (36 procent i åk8 och 26 procent i gy2) svarar "annat", vilket innebär annat än: etnisk tillhörighet ("var jag eller min familj kommer ifrån"); kön; könsidentitet eller könsuttryck; sexuell läggning; ålder; utseende; funktionsnedsättning; religion eller trosuppfattning, det vill säga frågans övriga svarsalternativ. Vanligast orsak därefter är utseende (21 procent i åk8, 14 procent i gy2). Därefter kommer kön (13 respektive 16 procent), följt av ålder (9 respektive 12 procent). I övrigt är det som mest 7 procent av de utsatta som angett något av de fasta svarsalternativen som är knutna till de (sju) lagstadgade diskrimineringsgrunderna (här ingår inte utseende).

Vi kan undersöka kopplingen till diskrimineringsgrunderna även utifrån hur utsattheten ser ut inom dessa grupper. Att utsattheten är hög bland dem med annan könstillhörighet har vi redan sett. Detsamma gäller dem med annan sexuell läggning än heterosexuell (eller annars osäker läggning) (tabell 44). Nästan varannan åk8-elev i denna grupp har utsatts för mobbning under det senaste halvåret, och var tredje i gy2. Beträffande orättvis behandling handlar det om drygt hälften i båda åldersgrupper.

Gruppen med någon typ av aktivitetshindrande funktionsnedsättning är utsatt i ungefär motsvarande utsträckning. Beträffande utlandsfödda speglar andelarna i åk8 däremot i princip åldersgruppens genomsnitt (se tabell 43), vilket var resultatet även i Lupp 2013.

Det gäller dock inte utlandsfödda i den äldre gy2-gruppen, där i första hand upprepad orättvis behandling och långvarig mobbning är vanligare än hos den genomsnittliga gy2-ungdomen.

Tabell 44. Utsatthet för mobbning och orättvis behandling under det senaste halvåret (procent)

	Åk8			Gy2		
	Utlandsfödd	Funktionsnedsättning	Ej heterosexuell	Utlandsfödd	Funktionsnedsättning	Ej heterosexuell
Blivit mobbad, trakasserad eller utfryst	30	47	45	24	32	34
<i>...under en längre period</i>	8	16	14	8	9	9
Blivit orättvist behandlad "på ett sätt att [hen] mått dåligt"	41	58	56	47	57	60
<i>...flera gånger</i>	12	24	21	21	24	22
Minsta antalet svar	227	433	309	189	251	174

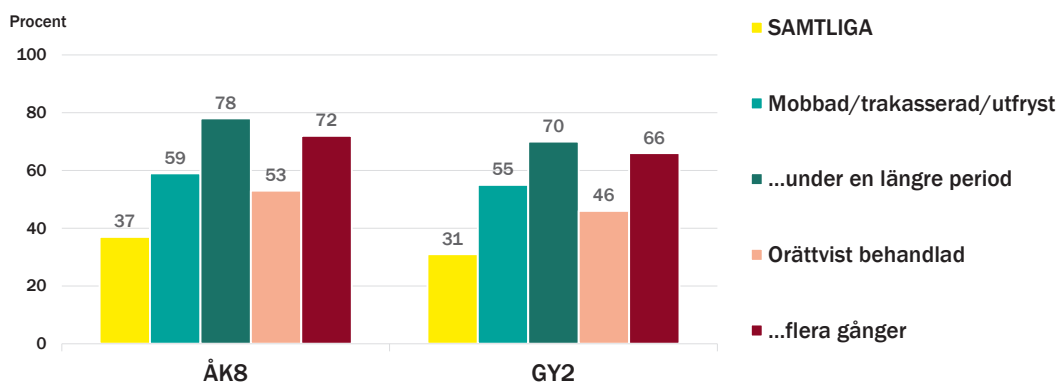
För formulering av enkätfrågorna beträffande mobbning och orättvis behandling, se kommentar till tabell 43. För en beskrivning av de tre grupperna, se kapitel 4.

Det är tydligt att många ungdomars tillvaro präglas av en social utsatthet som inte är acceptabel. Och det är också tydligt att vissa ungdomsgrupper är mer utsatta än andra, något som kan förväntas innebära en större upplevelse av otrygghet i dessa grupper.

Otrygghet och erfarenhet av mobbning eller orättvis behandling hänger ihop

Vi har tidigare i kapitlet visat att grovt räknat var tredje ungdom är otrygg i minst någon vardagsmiljö, något fler i åk8 än i gy2 (även om gy2-resultatet måste betraktas som osäkert utifrån den bristande representativiteten; se kapitel 4). Om vi utgår från de grupper av ungdomar som har utsatts för mobbning och för orättvis behandling är andelen dock ännu större, och det gäller särskilt med avgränsning till dem som har utsatts under en längre period/flera gånger (diagram 23). I åk8 handlar det om ungefär tre av fyra otrygga i dessa två grupper, och i gy2 om ungefär två av tre. Resultaten antyder att kan man komma till rätta med åtminstone en del av dessa sociala missförhållanden så skulle otryggheten hos kommunernas unga kunna minska påtagligt.

Diagram 23. Otrygg i minst någon vardagsmiljö, utifrån utsatthet för mobbning och orättvis behandling under senaste halvåret

Se kommentarer till diagram 20 och tabell 43 för enkätfrågornas formulering.

Otrygghet som hinder för delaktighet och social samhörighet

I den regionala analysen av 2013 års Lupp-undersökning i sex GR-kommuner framkom att åk8-elevens upplevelser av otrygghet i olika miljöer tenderade att öka sannolikheten att dessa miljöer valdes bort: det handlade om fritidsgården (eller liknande), hemmet och i viss mån även stan/centrum och utomhus. Finns det en risk att unga personers delaktighet i vissa sammanhang och miljöer riskerar att begränsas till följd av otrygghet?

Vi kan börja med att konstatera att det övergripande resultatet från 2013 i huvudsak bekräftas genom analysen av svaren från 2017 års åk8-elever, även om sambandens styrka varierar.

- Bland ungdomar som upplever otrygghet på *fritidsgården* (är sällan eller aldrig trygg där) är andelen som går dit varje vecka 9 procent mot 11 procent av de som känner sig trygga (oftast eller alltid). Sambandet är alltså svagt i detta fall.¹⁵⁵
- Av de som upplever *hemmet* som en trygg plats (begränsat till 89 svarspersoner) är det 64 procent som på frågan om var man brukar träffa kompisar på fritiden markerar ”hemma hos varandra” som ett av max tre möjliga alternativ. Andelen ska jämföras med 81 procent av dem som upplever hemmet som en trygg plats (åtminstone oftast). Det här sambandet är alltså starkare, även om det ska noteras att svaret att man brukar träffas ”hemma hos varandra” inte ger någon information om det är det egna hemmet eller/och kompisens som avses.
- De som uppger otrygghet på *internet* umgås i mindre utsträckning med sina vänner på sociala medier än andra: 27 mot 37 procent.
- De som uppger otrygghet på *stan/i centrum* träffar i något mindre utsträckning sina vänner där: 28 mot 33 procent.
- Däremot träffar ungdomar som upplever otrygghet i *bostadsområdet* sina vänner ”utomhus” i något större utsträckning, fast skillnaden är mycket begränsad (37 mot 35 procent), och det är heller inte givet att utomhus betyder i det egna bostadsområdet.¹⁵⁶
- Av dem som uttrycker otrygghet i samband med *träning/organiserade aktiviteter* är det en väsentligt mindre andel som är föreningsmedlemmar: 38 mot 66 procent.

Vi ser alltså hur erfarenheter av otrygghet i specifika miljöer i viss mån sammanfaller med att dessa miljöer väljs bort – även om vi inte vet vad sambandet bottnar i. Resultaten kan ju tolkas på minst två sätt. Antingen tenderar ungdomar med erfarenhet av otrygghet (eller utsatthet) att välja bort vissa arenor på grund av sådant de varit med om eller upplevt (enkäten innehåller inga frågor om tidigare vanor eller varför man inte besöker fritidsgård etc.). Eller så tenderar ungdomar att undvika vissa miljöer på grund av att man *tror* att dessa är otrygga, till följd av ryktesspridning, andras erfarenheter man tagit del av, mediala berättelser, en otrygg personlighet i vidare mening eller av andra skäl.

I den utsträckning det handlar om organiserade fritidsaktiviteter, fritidsgårdar och föreningsliv har dessa verksamheter en viktig uppgift att både stävja missförhållanden och att proaktivt arbeta för en inkluderande och trygg miljö. Det trygghetskapande arbetet bör utifrån resonemanget ovan ha åtminstone två inriktningar. Det ena arbetet riktas inåt och handlar om att skapa en trygg och välfungerande verksamhet för de som redan utövar

155 De ungdomar som på trygghetsfrågan svarat att fritidsgård/ungdomens hus inte är aktuellt ingår av naturliga skäl inte i denna analys. Dessa svar skulle dock kunna bottna i att man uppfattar fritidsgården som ett tryggt ställe och därför inte gått dit och då inte har någon aktuell erfarenhet av miljön där.

156 I analysen 2013 fanns ett visst samband i omvänd riktning.

en viss aktivitet eller på annat sätt ingår i miljön. Det kan handla om att diskutera värdegrunden för verksamheten, ha beredskap för att bemöta eventuella kränkningar och även mer allmänt att uppmärksamma varje ungdom som individ. Det andra arbetet behöver riktas utåt gentemot de grupper som inte är i kontakt med verksamheten. Om unga personer exempelvis väljer bort fritidsgården på grund av föreställningen om att den är otrygg behöver dessa föreställningar diskuteras. Kanske behöver formerna för verksamheten förändras, kanske behöver eventuella missuppfattningar bemötas.

Det är för övrigt inte särskilt förvånande att ungdomar som beskriver otrygghet i samband med träningen eller annan organiserad fritidsaktivitet (182 svarspersoner) är mindre nöjda med sin fritid. I denna grupp svarar 24 procent att de är ganska eller mycket missnöjda med fritiden, mot 9 procent av övriga. Men även annan otrygghet spelar in. De åk8-elever som upplever otrygghet på stan/i centrum eller i kollektivtrafiken är också mer missnöjda med sin fritid: 20 respektive 17 procent jämfört med 7 respektive 8 procent av övriga.

Otryggheten tycks även ha konsekvenser för upplevelsen av fritidsutbudet i kommunen. Av de åk8-elever som är otrygga i samband med träning/annan fritidsaktivitet är det dubbelt så många som uppger att det finns för lite att göra på fritiden jämfört med övriga: 45 mot 21 procent. Ett liknande resultat erhöles i den regionala analysen av Lupp 2013, vilket stärker tolkningen att otrygga ungdomar i högre grad upplever begränsade fritidsval. Det kan också nämnas att sambandet gäller oavsett om ungdomarna har varit utsatta för brott det senaste halvåret eller inte. Det innebär att om det kan finnas en bakomliggande utsatthetsfaktor som bidrar till såväl otrygghet som en upplevelse av begränsat fritidsutbud, ligger den erfarenheten längre tillbaka i tiden och/eller baseras på vetskap om andras utsatthet.

Precis som i 2013-analysen finns för övrigt anledning att lyfta fram att otrygga åk8-elever i mindre utsträckning är nöjda med sina kompisrelationer: 50 mot 69 procent svarar att de är mycket nöjda. Och resultatet är jämförbart i gy2-underlaget (49 mot 64 procent).

För vissa unga är fritiden eller andra delar av vardagen alltså inte förknippat med lika trygga och socialt positiva sammanhang som för andra. Det är tydligt hur flera minoritetsgrupper av ungdomar är särskilt utsatta: ungdomar med annan könsidentitet än tjej/kille, ungdomar med avvikande sexuell läggning, ungdomar med funktionsnedsättning, socioekonomiskt utsatta ungdomar och i viss mån även utlandsfödda ungdomar. Men det finns också stora skillnader mellan tjejer och killar. Ett förebyggande trygghetsarbete som också syftar till att ungdomar ska uppleva social gemenskap med förutsättningar för en meningsfull fritid behöver alltså vara vaksam både på minoritetens utsatthet och bredare strukturer av ojämlikhet.

Otrygghet som skadar samhällsförtroendet?

Vi vill avrunda med att undersöka om erfarenheter av otrygghet tycks kunna påverka förtroendet för lokalsamhället och de demokratiska funktionerna (se vidare kapitel 7). Resultatet av samma typ av enkla sambandsanalyser som genomförts i kapitlets tidigare avsnitt pekar på att så är fallet.

Av de åk8-elever som upplever otrygghet i (minst någon) vardagsmiljö är det endast 37 procent som uppger att de har ganska eller mycket stort förtroende för politiker, vilket kan jämföras med 53 procent av övriga. När det gäller förtroende för vuxna i allmänhet uppger 62 procent av de otrygga ungdomarna att de har ganska eller mycket stort förtroende, jämfört med 79 procent av övriga. I den otrygga gruppen är det också en lite större andel som bedömer att de har ”ganska små” eller ”mycket små/inga” möjligheter att föra

fram åsikter till kommunens beslutsfattare: 39 mot 32 procent (mönstret var detsamma i 2013 års regionala Lupp-analys). Otrygghet tycks med andra ord i viss mån kunna skada samhällsförtroendet.

Däremot finns det inget som tyder på att otryggheten minskar intresset för att påverka i frågor som rör den egna kommunen: 51 procent av åk8-eleverna som upplever otrygghet i vardagen uppger att de vill vara med och påverka mot 44 procent av övriga. Sambandet är ännu starkare beträffande erfarenheter av att ha blivit orättvist behandlad, särskilt sett till dem som upplever att de har blivit det flera gånger (under senaste halvåret). I denna grupp är det 58 procent som uppger att de vill påverka i kommunfrågor. Resultaten inbjuder till frågan om just erfarenheterna av otrygghet och av orättvisor kan vara drivkrafter i att försöka påverka lokalsamhället, om än på en oönskad grund. I kapitel 7 fann vi att erfarenheter av orättvisor, men inte otrygghet, tycks fungera som en sådan drivkraft, även om andra faktorer tycks vara jämförelsevis viktigare (se sidan 110).

Behovet av trygga ungdomsmiljöer

I det här kapitlet har vi beskrivit många oroande förhållanden beträffande ungdomars utsatthet och otrygghet. Särskilt för vissa grupper av ungdomar pekar resultaten på allt annat än en trygg vardag. Att leva i utsatthet, eller att ändå uppleva otrygghet, är en källa till hälsoskadlig stress. Utöver skadan för de individer det gäller är vittnesmål om otrygghet viktiga signaler på förhållanden som fler, både ungdomar och vuxna, kan vara eller komma att bli, berörda av.

Arbete för ökad trygghet bör omfatta flera av ungdomars arenor. Skolan är en självklar ”nolltolerans-miljö” sett till att åtminstone grundskolan är en obligatorisk arbetsplats för ungdomar. Men ökad trygghet är angeläget även i andra miljöer. Fullständig trygghet torde dock vara svårt att uppnå utan alltför stora ingrepp i individernas fri- och rättigheter. Balansen mellan trygghet och frihet är en viktig diskussionsfråga även utan en nollvision. I en sådan diskussion ska självklart de berörda ungdomarna delta.

Otryggheten har även en geografisk och platsbunden dimension. De lokala Lupp-rapporterna med resultaten nedbrutna på boendeområden ger en första indikation om vilka områden som är mer otrygga än andra. Resultaten behöver kopplas an till kunskap om de förhållanden som råder i olika områden, vad gäller sådant som sociala strukturer, befintliga verksamheter, vägar, kommunikationer och mötesplatser. Den viktigaste analysen behöver förmodligen dock göras på en ännu mer lokal och konkret nivå. Vilka specifika platser och sammanhang är otryggheten koncentrerad till? Går det att genom konkreta åtgärder öka tryggheten, genom att förbättra belysning, ta ned skymmande buskage, ändra busstider eller liknande? Det är frågor som berörda ungdomar behöver bjudas in till samtal om.

Det finns dock otrygghet som inte försvinner genom enbart fysiska åtgärder. Trygghet skapas även av social samhörighet och tillitsfulla relationer. De platser och sammanhang som unga kan uppleva som otrygga är ofta sådana där vuxna är frånvarande, något exempelvis Ales tidigare kartläggningar har visat (se sidan 118–119). Att arbeta för ökad trygghet innebär därför också att skapa förutsättningar för möten mellan ungdomar och vuxna, där vuxna är närvarande i ungdomarnas vardagsmiljöer.

11. Ungas livssituation i Göteborgsregionen: reflexioner och förslag

I det här kapitlet ska vi avrundningsvis reflektera över några av de viktigaste resultaten från Lupp-enkäten och de analyser som redovisats i föregående kapitel. Vi vill också bidra med några förslag på hur politiker, professionella, föreningar och unga kan försöka förbättra och utveckla ungas situation på lokal nivå.

Den genomförda workshopen inom ramen för det regionala Lupp-samarbetet (se kapitel 1) visade hur det i kommunerna finns flera exempel på stödjande strukturer för utvecklingsarbete tillsammans med och för unga. De aktörer och professioner som ingår här bör naturligtvis involveras i eventuella åtgärder och insatser som Lupp-resultaten kan tänkas leda fram till.

Denna kortversion behandlar endast reflexioner och förslag med fokus på Trygghet. För övriga teman hänvisas till den fullständiga versionen av Ungas livssituation i Göteborgsregionen – Analyser av ungas fritid, skoltid, inflytande, trygghet och hälsa i nio kommuner utifrån Lupp-undersökningen 2017.

För en tryggare vardag

Många unga uttrycker en otrygghet i vardagen, och särskilt i offentliga miljöer. Lupp-resultaten visar att nästan en femtedel av åk8-eleverna och gy2-ungdomarna känner sig otrygga såväl i kollektivtrafiken som på stan/i centrum. Tjejer är påtagligt mer otrygga än killar, och ännu mer utbredd är otryggheten i gruppen med annan könstillhörighet.

Lupp-resultaten ger bara en begränsad bild av vad som ligger bakom otryggheten. Nationella trygghetsmätningar visar på en växande andel ungdomar som är oroliga för att utsattas för överfall och misshandel. Och sambandet mellan otryggheten och faktiskt utsatthet för brott och hot visar att det inte bara handlar om en subjektiv känsla. Otryggheten speglar i många fall en verklighet som många unga lever i.

I Lupp-undersökningen uppger cirka 30 procent av åk8-eleverna att de har utsatts för hot, stöld, misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande under det senaste halvåret. Killar har i högre grad utsatts för stöld och misshandel medan tjejer i högre grad utsatts för sexuellt våld/utnyttjande. Ungdomar som anger annan könstillhörighet än kille/tjej har utsatts mer än både tjejer och killar. I denna (till antalet begränsade) grupp svarar mer än varannan att de utsatts för något brott/hot senaste halvåret. Och ändå avser Lupp-resul-

---

192 Se vidare ungas förslag till regeringen i dokumentet "Ungas beställning till samhället" (2018): <http://samordnarepsyiskhalsa.se/ungas-bestallning-till-samhallet/>

taten om faktisk utsatthet bara de senaste sex månaderna. Det är alltså högst sannolikt att fler har den här typen av erfarenhet bakom sig. Därtill är det troligt att många har kännedom om brottsutsatthet hos nära vänner.

I det här perspektivet är ungdomars otrygghet mycket naturlig. I sammanhanget måste också vägas in det faktum att mobbning är en del av många ungdomars vardag. Även den som inte är utsatt själv kan bevittna mobbning i den dagliga miljön, särskilt med tanke på att mobbning först och främst sker i skolan. Nästan var tredje åk8-elev och var femte gy2-ungdom har utsatts för mobbning under senaste halvåret. Extra oroande är det sett till att många av dem som utsatts saknar en trygg relation i skolan att berätta det för.

Människors trygghet i vardagen, i de miljöer och sammanhang som de rör sig i, är en välfärdsfråga. Att vistas i miljöer med dåligt rykte på grund av brottslighet kan också påverka den egna identiteten, med risk för livsval som inte främjar en trygg och hälsosam utveckling (se t. ex. Forkby & Liljeholm Hansson 2011). Ett samhälle som ska erbjuda invånarna en grundläggande trygghet behöver dock göra mer än att förebygga brottslighet. Det behövs ett ännu mer proaktivt arbete för delaktighet och tillit som måste göras tillsammans med de unga.¹⁹³ Att Lupp-resultaten pekar på att viljan att påverka i kommunfrågor inte hämmas av otrygghet innebär att det finns ett engagemang som bör tas tillvara inte minst i dessa frågor.

Även om mycket av trygghetsförebyggande arbete behöver ske på lokal nivå finns det stora vinster med ett bredare samarbete, särskilt när problem har gemensamma nämnare. GR-samarbetet inom ramen för Lupp innebär en möjlighet att samla kunskap, kompetens och erfarenheter inom (o)trygghetsområdet för att gemensamt försöka bidra till jämnare livsvillkor för regionens ungdomar. Det regionala arbetet är särskilt angeläget eftersom många unga rör sig över kommungränser i vardagens skola och aktiviteter. Resultaten från Lupp ger en första vägledning om vart man ska rikta blicken för att uppnå målet att alla ungdomar ska känna trygga i sin vardagsmiljö. Men för att komma vidare behöver analysen göras mer konkret på lokal nivå.

Vi vill skicka med fem förslag för det lokala trygghetsförebyggande arbetet tillsammans med och för unga:

- Gör lokala kartläggningar och noggranna problemanalyser av ungas otrygghet och utsatthet, och gör dem *innan* åtgärdsplanerna skrivs. Vilka är den lokala otrygghetens "hotspots"? Var, när och på grund av vem förekommer otrygghet och utsatthet, och vilka är det riktad mot? Den här kunskapen förutsätter dialog med de unga som berörs. Här behöver också olika lokala verksamheter som möter ungdomar bidra med sina erfarenheter. Arbeta med workshops och/eller fokusgrupper, anpassade efter de som involveras i dialogen, för att gemensamt identifiera relevanta åtgärder. Säkerställ att ungdomarna inte bara involveras i problemanalysen utan även i sökandet efter möjliga lösningar. Sätt upp specifika mål för vad som ska uppnås. Målen ska vara tydliga, realistiska och uppföljningsbara (tänk SMARTA¹⁹⁴ mål).
- När det gäller strukturella grunder bakom otryggheten, som tjejers större utsatthet liksom grupper med annan könstillhörighet än kille/tjej, behövs ett bredare förebyggande arbete. Skolan och fritidsverksamheter kan bidra genom att se över sitt arbete och förhållningssätt kring genus- och könsidentitetsfrågor. Genom att ta avstamp i ett normkritiskt arbete kan man förstärka eller omskapa normer för vilka beteenden som

193 Jämför diskussionen om "tillitens sfär" och dess koppling till trygga livssammanhang i Trondman & Johansson 2010.

194 SMARTA mål är: Specifika, Mätbara, Åstadkombara, Realistiska och Tidsbegränsade.

inte är acceptabla. På så vis kan både medvetenheten om och ansvaret för ett respektfullt bemötande höjas hos både unga och vuxna. Likabehandlingspolicier behöver omsättas till praktisk handling i skolan och andra verksamheter, och det behöver ske i dialog mellan unga och verksamhetens professionella.

- Verksamheter behöver skapa en tydlig och trygg struktur för hur utsatta ungdomar ska kunna rapportera trakasserier, hot och våld. Tillit för processen är avgörande. Ett sätt är att i dialog med ungdomar utveckla idéer för tryggare bemötande och säkrare rapportering av hot och trakasserier.
- För trygghet på nätet krävs ett brett grepp, med samverkan inte bara mellan kommunala verksamheter utan även med föräldrar. Skolans arbete kring genusfrågor och normkritiska arbete bör omfatta den kommunikation och den sociala kultur som finns på internet. Organisationen Friends gör en pilot av en samverkansmodell där man utbildar både skolpersonal, föräldrar och ungdomar i regler och normer för beteende på nätet.¹⁹⁵ I väntan på att modellen blir klar kan man hämta inspiration från piloten för att kunna skapa betydelsefull samverkan utanför skolans gränser.
- För trygghet i kollektivtrafiken krävs det ett samarbete med företagen som driver kollektivtrafiken (exempelvis Västtrafik). Synliggör för ungdomar vilka säkerhetsåtgärder kollektivtrafikföretagen redan har i syfte att öka den upplevda tryggheten. Säkra att bussförare har kunskap om vikten av ett välkomnande, förtroendefullt och tryggt bemötande. Specifika åtgärder för att öka tryggheten behöver grundas i lokala analyser av ”trygghetsproblemet” (se första punkten). Hur hanterar exempelvis otrygga ungdomar sin otrygghet på bussen, kan hen sitta nära bussföraren för att känna sig mer trygg? Eftersom otryggheten i kollektivtrafiken är aktuell i hela regionen, är det samtidigt relevant i att samordna de lokala analyserna på regional nivå. Och eftersom utförare finns på regional nivå är det rimligen en vinst att kommungemensamt förhandla med aktörer som Västtrafik när det handlar om att vidta trygghetsåtgärder.

För ett förbättringsarbete med stöd i Lupp och andra kunskapskällor

Till sist vill vi skicka med några korta ord om att använda Lupp-enkäten som (ett) verktyg för att kartlägga ungas livssituation och följa upp den lokala ungdomspolitiken.

Det finns och görs många enkäter, inte minst riktade till barn och unga. Och det finns många ”enkät-aktörer” som gärna vill komma in och möta ungdomarna i skolans klassrum, eftersom det ökar möjligheten att erhålla en hög svarsfrekvens. Prioriteringar i valet av enkäter för en kommun eller för en verksamhet är en nödvändighet.

Lupp-enkäten har en särskild styrka i det att den till skillnad från en del andra ungdomsenkäter ger en *bred* bild av ungas livssituation. Det ger möjligheter till analyser som utgår från levnadsvanor och livsvillkor inom flera olika områden samtidigt. Däremot behövs andra kunskapskällor för mer detaljerad och fördjupad information inom enskilda områden. Det kan handla om andra enkäter, men lika gärna – och kanske ännu hellre – om kunskapskällor som i högre grad kan bidra till förståelse för vad som ligger bakom de mönster som enkätresultaten bildar. Resultaten från Lupp 2017 är *ett* underlag att utgå från i kommande förbättringsarbete.

Oavsett vilken eller vilka enkäter en kommun eller verksamhet väljer att arbeta med så finns det anledning att göra det i samverkan med andra och helst hålla fast vid samma typ av undersökning över tid. Därmed kan man relatera ”sina” resultat till andra relevanta referensgrupper och samtidigt följa utvecklingen. För verksamheter som arbetar långsiktigt och systematiskt är det naturligt att följa upp på samma grund. Och samverkan med andra kommuner är för många kommuner även en förutsättning för en bra svarsfrekvens på gymnasiet, utifrån gymnasieungdomars rörlighet över kommungränsen.

När det gäller tolkningar av resultaten är det viktigt att betona att genomsnitt är just bara genomsnitt. Det är lätt att nöja sig med att ”de flesta ser ju ut att ha det bra” (oavsett vad just den tolkningen gäller). I de generella beskrivningar och analyser som enkäter resulterar i riskerar mer sällsynta åsikter, erfarenheter och förhållanden att försvinna i ”medelvärdets skugga”. Det är viktigt att sätta ljuset mot den skuggan med hjälp av andra metoder för att få en mer heltäckande kunskap om ungas livssituation. Det är också viktigt att belysa goda exempel som ibland tenderar att tappas bort i utvecklingsarbetets naturliga fokus på problem som behöver åtgärdas.

I allt utvecklingsarbete är det klokt att lära av andra. Den typ av kommunsamverkan som funnits i Göteborgsregionen kring Lupp 2017 och Lupp 2013 har inneburit goda möjligheter till erfarenhetsutbyte. Eftersom Lupp-undersökningen inte bara är en mätning utan ett verktyg för att åstadkomma förbättringar för unga, finns det all anledning att försöka hålla fast i sina nätverkskontakter även mellan mätningarna.

Ännu viktigare är dock att hålla kontakten med de unga som Lupp-undersökningen ytterst genomförs för. Även om en enskild mätning baseras på en viss grupp av unga, vid en viss tidpunkt, är resultaten och de mönster som analyserna visar på en bra grund även för framtida diskussioner om vad kommunen behöver göra inom olika områden för att förbättra ungas livssituation. Enkät svar väcker alltid frågor – och de bästa svaren på de frågor som Lupp-resultaten väcker finns hos ungdomarna själva.

Referenser

- Abar, Caitlin C.; Jackson, Kristina M. & Wood, Mark (2014) "Reciprocal relations between perceived parental knowledge and adolescent substance use and delinquency: The moderating role of parent-teen relationship quality". *Developmental Psychology*, 50-9, 2176–2187.
- Ale kommun (2014) *Fokus unga i Ale*.
- Ale kommun (2017) *Att leva i Ale – Social kartläggning*. Reviderad version.
- Amnå, Erik & Ekman, Johan (2014) "Standby citizens: diverse faces of political passivity". *European Political Science Review*, 6:2, 261–281.
- Annerstedt, Linn m. fl. (2018/kommande). *En jämförelse av resultat från Lupp-undersökningen 2017 och den västsvenska SOM-undersökningen 2017*. Göteborgsregionen/FoU i Väst.
- Anniko, Malin (2018) *Stuck on repeat: Adolescent stress and the role of repetitive negative thinking and cognitive avoidance*. Örebro universitet.
- Antonovsky, Aaron (1991) *Hälsans mysterium*. Natur och Kultur.
- Barnombudsmannen (2017) *Nyanlända barns hälsa. Delrapport i Barnombudsmannens årstema 2017 – Barn på flykt*.
- Barnombudsmannen (2018) *Utanförskap, våld och kärlek till orten. Barns röster om att växa upp i utsatta kommuner och förorter*.
- Bjereld, Ylva (2017) "Do bullied children have poor relationships with their parents and teachers? A cross-sectional study of Swedish children". *Children and Youth Services Review*, vol. 73, 347–351.
- Björnsson, Mats (2005) *Kön och skolframgång – Tolkingar och perspektiv*. Myndigheten för skolutveckling. Liber Distribution.
- Bohman, Hannes (2012) *Adolescents with depression followed-up: Prognostic significance of somatic symptoms and their need of in-patient care*. Institutionen för neurovetenskap, barn- och ungdomspsykiatri, Uppsala universitet.
- Bourdieu, Pierre (1993) "Distinktionen" i *Kultursociologiska texter*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Bremberg, Sven & Dalman, Cristina (2015) *Begrepp, mätmetoder och förekomst av psykisk hälsa, psykisk ohälsa och psykiatriska tillstånd hos barn och unga: En kunskapsöversikt*. Forte
- Bremberg, Sven & Eriksson, Lily (2010) *Investera i barns hälsa*. Statens folkhälsoinstitut och Gothia förlag.
- Bris (2018) *Skola. Vård. Omsorg. Och den psykiska ohälsan*. Bris Rapport 2018:1, Bris årsrapport för 2017.
- Broberg, Anders; Granqvist, Pehr; Ivarsson, Tord & Risholm Mothander, Pia (2006) *Anknytnings-teori: Betydelsen av nära känslomässiga relationer*. Natur och Kultur.
- Brodén, Daniel (2017) *Kulturarv i förändring: Mönster och vidgade perspektiv*. SOM-rapport nr 2017:2. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Brottsförebyggande rådet (2012) *Att förebygga brott och problembeteende i skolan*.
- Brottsförebyggande rådet (2016) *Skolundersökningen om brott 2015 – Om utsatthet och delaktighet i brott*. Rapport 2016:21.
- Brottsförebyggande rådet (2017) *Utsatthet för brott 2016 – Resultat från Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2017*.
- Brottsförebyggande rådet (2018) *NTU 2017 – Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2018:1.
- Brülde, Bengt & Nilsson, Åsa (2009) "Vad gör oss nöjda med våra liv?". I Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red.) *Nordiskt ljus*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Brülde, Bengt & Fors, Filip (2014) "Vad gör ett liv meningsfullt?". I Bergström, Annika & Oskarsson, Henrik (red.) *Mittfåra & marginal*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Brundtland, Gro Harlem & Hägerhäll, Bertil (1988) *Vår gemensamma framtid: [rapport från] Världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av Gro Harlem Brundtland*. Prisma.
- CAN (2017a) *Skolelevers drogvanor 2017*. Red.: Siri Thor. CAN rapport 170..
- CAN (2017b) *Trender i dryckesmonster – befolkningens självrapporterade alkoholvanor under 2000-talet*.

- Croninger, Robert G. & Lee, Valerie E. (2001) "Social capital and dropping out of school: Benefits to at-risk students of teachers' support and guidance". *Teachers College Record*, 103, 548–581.
- Crosnoe, Robert; Erickson, Kristian G. & Dornbusch, Sanford M. (2002) "Protective Functions of Family Relationships and School Factors on the Deviant Behavior of Adolescent Boys and Girls: Reducing the Impact of Risky Friendships." *Youth and Society*, 33, 4, 515–544.
- Dahlgren, Göran & Whitehead, Margaret (1992) *Policies and strategies to promote social equity in health: Background document to WHO – Strategy paper for Europe*. World Health Organization.
- Dale, Roger (2010) *Early School Leaving: Lessons learned for research and policy makers*. NESSE Report. European Commission.
- Dodge, Kenneth A.; Dishion, Thomas J. & Lansford, Jennifer E. (2006) *Deviant Peer Influences in Programs for Youth: Problems and Solutions*. Guilford Press.
- Durlak, Joseph A.; Weissberg, Roger P. & Pachan, Molly (2010) "A Meta-Analysis of After-School Programs That Seek to Promote Personal and Social Skills in Children and Adolescents". *American Journal of Community Psychology*, 45(3–4), 294–309.
- Ekström, Mats & Östman, Johan (2013) "Family talk, peer talk and young people's civic orientation". *European Journal of Communication*, 28(3), 294–308.
- Englund, Göran (2013) *Mobbning och kränkningar på nätet – vad skolan kan göra – förstudie av en undersökning*. Social resursförvaltning, Göteborgs Stad.
- European Commission (2014) *Early warning systems in Europe: practice, methods and lessons*.
- European Commission (2014) *Early warning systems in Europe: practice, methods and lessons*.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2017) *European Drug Report 2017: Trends and Developments*. Publications Office of the European Union.
- Fi 2016/01355/SFÖ. *Bilaga 3 till regeringsbeslut 2016-04-07. Agenda 2030 för hållbar utveckling*. Mål 4.1.
- Finn, Jeremy (1989) "Withdrawing from school". *Review of Educational Research*, 59(2): 117–42;
- Finn, Jeremy (1993) *School engagement and students at risk*. National Center for Education Statistics Research and Development Reports.
- Finn, Jeremy D. & Voelkl, Kristin E. (1993) "School characteristics related to student engagement". *Journal of Negro Education*, 62(3).
- Folkhälsomyndigheten (2014) *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2013/14: grundrapport*.
- Folkhälsomyndigheten (2015a) *Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner. En rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige*.
- Folkhälsomyndigheten (2015b) *Ungdomar och sexualitet 2014/15 – I samarbete med Ungdomsbarometern*.
- Folkhälsomyndigheten (2015c) *Uppdrag att analysera utvecklingen av utbildningsnivåerna i befolkningen ur ett folkhälso- respektive hälso- och sjukvårdsperspektiv. Slutredovisning av regeringsuppdrag 30 september 2015*.
- Folkhälsomyndigheten (2016) *Slutrapportering av regeringsuppdrag inom ramen för "En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016"*.
- Folkhälsomyndigheten (2018a) *Varför har den psykiska ohälsan ökat bland barn och unga i Sverige? Utvecklingen under perioden 1985–2014*.
- Folkhälsomyndigheten (2018b) *Utvecklingen av psykosomatiska besvär, skolstress och skoltrivsel bland 11-, 13- och 15-åringar. Resultat från Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18*.
- Forkby, Torbjörn (2011) *Kunskap om gården. Bidrag till inventering av forskning och kunskapsbehov om ungas träffpunkter*. FoU i Väst/Göteborgsregionens kommunalförbund (GR).
- Forkby, Torbjörn; Johansson, Helena & Liljeholm Hansson, Susanne (2008) *Främjande pedagogik. Perspektiv och läroprocesser i ungdomsarbetet*. FoU i Väst/Göteborgsregionens kommunalförbund (GR).
- Forkby, Torbjörn & Liljeholm Hansson, Susanne (2011) *Kampen för att bli Någon – Bilder av förorten och riskfyllda utvecklingsvägar i Göteborg*. Rapport 1:2011, FoU i Väst, Göteborgsregionens kommunalförbund (GR).
- Forkby, Torbjörn & Nilsson, Åsa (2014) *Ung i Göteborgsregionen – Meningsfullhet, delaktighet, trygghet och hälsa utifrån sex kommuners Lupp-undersökning 2013*. FoU i Väst/Göteborgsregionens kommunalförbund (GR).
- Forkby, Torbjörn; Turner, Russell & Alstam, Kristina (kommande) *Den strukturerade fritiden och ledarrollen – en möjlighet till lärande för livet?*. Studentlitteratur.

- Forkby, Torbjörn; Andersson, Björn; Becevic, Zulmir & Liljeholm Hansson, Susanne (2015) *WP2. National report, Sweden*. PARTIspace.
- Forte (2015) "Skolan påverkar ungas hälsa". Artikel publicerad 2015-03-06. Källa: Viveka Östberg, om resultat från forskningsprogrammet Skolans betydelse för de ungas psykiska och psykosomatiska hälsa vid Centre for Health Equity Studies, CHESS. <https://forte.se/artikel/skolan-paverkar-ungas-halsa>
- Friends (2018) *Friendsrapporten 2018*.
- Försäkringskassan (2016) *Psykisk ohälsa, Korta analyser 2016:2*.
- Garmy Pernilla; Jakobsson, Ulf; Steen Carlsson, Katarina; Berg, Agneta & Clausson Eva K. (2015) "Evaluation of a school-based program aimed at preventing depressive symptoms in adolescents". *Journal of school nursing*, 31(2), 117–25.
- Gillander Gådin, Katja & Hammarström, Anne (2000) "We don't let them keep us quiet..." Gendered strategies in the negotiation of power – implications for pupils' health and school health promotion. *Health promotion international*, 15(4), 303–311.
- Gillander Gådin, Katja & Hammarström, Anne (2003) "Do changes in the psychosocial school environment influence pupils' health development? Results from a three-year follow-up study". *Scandinavian Journal of Public Health*, 31, 169–177.
- Giota, Joanna & Gustafsson, Jan-Erik (2017) "Perceived Demands of Schooling, Stress and Mental Health: Changes from Grade 6 to Grade 9 as a Function of Gender and Cognitive Ability". *Stress and Health*, 33(3), 253–266.
- Goldston, David; Walsh, Adam; Mayfield Arnold, Elisabeth; Reboussin, Beth; Sergent Daniel, Stephanie; Erkanli, Alaattin; Nutter, Dennis; Hickman, Enith; Palmes, Guy; Snider, Erica & Wood, Frank. B (2007) "Reading Problems, Psychiatric Disorders, and Functional Impairment from Mid- to Late Adolescence". *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46, 1, 25–32.
- Goodenow, Carol (1993) "The psychological sense of school membership among adolescents: Scale development and educational correlates". *Psychology in Schools*, 30 (January), 79–90.
- Gripe, Isabella (2013) *Så görs CANs skolundersökning – En genomgång av praktiskt genomförande och metodologi*. CAN rapport 135, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Grosin, Lennart (1994) *Skolklimat, prestation och anpassning i 21 mellan- och 20 högstadieskolor*. Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen.
- Grönkvist, Hans & Niknami, Susanne (2017) *Ankomst och härkomst: En ESO-rapport om skolresultat och bakgrund*. ESO rapport 2017:3.
- Gunnarsson, Mattias; Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (2014) "Att mäta personlighet". I Bergström, Annika & Oskarsson, Henrik (red.) *Mittfåra & marginal*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Gustafsson, Jan-Eric; Westling Allodi, Mara; Alin Åkerman, Britta; Eriksson, Charli; Eriksson, Lilly; Fischbein, Siv; Granlund, Mats; Gustafsson, Per; Ljungdahl, Sofia; Ogden, Terje & Persson, Roland S. (2010) *School, learning and mental health. A systematic review*. Kungliga vetenskapsakademien.
- Göteborgs Stad (2011) *Barnkonsekvensanalys – Barn och unga i fokus 1.0*.
- Göteborgs Stad (2017) *Jämlikhetsrapporten 2017. Skillnader i livsvillkor i Göteborg*. Redaktör och huvudskribent Åsa Lundquist.
- Henriksson, Clara (2016) *Drogvanor i Västra Götaland Årskurs 9 och gymnasiets år 2 2016 (viss jämförelse med 2013)*. Uppdragsundersökning nr 49, Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).
- Herman, Keith C.; Lambert, Sharon F.; Reinke, Wendy M. & Ialongo, Nicholas S. (2008) "Low academic competence in first grade as a risk factor for depressive cognitions and symptoms in middle school". *Journal of Counseling Psychology*, 55(3), 400–410.
- Hermansson, Hans-Erik (1988) *Fristadens barn: om ungdomars livsstilar, kulturer och framtidsperspektiv i 80-talets Sverige*. Daidalos.
- Hiltunen, Lena (2017) *Lagom perfekt: Erfarenheter av ohälsa bland unga tjejer och killar*. Arkiv förlag.
- Hjörne, Eva & Säljö, Roger (2013) *Att platsa i en skola för alla: elevhälsa och förhandling om normalitet i den svenska skolan*. Studentlitteratur.
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (2015) "Demokratins haloeffekt". I Bergström, Annika; Johansson, Bengt; Oskarsson, Henrik & Maria Oskarson (red.) *Fragment*. SOM-rapport nr 63. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Holmgren, Gerhard & Ungdomsstyrelsen (red.) (2008) *Mötesplatser för unga - aktörerna, vägvalen och politiken*. Ungdomsstyrelsen.
- Hugo, Martin (2007) *Liv och lärande i gymnasieskolan: en studie om elevers och lärares erfarenheter i en liten grupp på gymnasieskolans individuella program*. Jönköping University Press, Högskolan i Jönköping.
- Jarl, Maria; Blossing, Ulf & Andersson, Klas (2017) *Att organisera för skolframgång. Strategier för en likvärdig skola*. Studentlitteratur.
- Jennings, Patricia A.; Frank, Jennifer L.; Snowberg, Karin E.; Coccia, Michael A. & Greenberg, Mark T. (2013) "Improving classroom learning environments by Cultivating Awareness and Resilience in Education (CARE): Results of a randomized controlled trial". *School Psychology Quarterly*, 28(4), 374–390.
- Jenkins, Patricia H. (1995) "School delinquency and school commitment". *Sociology of Education*, 68 (July): 221–39
- Johnson, Bruce (2008) Teacher-student relationships which promote resilience at school: a micro-analysis of students' views. *British Journal of Guidance and Counseling*, 36, 385–398.
- Johnson, Björn; Richert, Torkel & Svensson, Bengt (2017) *Alkohol- och narkotikaproblem*. Studentlitteratur.
- Jonsson, Britta & Roth, Klas (2003) *Demokrati och lärande. Om valfrihet, gemenskap och övervägande i skola och samhälle*. Studentlitteratur.
- Konu, Anne I.; Lintonen Tomi P. & Rimpela Matti K. (2002) "Factors associated with school-children's general subjective well-being". *Health Education Research*, 2002;17(2):155–65.
- Leppäniemi, Heidi (2009) *Trygga och goda uppväxtvillkor – en grogrund för psykisk hälsa. Kunskapssammanställning om att skapa förutsättningar för psykisk hälsa för barn, unga och unga vuxna 0–25 år*. Sektionen för folkhälsoarbete, Folkhälsocentrum, Landstinget Sörmland.
- Lerner, Richard M. (1978) "Nature, nurture, and dynamic interactionism". *Human Development*, (21), s. 1–20.
- Luleå kommun (2018) *Rapport från Luppenkät 2017 åk 8 grundskolan, år 2 gymnasiet och unga 24 år*.
- Lyche, Cecilia (2010) *Taking on the Completion Challenge: A Literature Review on Policies to Prevent Dropout and Early School Leaving*, OECD Education Working Papers, No. 53, OECD Publishing.
- MacBeath, John & Mortimore, Peter (2001) *Improving school effectiveness*. Open University Press.
- MacIver, Martha A. & MacIver, Douglas J. (2009) *Beyond the indicators: An integrated school-level approach to dropout prevention*. The Mid-Atlantic Equity Center, The George Washington University Center for Equity and Excellence in Education.
- Mager, Ursula & Novak, Peter (2012) "Effects of student participation in decision making at school. A systematic review and synthesis of empirical research". *Educational Research Review*, 7, 38–61
- Mahoney, Joseph L.; Stattin, Håkan & Lord, Heather (2004) "Unstructured youth recreation centre participation and antisocial behavior development: Selection influences and the moderating role of antisocial peers". *International Journal of Behavioral Development*, 28(6), s. 553–560.
- Malmström, Katarina (2018) *Elevers upplevelse av social och pedagogisk inkludering – en enkätstudie bland elever i åk 7*. Stockholms universitet.
- Martin, Andrew & Dowson, Martin (2009) "Interpersonal Relationships, Motivation, Engagement, and Achievement: Yields for Theory, Current Issues, and Educational Practice". *Review of Educational Research*, 79(1), 327–365.
- Martinsson, Johan & Andersson, Ulrika (2018) *Svenska trender 1986–2017*. SOM-rapport 2018:01. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- McCarthy, Carolyn A.; Mason, W. Alex; Kostermann, Rick; Hawkins, J. David; Lengua, Liliana J. & McCauley, Elisabeth (2008) "Adolescent failure predicts later depression among girls". *Journal of Adolescent Health*. 43(2), 180–187.
- McIntosh, Peggy (1988) *White Privilege and Male Privilege: A Personal Account of Coming to See Correspondences Through Work in Women's Studies*. Working paper 189. Wellesley Centers for Research on Women.
- Mind (2018) *Unga mår allt sämre – eller? Kunskapsöversikt om ungas psykiska hälsa i Sverige 2018*.
- Mistra Urban Futures (2016) *Nödvändiga Synvänder för en rättvis och socialt hållbar utveckling. Synvänder 4 Från styrning till medskapande – Om elevens roll och skolans organisation*. Rapport från projekt Kairos.

- Modin, Bitte (2012) "Beteendeproblem som bidrar till utsatthet för mobbing och psykisk ohälsa". I Socialstyrelsen (2012) *Skolans betydelse för barns och ungas psykiska hälsa – en studie baserad på den nationella totalundersökningen i årskurs 6 och 9 hösten 2009*.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2014) *Fokus 14. Ungas fritid och organisering*.
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2017) *Ung idag 2016. En beskrivning av ungas levnadsvillkor*.
- Murberg, Terje & Bru, Edvin (2008) "The relationships between negative life events, perceived support in the school environment and depressive symptoms among Norwegian senior high school students: a prospective study". *Social Psychology of Education, 1-10*
- Myndigheten för kulturanalys (2018) *Kulturvanor i Sverige 1989–2017*, Kulturfakta 2018:2.
- Mörk, Eva; Sjögren, Anna & Svaleryd, Helena (2014) *Hellre rik och frisk. Om familjebakgrund och barns hälsa*. SNS Förlag.
- Nationell samordnare inom området psykisk hälsa (2018) *Ungas beställning till samhället 2018*. <http://samordnarepsykiskhalsa.se/wp-content/uploads/2018/05/Ungas-best%C3%A4llning-till-samh%C3%A4llet-2018.pdf>
- Nielsen, Anneli (2010) "Flickor i skolsvårigheter". I Anna-Karin Frih & Eva Söderberg (red.) *En bok om flickor och flickforskning*. Studentlitteratur
- Nielsen, Anneli. (2015) *Ett liv i olika världar. Unga kvinnors berättelser om svåra livshändelser*. Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap, Genusforskarskolan, Umeå universitet.
- Nilholm, Claes & Göransson, Kerstin (2013) *Inkluderande undervisning*. Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Nilsson, Åsa (2009) "Den nationella SOM-undersökningen 2008". I Holmberg, Sören & Lennart Weibull (red.) *Svensk höst*. Bok nr. 46. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nordberg, Lillemor (1994) "Skillnader i pojkars och flickors tidiga utveckling. Några resultat från en pågående svensk undersökning". I *Visst är vi olika! En antologi för kunskap och debatt om likheter och olikheter mellan flickor och pojkar och deras olika villkor och förutsättningar i skolan*. Arbetsgruppen Kvinnligt och manligt i skolan. Utbildningsdepartementet.
- Nordenbo, Sven-Erik; Søgaard Larsen, Michael; Tiftikçi, Neriman; Wendt, Eline & Østergaard, Susan (2008) *Teacher Competences and Pupil Achievement in Pre-School and School. A Systematic Review Carried out for The Ministry of Education and Research, Oslo*. Danish Clearinghouse for Educational Research, School of Education, University of Aarhus.
- Norell, Margareta (1995) *Berättelser om ruset: Alkoholens mening för tjugotåringar*. Östlings bokförlag. Symposion.
- OECD (2012) *Equity and Quality in Education. Supporting Disadvantaged Students and Schools*.
- OECD (2015) *Improving schools in Sweden: An OECD Perspective*.
- OECD (2018) *The resilience of students with an immigrant background*.
- Olson, Hans-Erik (2008) "Om socialpolitik, fritidspolitik och gatans löshästar". I Holmgren, Gerhard (red.) *Mötesplatser för unga – aktörerna, vägvalen och politiken*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2008:2, Ungdomsstyrelsen.
- Olsson, Elin (2011) *Social Relations in Youth: Determinants and Consequences of Relations to Parents, Teachers, and Peers*. The Swedish Institute for Social Research, SOFI, Stockholms universitet.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (2016) *Svenska väljare*. Wolters Kluwer.
- Oskarson, Maria (2018) "Åh, vem bryr sig om politik? Integrerade, skeptiska, lojala och alienerade i den svenska politiken". I Andersson, Ulrika; Carlander, Anders; Lindgren, Elina & Maria Oskarson (red.) *Sprickor i fasaden*. Bokserien nr. 72. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Overton, Willis F. (1973) "On the assumptive base of the nature—nurture controversy: Additive versus interactive conceptions". *Human Development, (16)*, s. 74–89.
- Perski, Aleksander (2015) *Ur balans: om stress, utbrändhet och vägar tillbaka till ett balanserat liv*. Albert Bonniers Förlag.
- Pianta, Robert C.; Belsky, Jay; Vandergrift, Nathan; Houts, Renate & Morrison, Fred J. (2008) "Classroom effects on children's achievement trajectories in elementary school". *American Educational Research Journal, 45(2)*, 365–397.
- Pihlblad, Maria & Åberg, Gunnar (2011) *Att främja barns och ungas psykiska hälsa. Vägledning inför val och implementering av metoder*. Karolinska Institutets folkhälsoakademi 2011:22. Institutionen för folkhälsovetenskap, Avdelningen för tillämpat folkhälsoarbete, Karolinska Institutet.
- Proposition 2013/14:191. *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande*.

- Proposition 2017/18:1. *Budgetpropositionen för 2018. Förslag till statens budget för 2016, finansplan och skattefrågor. Utgiftsområde 16 – utbildning och universitetsforskning.*
- Ramanathan, Seetha; Balasubramanian, Natarajan & Faraone, Stephen V. (2017) "Familial transient financial difficulties during infancy and long-term developmental outcomes". *Psychological Medicine*, 47, 2197–2204.
- Ramberg, Joacim (2013) *Special educational resources: European Journal of Special Needs Education*, Vol. 28(4), 440–462.
- Reddy, Ranjini; Rhodes, Jean E. & Mulhall, Peter (2003) "The influence of teacher support on student adjustment in the middle school years: A latent growth curve study". *Development and psychopathology*, 15 (1), 119–138.
- Regeringskansliet (2014, uppdaterad 2015) *En politik för en levande demokrati. Kortversion av regeringens skrivelse om demokratipolitik.*
- Riksförbundet Attention. (2016) "Fortfarande svår skolgång för många elever med NPF" – en undersökning om hur barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar har det i skolan och hur det påverkar familjen. 2016-01-13
- Roth, Jodie L. & Brooks-Gunn, Jeanne (2003) "What exactly is a youth development program? Answers from research and practice". *Applied developmental science*, 7(2), s. 94-111.
- Rutter, Michael; Maughan, Barbara; Mortimore Peter & Ouston Janet (1979) *Fifteen thousand hours*. Open Books.
- Rädda Barnen (2018) *Barnfattigdomen i Sverige*. Rapport 2018.
- SFS 2001:100. *Förordning (2001:100) om den officiella statistiken.*
- Shehata, Adam & Amnå, Erik (2017) "The Development of Political Interest Among Adolescents: A Communication Mediation Approach Using Five Waves of Panel Data". *Communication Research*, 1–23.
- Skolinspektionen (2009) *Varannan i mål. Om gymnasieskolors (o)förmåga att få alla elever att fullfölja sin utbildning*. Kvalitetsgranskning Rapport 2009:1.
- Skolinspektionen (2012) *En skola med tilltro lyfter alla elever: Skolinspektionens erfarenheter och resultat från tillsyn och kvalitetsgranskning 2011*.
- Skolinspektionen (2014a) *Särskilt stöd i enskild undervisning eller särskild undervisningsgrupp*. Kvalitetsgranskning Rapport 2014:06.
- Skolinspektionen (2014b) *Skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen ADHD*. Kvalitetsgranskning Rapport 2014:09.
- Skolinspektionen (2015a) *Gymnasieskolors arbete med att förebygga avbrott*. Kvalitetsgranskning Rapport 2015:4.
- Skolinspektionen (2015b) *Elevhälsan: elevers behov och skolans insatser*. Kvalitetsgranskning Rapport 2015:05
- Skolinspektionen (2016) *Skolans arbete med extra anpassningar – Kvalitetsgranskningsrapport*.
- Skolinspektionen (2018a) *Skolenkäten: Resultat våren 2018*.
- Skolinspektionen (2018b) *Att skapa förutsättningar för delaktighet i undervisningen. Tematisk kvalitetsgranskning*.
- Skolverket (2009) *Grövre våld i skolan – vad man vet och vad man kan göra*.
- Skolverket (2012) *PM – En beskrivning av slutbetygen i grundskolan våren 2012*.
- Skolverket (2015a) *Attityder till skolan 2015*. Rapport 438.
- Skolverket (2015b) *Delaktighet för lärande*.
- Skolverket (2016) *PISA 2015: 15-åringars kunskaper i naturvetenskap, läsförståelse och matematik*. Rapport 450.
- Skolverket (2017a) *Slutbetyg i grundskolan, våren 2017*. PM 2017-09-28.
- Skolverket (2017b) *Nära examen – En undersökning av vilka kurser gymnasieelever saknar godkänt i för att få examen*. Rapport 461.
- Skolverket (2017c) *Uppföljning av språkinträdning*. Rapport 454.
- Skolverket (2017d) *PISA 2015: Så mår svenska 15-åringar i skolan*. FOKUS PÅ nr 1 2017.
- Skolverket (2018a) *Kartläggning av huvudmäns arbete med att motverka skolsegregation*. PM 2018-06-05.
- Skolverket (2018b) *Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor. En kvantitativ studie av utvecklingen över tid i slutet av grundskolan*. Rapport 467.
- Skolverket (2018c) *Uppföljning av gymnasieskolan 2018*.

- Socialstyrelsen (2008) *Metoder som används för att förebygga psykisk ohälsa hos barn – En internationell inventering.*
- Socialstyrelsen (2010) *Social rapport 2010.*
- Socialstyrelsen (2013a) *Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013.*
- Socialstyrelsen (2013b) *Ekonomisk utsatthet och välfärd bland barn och deras familjer 1968–2010 – Underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013.*
- Socialstyrelsen (2013c) *Psykisk ohälsa bland unga. Underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013.*
- Socialstyrelsen (2014) *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2013/14.*
- Socialstyrelsen (2017a) *Statistik om dödsfall till följd av läkemedels- och narkotikaförgiftningar.* Art.nr: 2017-09-12.
- Socialstyrelsen (2017b) *Utvecklingen av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna. Till och med 2016.*
- SOU (2006:77) *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa: Analyser och förslag till åtgärder.* Slutbetänkande av Utredningen om ungdomars psykiska hälsa.
- SOU (2007:66) *Rörelse i tiden.* Slutbetänkande av Utredningen om den statliga folkrörelsepolitiken i framtiden.
- SOU (2010:99) *Flickor, pojkar, individer: om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan.* Slutbetänkande av Delegationen för jämställdhet i skolan.
- SOU (2013:13) *Unga utanför gymnasieskolan – ett förtydligat ansvar för stat och kommun.* Delbetänkande av utredningen av unga som varken arbetar eller studerar.
- SOU (2014:6) *Män och jämställdhet.* Betänkande av Utredningen om män och jämställdhet.
- SOU (2016:77) *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning.*
- SOU (2017:92) *Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor.* Betänkande av utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner.
- SOU (2018:11) *Vårt gemensamma ansvar – för unga som varken arbetar eller studerar.*
- Statens folkhälsoinstitut (2013) *Barn och unga 2013 – utvecklingen av faktorer som påverkar hälsan och genomförbara åtgärder.*
- Statistiska centralbyrån (2015) *Vilka valde att välja? – Deltagande i valen 2014.* Demokratistatistik rapport 19.
- Sveriges Kommuner och Landsting (2017) *Barns och ungas hälsa i Sverige. En beskrivning av nuläget.*
- Sveriges Kommuner och Landsting (2018) *Gymnasieskola 2018. Öppna jämförelser.*
- SÖ 1990:20 *FN:s konvention om barnets rättigheter.* New York 20 november 1989. Artikel 28.
- Temagruppen Unga i Arbetslivet (2013) *10 orsaker till avbrott: 379 unga berättar om avhopp från gymnasiet.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Skrifter från temagruppen Unga i arbetslivet 2013:2.
- Tipple, Frida & Carlander, Anders (2018) *Svenska demokratitrender.* SOM-rapport 2018:16. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Tornberg, Robert (2013) *Det sociala livet i skolan: Socialpsykologi för lärare (2:a uppl.).* Liber.
- Trondman, Mats (1994) *Bilden av en klassresa. Sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskolan.* Carlssons bokförlag.
- Trondman, Mats & Johansson, Åsa (2013) *Unga under Lupp – En studie av ungas villkor och ungdomspolitikens möjligheter i Kalmar län.* Centrum för kultursociologi, Linnéuniversitetet.
- Trondman, Mats; Krantz, Sofi; Petersson, Karina & Barmark, Mimmi (2012) "Låt oss kalla det skolkultur: Om betydelsen av normativt försvarbara och meningsaktiverande praktiker för förbättrade skolprestationer". *Locus*, nr 3, s. 6–31.
- Turner, Russell; Daneback, Kristian & Skärner, Anette (2018) "Assessing reciprocal association between drunkenness, drug use, and delinquency during adolescence: Separating within- and between-person Effects". *Drug and Alcohol Dependence*, 191, 286–293.
- Turner, Russell; Jidetoft, Nina & Nilsson, Åsa (2015) *SSPF – Ett fokus på ungdomar i riskzon. En implementeringsutvärdering av samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid för att motverka kriminalitet och missbruk.* Rapport 2:2015. FoU i Väst/GR.
- Ueno, Koji (2005) "The Effects of Friendship Networks on Adolescent Depressive Symptoms". *Social Science Research*, 34, 3, 484–510.

- Undheim, Anne Mari & Sund, Anne Mari (2005) "School Factors and the Emergence of Depressive Symptoms among Young Norwegian Adolescents". *European Child & Adolescent Psychiatry*, 14, 8, 446–453.
- Ungdomsbarometern (2017) Opublicerat material baserat på Ungdomsbarometern 2016/2017 (genomförd i oktober 2016). Erhållet via epost 2018-11-19.
- Ungdomsstyrelsen (2010) *Fokus 10. En analys av ungas inflytande*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10.
- Ungdomsstyrelsen (2013a) *Unga med attityd – Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2013:3.
- Ungdomsstyrelsen (2013b) *Ung i dag 2013 – En beskrivning av ungdomars villkor*. Ungdomsstyrelsens skrifter 2013:2.
- UNICEF (2016) *Fairness for Children. A league table of inequality in child well-being in rich countries*.
- UNODC (2018) *World Drug Report 2018. Booklet 2: Global Overview of Drug Demand and Supply: Latest Trends and Cross-cutting Issues*. United Nations publication.
- U.S. Department of Health and Human Services (2009) *Fostering School Connectedness: Improving Student Health and Academic Achievement*. Centers for Disease Control and Prevention.
- Warne, M (2013) *Där eleverna är. Ett arenaperspektiv på skolan som en stödjande miljö för hälsa*. Mittuniversitetet.
- Wennerholm Juslin, Pia & Bremberg, Sven (2004) *När barn och ungdomar får bestämma mer påverkas hälsan. En systematisk forskningsöversikt*. Statens folkhälsoinstitut.
- Wernersson, Inga (2010) *Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker*. Rapport V från Delegationen för jämställdhet i skolan. SOU 2010:51.
- Westling Allodi, Mara (2010) *Pojkars och flickors psykiska hälsa i skolan: En kunskapsöversikt*. SOU 2010:79.
- Världshälsoorganisationen (1948) *Preamble to the Constitution of the World Health Organization*. Översättning Axelsson, Anna-Karin (2014) Hälsopedagogik. Studentlitteratur.
- Världshälsoorganisationen (2001) *Strengthening mental health promotion*. Faktablad nummer 220. Översättning: Leppäniemi, Heidi (2009) *Trygga och goda uppväxtvillkor – en grogrund för psykisk hälsa. Kunskapssammanställning om att skapa förutsättningar för psykisk hälsa för barn, unga och unga vuxna 0–25 år*. Sektionen för folkhälsoarbete, Folkhälsocentrum, Landstinget Sörmland.
- Världshälsoorganisationen (2008) *Closing the gap in a generation – Health equity through action on the social determinants of health*. Commission on Social Determinants of Health, Final report – executive summary.
- Världshälsoorganisationen (2018) *Global status report on alcohol and health 2018*
- Willis, Paul (1993) *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. Ashgate.
- Zimmerman, Fredrik (2018) *Det tillåtande och det begränsande. En studie och pojkars syn på studier och ungdomars normer kring maskulinitet*. Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande, Göteborgs universitet.
- Öfverberg, Charlotte & Bremberg, Sven (2000) *Går det att förklara varför ungdomars psykiska hälsa är bättre i vissa skolor? En studie av skyddsfaktorer i olika skolmiljöer*. 2002:2. Centrum för Barn- och Ungdomshälsa, Samhällsmedicin.

Bilaga

Tabell B1

Diagram 1a–42b

Tabell B1. Bakgrundsförhållanden per kommun, åk8 och gy2 (procent)

	Kommun	Utlandsfödda	Minst en förälder arbetslös/långtids-sjukskriven ¹	Upprepad erfarenhet av att inte kunna göra/köpa något för att familjen inte haft råd ²	Oro för föräldrarnas ekonomi ³	Aktivitetshindrande långvarig sjukdom/funktionsnedsättning ⁴
Åk8	Ale	6	13	9	9	13
	Alingsås	8	11	7	8	16
	Härryda	4	8	6	8	12
	Kungsbacka	7	8	6	7	13
	Kungälv	5	9	4	6	15
	Mölnadal	8	8	5	5	7
	Stenungsund	4	5	5	5	13
	Tjörn	10	8	11	12	12
	Öckerö	5	7	6	12	16
	Samtliga (GR-9)	6	9	6	7	13
Antal svar (GR-9)	3 737	3 620	3 687	3 752	3 561	
Gy2	Ale	14	15	12	10	17
	Alingsås	11	10	14	13	16
	Härryda	10	11	10	9	7
	Kungsbacka	7	10	8	8	14
	Kungälv	6	11	4	8	11
	Mölnadal	7	11	9	9	11
	Stenungsund	21	16	12	16	17
	Tjörn	26	12	25	20	18
	Samtliga (GR-8)	10	11	10	10	13
	Antal svar (GR-8)	2 017	1 917	2 037	2 037	1 937

¹Enkätfrågan: Vad gör din förälder eller dina föräldrar huvudsakligen? Markera ett alternativ för varje förälder. Har du endast en förälder fyller du endast i den ena raden. Med förälder menar vi den eller de som du själv betraktar som dina föräldrar. Delfrågor: Förälder a; Förälder b. Svartalternativen: Arbetar; Studerar; Föräldraledig; Arbetslös; Långtids-sjukskriven/sjukpensionär; Ålderspensionär; Annat; Vet inte?

²Enkätfrågan: Under de senaste sex månaderna, har det hänt att du inte kunnat göra något eller inte kunnat köpa något som många andra i din ålder gör eller köper för att din familj inte haft råd?, med svartalternativen: Ja, flera gånger; Ja, en gång; Nej.

³Enkätfrågan: I vilken grad är du orolig för dina föräldrars ekonomi?, med svartalternativen: Inte alls orolig; Inte särskilt orolig; Ganska orolig; Mycket orolig.

⁴Enkätfrågan: Har du någon sjukdom eller någon nedsatt funktion, som inte är tillfällig, och som innebär att du har svårigheter att delta i olika aktiviteter, t.ex. i skolan, med vänner eller på din fritid?, med svartalternativen Ja; Nej; Vill inte svara. Procentandelen baseras på de som svarat ja eller nej.

Se i övrigt rapportens kapitel 4, tabeller 5b-9.

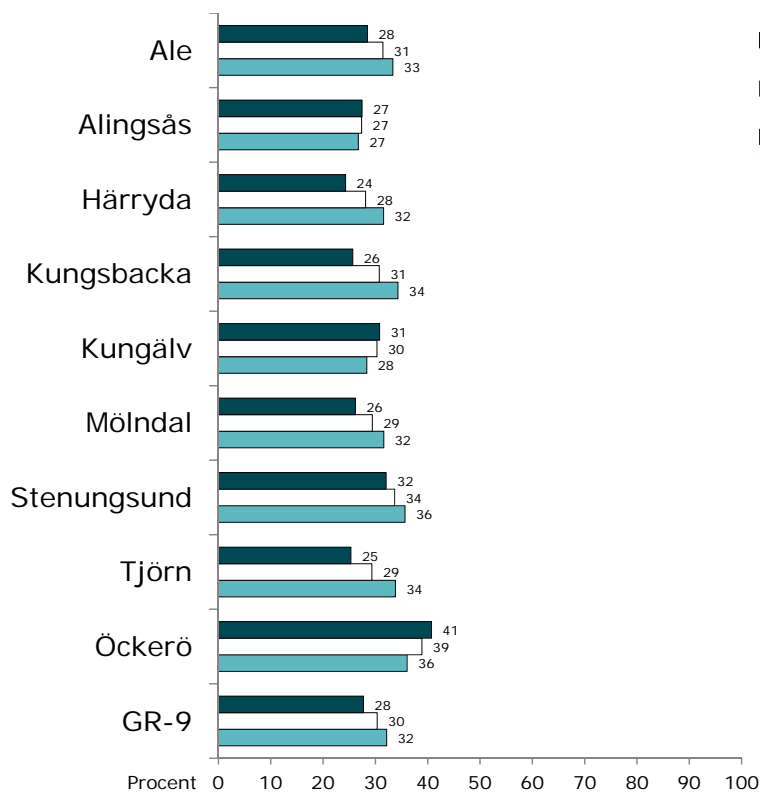
- Fritid
- Skola
- Politik och samhälle

Trygghet

- Hälsa
- Arbete
- Framtid

- Utsatt för brott/hot
- Upplever otrygghet i vardagsmiljön
- Utsatt för mobbning/utfrysning
- Blivit orättvist behandlad och mått dåligt som följd

21a Utsatt för brott/hot senaste halvåret: åk8

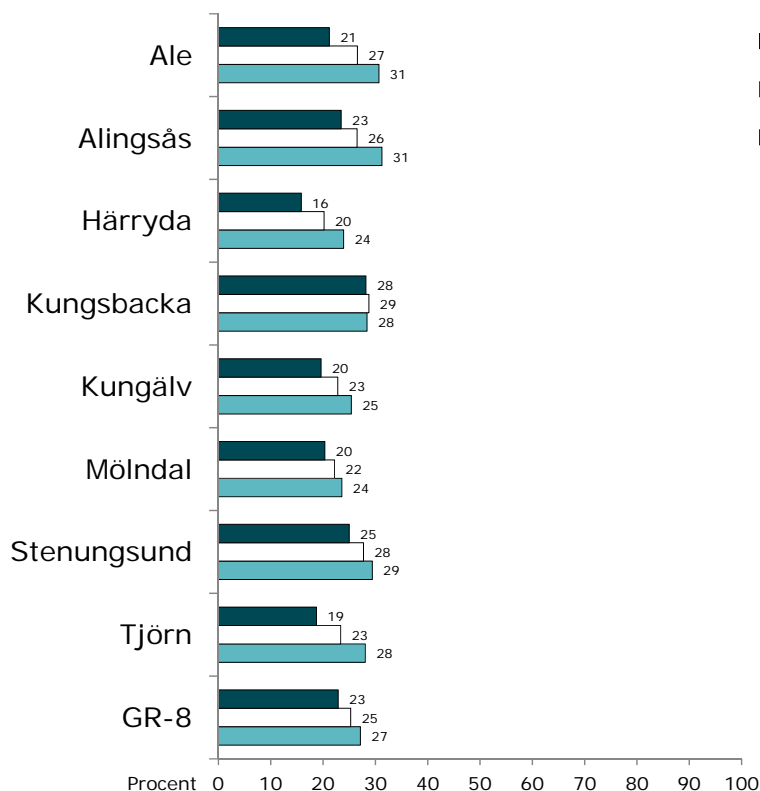
Enkätfrågan: Nu vill vi att du tänker tillbaka på de senaste sex månaderna. Har något av detta hänt dig?, med delfrågorna: Någon har hotat mig; Någon har stulit från mig; Jag har blivit utsatt för misshandel; Jag har blivit utsatt för sexuellt våld/ utnyttjande. Svartalternativen: Nej; Ja; Vill inte svara.

Resultaten visar andelen som svarat att (minst) något av detta hänt, baserat på 144–979 elever per kommun (som besvarat åtminstone någon av delfrågorna).

GR-9 motsvarar genomsnittet för de nio GR-kommuner som genomfört Lupp 2017.

21b Utsatt för brott/hot senaste halvåret: gy2

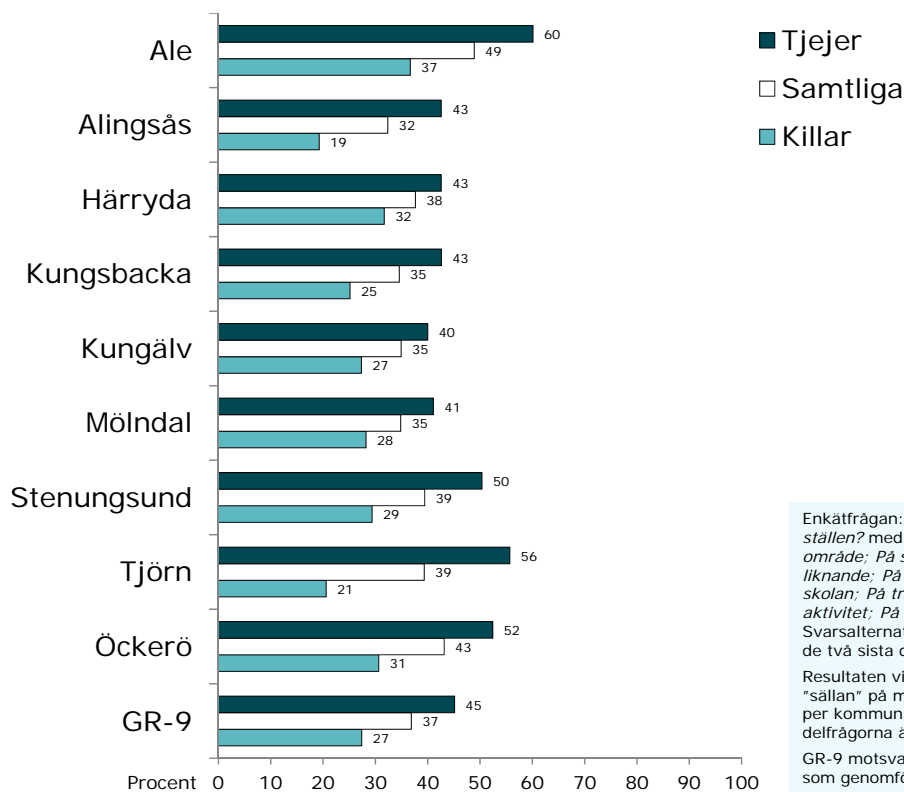
Enkätfrågan: Nu vill vi att du tänker tillbaka på de senaste sex månaderna. Har något av detta hänt dig?, med delfrågorna: Någon har hotat mig; Någon har stulit från mig; Jag har blivit utsatt för misshandel; Jag har blivit utsatt för sexuellt våld/ utnyttjande. Svartalternativen: Nej; Ja; Vill inte svara.

Resultaten visar andelen som svarat att (minst) något av detta hänt, baserat på 107–633 ungdomar per kommun (som besvarat åtminstone någon av delfrågorna).

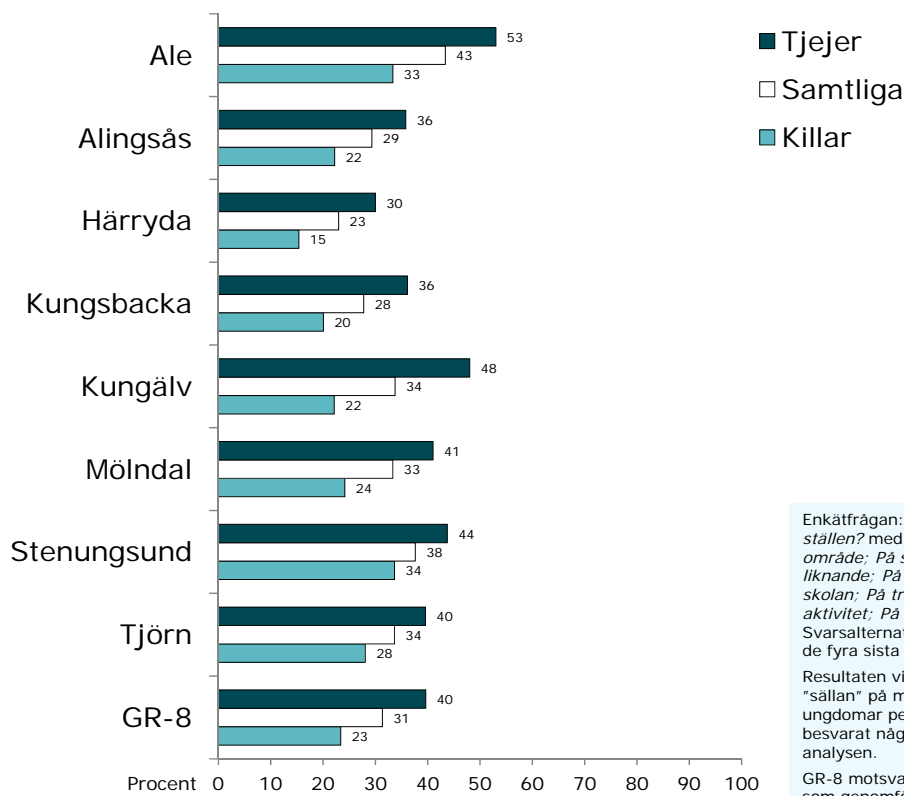
GR-8 motsvarar genomsnittet för de åtta GR-kommuner som genomfört Lupp 2017 i gymnasieåldern.

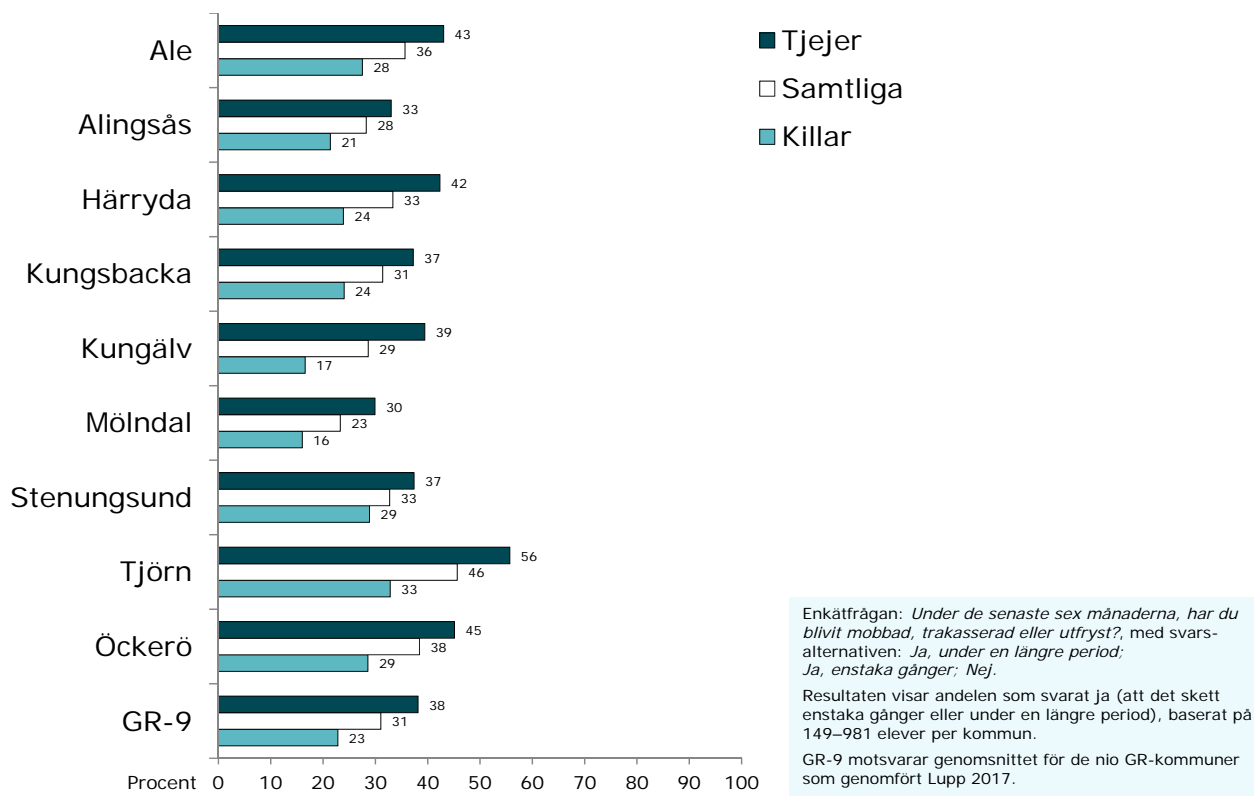
22a Upplever otrygghet i vardagsmiljön: åk8

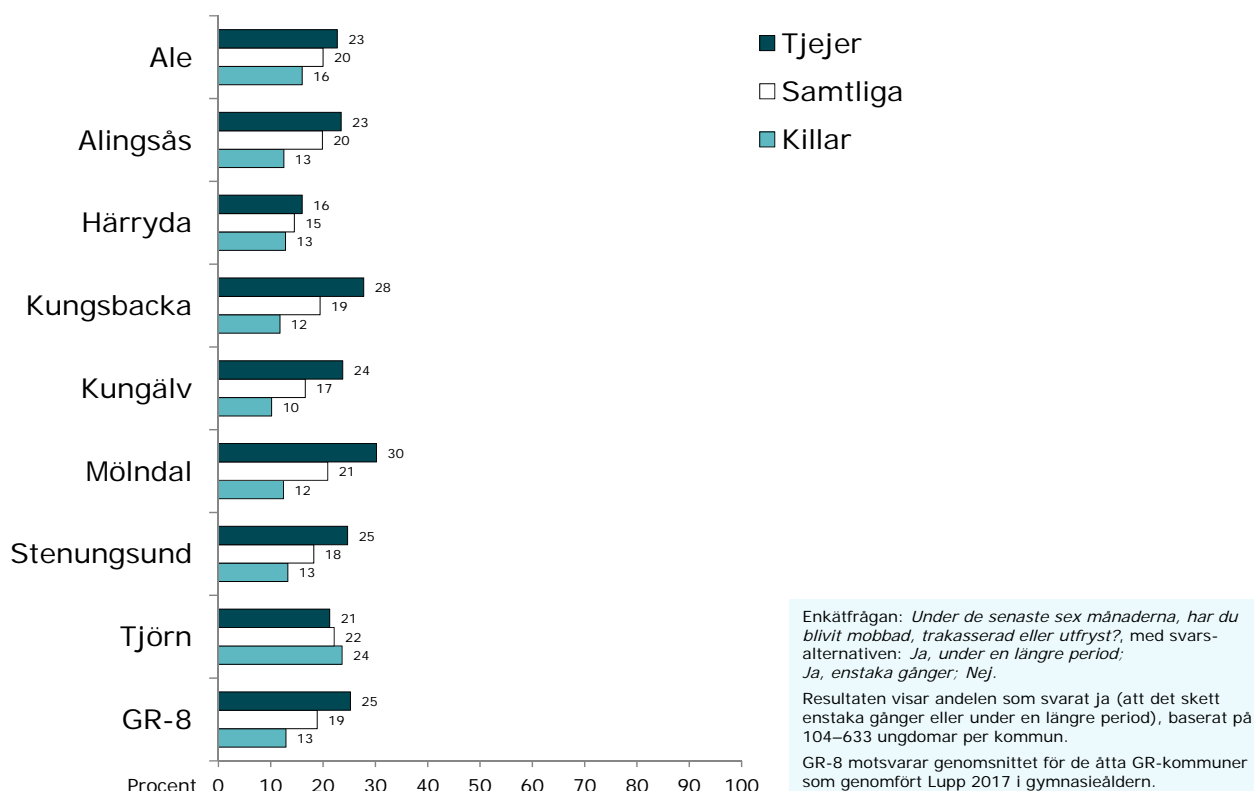
22b Upplever otrygghet i vardagsmiljön: gy2

23a Utsatt för mobbning/utfrysning det senaste halvåret: åk8

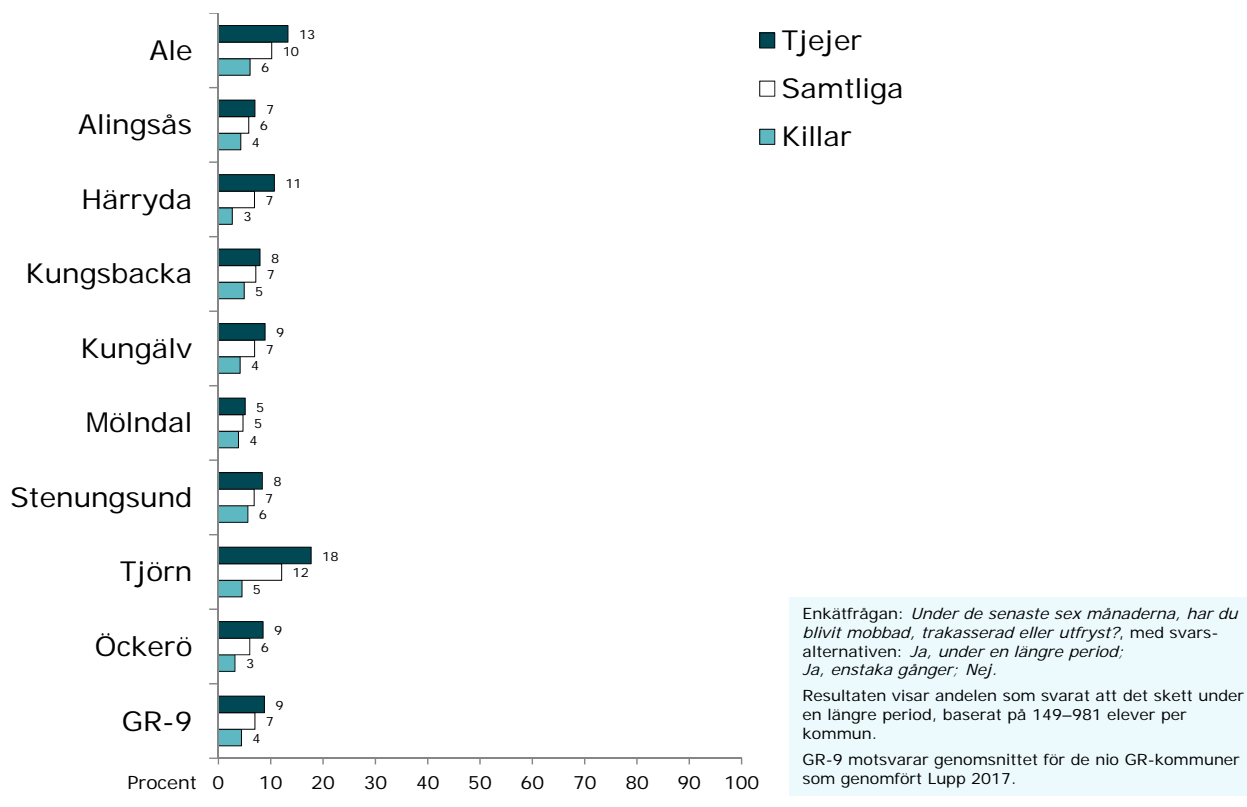

23b Utsatt för mobbning/utfrysning senaste halvåret: gy2

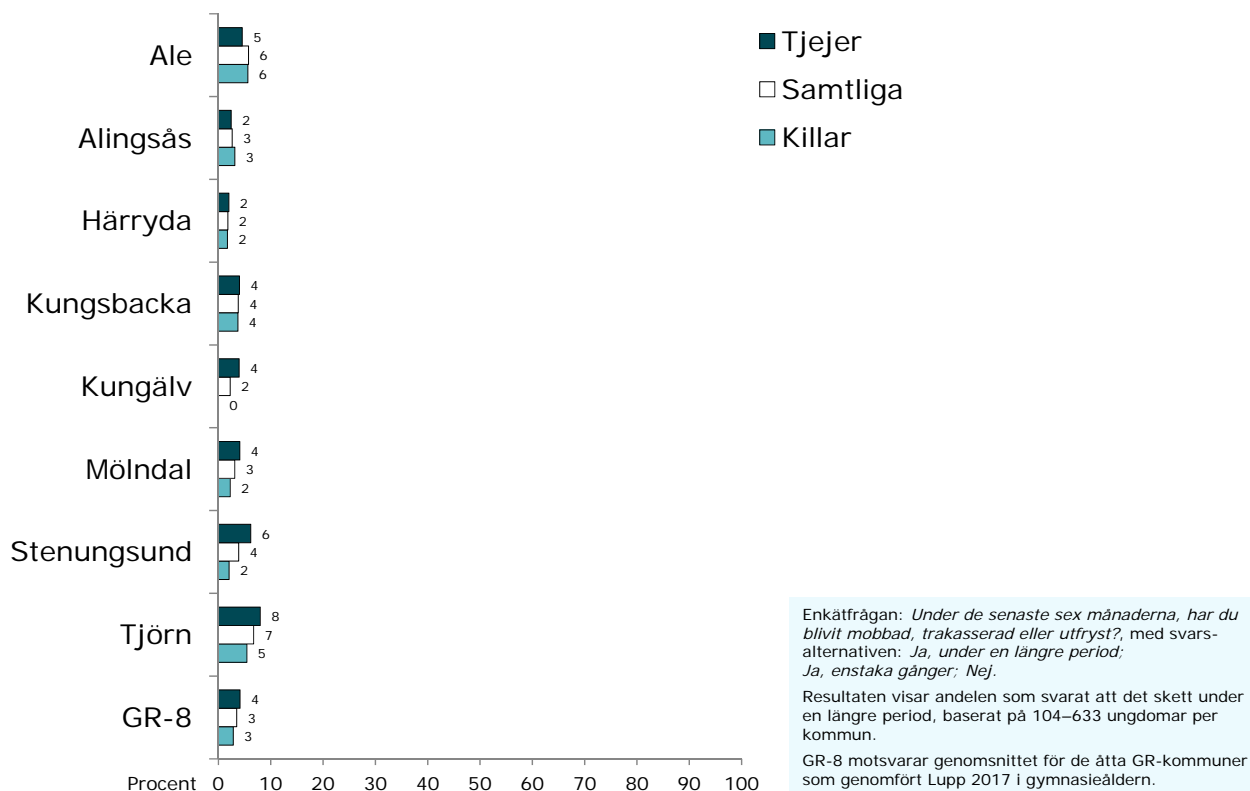

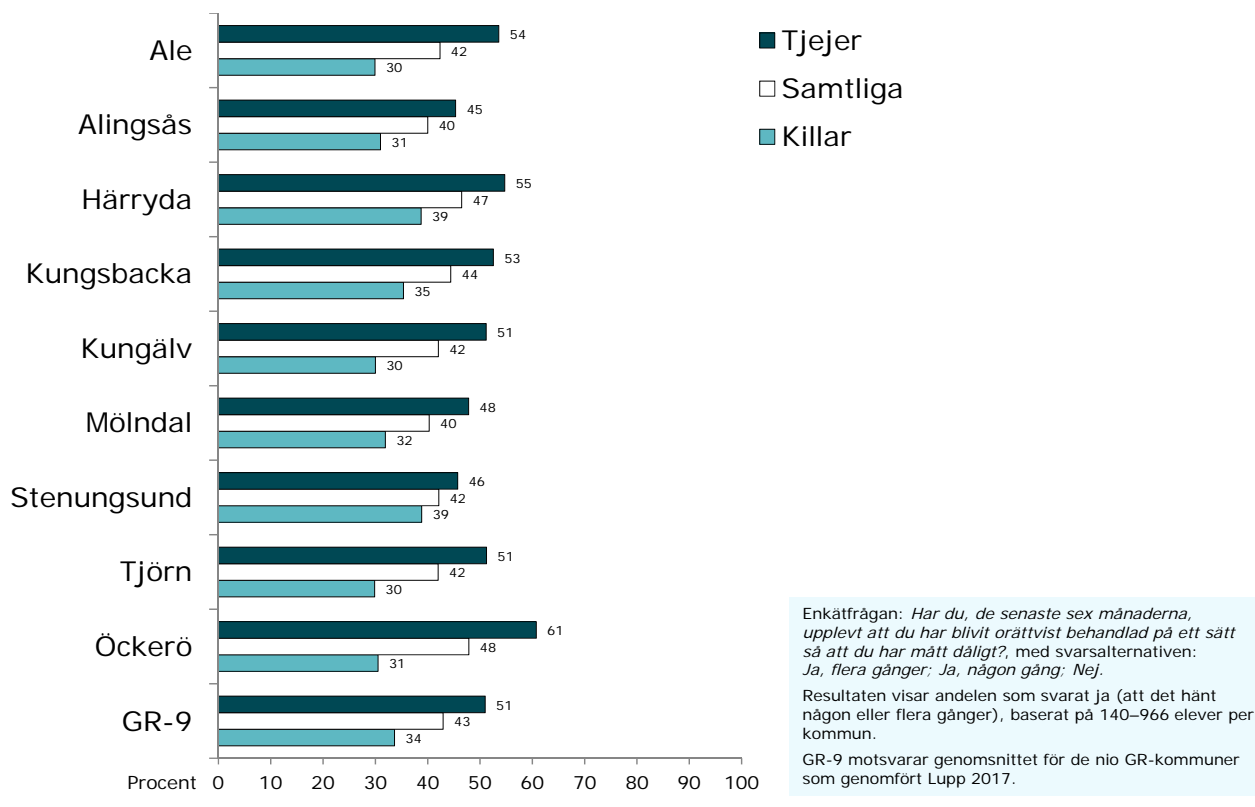
24a Utsatt för mobbning/utfrysning under längre period det senaste halvåret: åk8

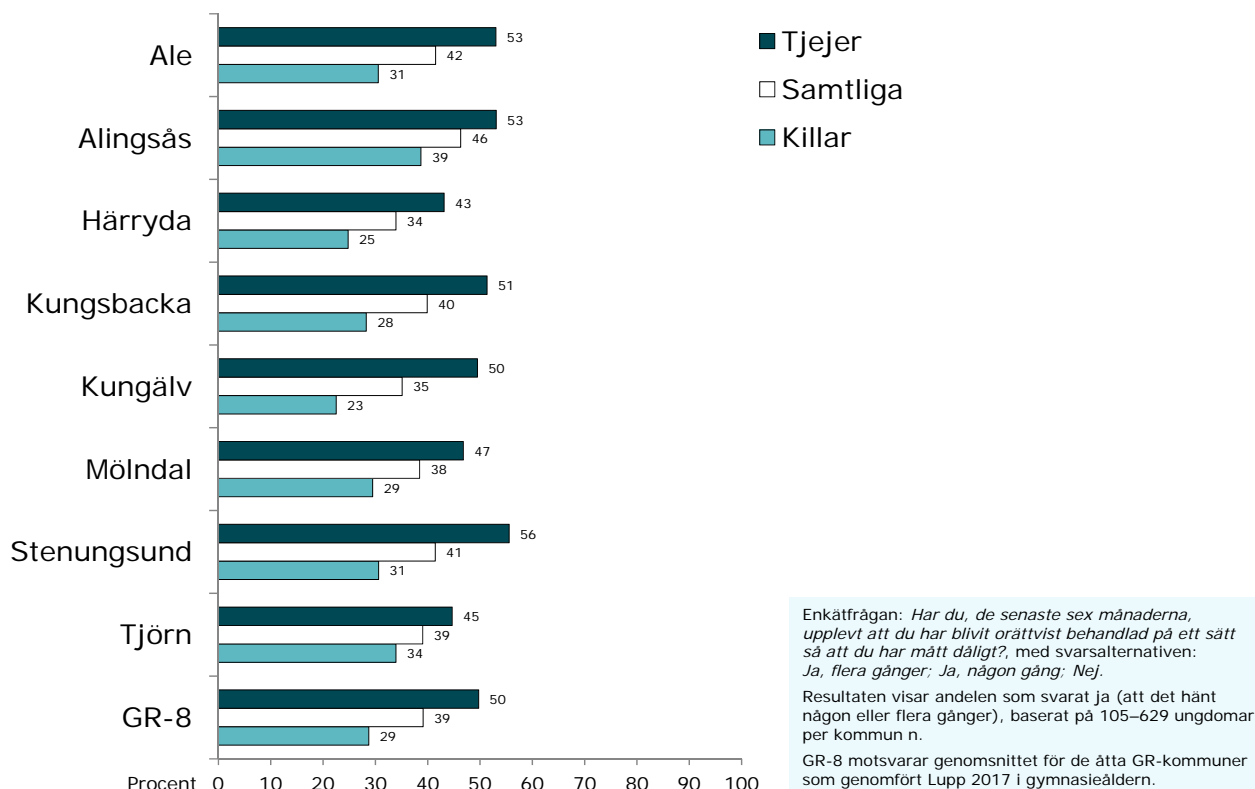
24b Utsatt för mobbning/utfrysning under längre period det senaste halvåret: gy2

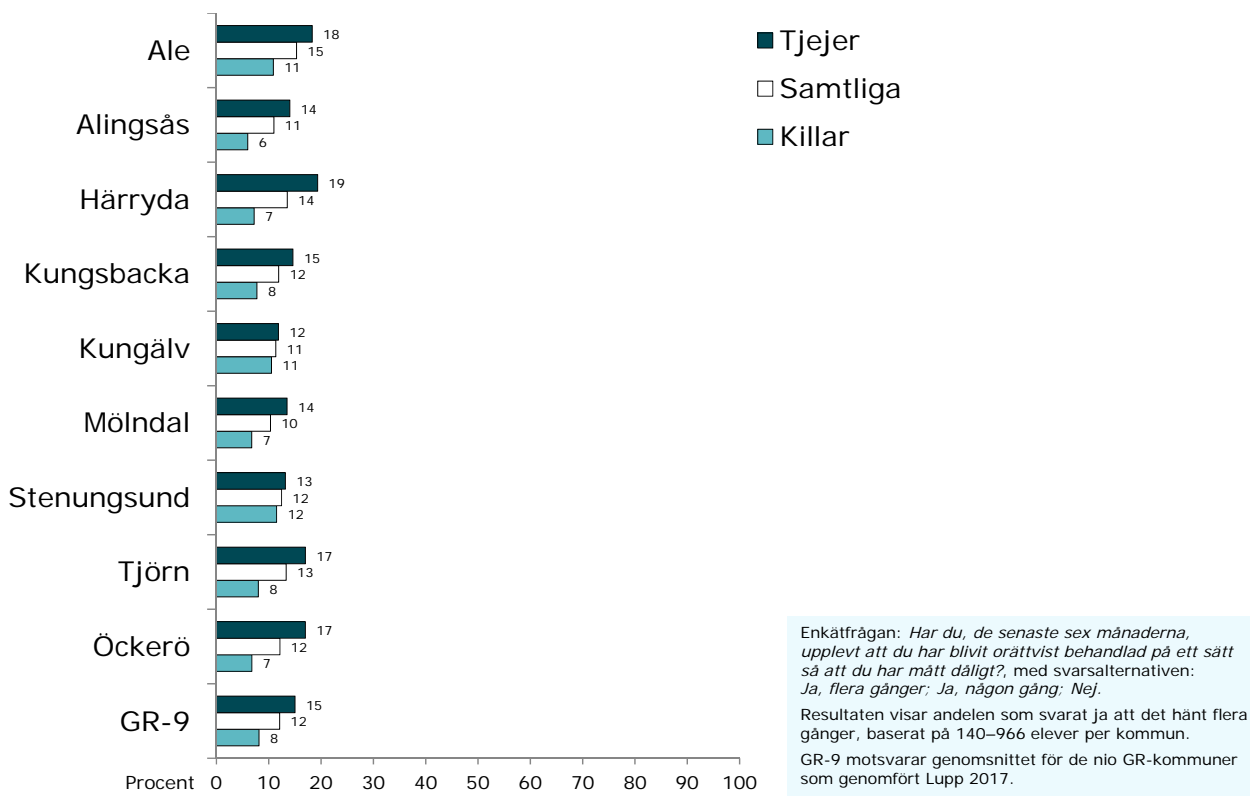
25a Blivit orättvist behandlad och mått riktigt dåligt som följd: åk8

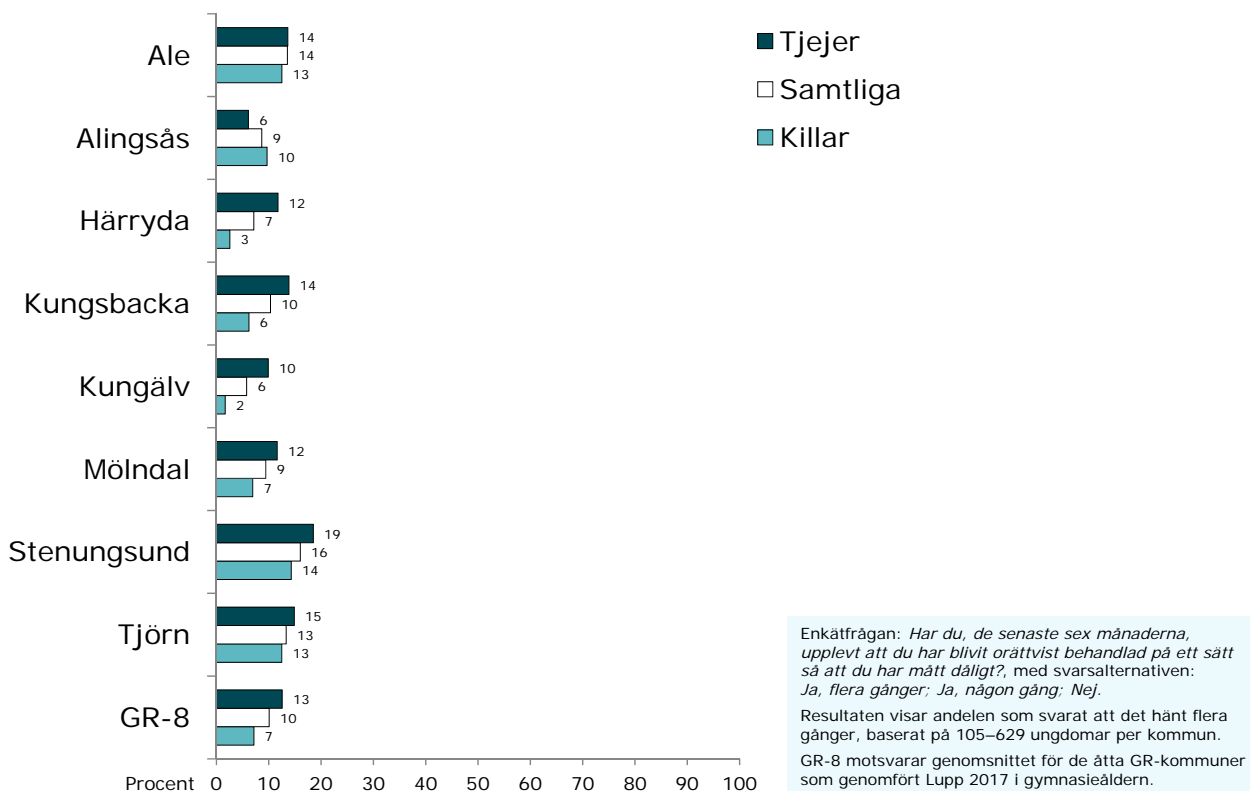
25b Blivit orättvist behandlad och mått riktigt dåligt som följd: gy2

26a Blivit orättvist behandlad och mått riktigt dåligt som följd flera gånger: åk8

26b Blivit orättvist behandlad och mått riktigt dåligt som följd flera gånger: gy2

Gothenburgsregionen (GR) består av 13 kommuner som har valt att jobba tillsammans. Vi driver utvecklingsprojekt, har myndighetsuppdrag, forskar, ordnar utbildningar och är storstadsregionens röst i Västsverige, bland mycket annat. I våra nätverk träffas politiker och tjänstepersoner för att utbyta erfarenheter, bolla idéer och besluta om gemensamma satsningar. Allt för att regionens en miljon invånare ska få ett så bra liv som möjligt.